Onderzoek naar de voormalige en hedendaagsche politieke uitzetting in het moederland en in Nederlandsch-Indië

3

ONDERZOEK

NAAR DE

VOORMALIGE EN HEDENDAAGSCHE POLITIEKE UITZETTING

IN HET

MOEDERLAND EN IN NEDERLANDSCH-INDIË.

ONDERZOEK

NAAR DE

VOORMALIGE EN HEDENDAAGSCHE POLITIEKE UITZETTING

IN HET

MOEDERLAND EN IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Academisch Proefschrift

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN HET ROMEINSCH EN HEDENDAAGSCH RECHT,

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

D^R. C. H. C. GRINWIS,

gewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkunde,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

TE VERDEDIGEN

op Dinsdag 5 October 1875, des namiddags ten 3 ure,

DOOR

JAN ANTONIE RAEDT,

geboren te Doornspijk.

ROTTERDAM,

J. C. NEISZEN & Co.

1875.

AAN MIJNE OUDERS.

INHOUD.

HOOFDSTUK I.

Bij het onderzoek naar de historie der politieke uitzetting blijkt het ons, dat reeds over den oorsprong dezer bevoegdheid aanmerkelijk verschil van gevoelen bestaat.

HUGO DE GROOT hierover op onderscheidene plaatsen handelende [1]) leidt deze bevoegdheid af uit de macht, welke de steden reeds voor het begin van den 80-jarigen oorlog hadden, om nl. „yemant het poorterschap te gunnen, of weygeren, om yemant in de Stadt te ontfangen, ofte ontseggen, om eenige persoonen uyt het eene quartier om redenen wil te logeren, ende meer diergelycke acten te plegen, die men tot onderhoudinge van Stadts rust plach te useren."

Ook Mr P. H. VAN DE WALL in zijn uitstekend werk „Privilegien van Dordrecht", (daar ter plaatse uitgegeven a. 1790) pag. 1729, de politieke uitzetting

[1]) Zie: Apologie, Cap. XII, pag. 129 en 130 en Responsiones ad quaed. ab utr. Jud. apud Batav. consessu obiecta, pag. 403 en volgg., te Amsterdam in 1652 gedrukt.

besprekende, is dit gevoelen toegedaan en zegt: „Dit regt is van ouds, door de Magistraaten der Hollandsche Steden, ten aanzien van derzelver poorters, geoeffend. De onvergelijklijke HUGO DE GROOT, heeft dit regt der Steden, uit het *aloud gebruik* en uit 's Lands Wetten en Placaaten, opgedolven, en met verscheiden voorbeelden bevestigd. Hij zegt, onder anderen, in 't gemeen, dat de Magistraat van Dordrecht zulks voor deezen ten aanzien van notabele en gequalificeerde persoonen geoeffend hebbe. De overgebleeven Klepboeken geeven hiervan, gedurende de Graaflijke Regeering, ten jaaren 1463, 1464, 1465, 1466 en 1470, het een en ander bewijs. Het bevel aan den Pensionaris FLORIS OEM VAN WYNGAERDEN, om binnen vierentwintig uren de Stad te ruimen, strekt daarvan ook tot een treffend voorbeeld; en moogelijk heeft DE GROOT daarop, onder anderen, het oog gehad."

VAN IDSINGA daarentegen, in zijn geleerd maar zonderling werk: „Het Staats Recht der Vereenigde Nederlanden (uitgegeven te Leeuwarden a. 1758) pag. 227, juist de uitzetting van FLORIS OEM VAN WYNGAERDEN behandelende, [1]) bestrijdt het boven vermelde gevoelen zeg-

---

[1]) Hij zegt hiervan het volgende: „Men was in Holland van tijd tot tijd zeer oneenig geweest over 't Stapelrecht, aan die Stad gegeeven, en FLORIS OEM VAN WYNGAERDEN, gesproten uit een oud adelyk geslagte, en destyds Pensionaris aldaar, had dat privilegie met zooveel yver en ernst voorgestaan, dat men hem by den Keizer had aangebragt, als een Man, die de Privilegien en Keuren, gelyk meede de

gende: „De Heer DE GROOT, die omtrent dit stuk, zoowel als andere, die de Gronden van deezen Staat, zoo onder de Regeeringe der Landsheeren, als na de opregtinge der Republyk, betreffen, zeer verward en verkeerd redeneert, tragt dit recht der Magistraten staande te houden, uit hoofde dat ze reeds voor de troubles met Spanjen, de magt gehad hadden, om iemand tot Burger aan te neemen of het Burgerschap te weigeren, in de Stad te neemen of zulks te verbie-

---

beschreven rechten, verkeerdelyk uitleide, en de Regenten van Dordrecht veele andere onreedelijke zaaken voorstelde, en deeze, hem daar in geloof gevende, en zynen raad volgende, onder schyn van Privilegien en Keuren, veele zaaken teegens recht, 's Keizers auctoriteit, 't nut zyner Onderdaanen, des Stads Geburen, en de Stad zelve hadden uitgevoerd. Al het welke den Keizer, die zulks geenzints en stonde te lyden, bewoog, om de Regeering van Dordrecht wel scherpelyk te gelasten, om denzelven FLORIS OEM. op zigt van den Briev, terstond van het Pensionarisschap af te zetten, zyne weddens af te neemen, binnen twaalf uiren uit de Stad te doen vertrecken, en zijnen raad nergens in te gebruiken: zoo hy ook zelve, by andere brieven gelast wierd, daaraan te voldoen, zonder dezelve Stad op twintig mylen na te moogen genaaken, op straffe van lyf en goed. Dit vonnis hoe hard het ook was, wierd ter uitvoer gebragt, en FLORIS OEM ontweek uit Dordrecht: doch de vriendschap, die 's Keizers geweezen Leermeester, ADRIAAN FLORIS van Utrecht, die destyds Bisschop van Tortosa was, en naderhand Paus wierd, en die niet schroomde te zeggen, dat die brieven des Keizers, waren *exorbitante brieven, tegens alle ordre van Recht en Justitie uitgegaan, zonder dat hy* (OEM) *eens gedagvaard of gehoord was, over het geene, waarop zoo exorbitanten bevel was gemaakt*, kwam hem zoowel te stade, dat dit bevel niet lang daarna herroepen, en FLORIS OEM in 's Keizers gunst hersteld zijnde, weederomkeerde"

den, te gelasten om in zeeker gedeelte der Stad niet te komen en andere dingen van den zelven aard meer. Dog de Heer DE GROOT speelt daar ter plaatze, gelijk altoos in de verhandeling van stucken van die natuir met woorden; vermits het niet waar is, dat de Magistraten der Steeden, het recht van yemand het Burgerschap of Poorterschap te geeven van zich zelve en uit haar eigen gezag ontleend, maar van de Graven van Holland, ontvangen hebben, die het ook dikwijls zelve, of, 't welk in der daad het zelfde is, na welker voorschriften en wetten de Magistraten het deeden: zooals uit een oneindig getal van handvesten zouwde kunnen worden aangetoond; als by voorbeeld Handvesten van Amsterdam pag. 2 col. 1, pag. 20 col. 1. Handvesten van Enkhuis. pag. 5 col. 1 en col. 2, in fine pag. 9, col. 2, in med: van Alcmaar pag. 6, van Medenblik pag. 5, van Hoorn pag. 81, van Haarlem pag. 8, 29. In alle welke aan de Schouten en Scheepenen wel vryheid gegeven, doch teffens voorgeschreeven wort, hoedanige perzonen en op welke voorwaarden ze die als Burgers aanneemen zouden, zonder dat ergens in de zelve handvesten, ofte eenige andere, immer aan de Regeeringen der Steeden de magt gegeeven is, om een Burger of Inwoonder, die eens aangenomen is, zonder wettige reeden, of buiten een wettig vonnis, de Stad weeder te moogen ontzeggen. Het welk volstrekt strydig was met de natuir van de Constitutie van Holland, volgens welke ten eenen de Schouten en Magistraten, wat

naam ze dragen is evenveel, niet alleen dienaars der Graven waaren en alles, wat ze deeden, uit derzelver naam deeden, maar ook ten andere alle poorters verplicht waaren, de Graven ter heirvaart ten dienste te staan; alle welke en andere gronden ten eene male ter believen der Magistraten gestaan zouwden hebben, indien men stelde, dat die een onafhanglyke macht bezeeten hadden, om na welgevallen met de burgers omtrent de inwooninge te kunnen handelen. Welk onbepaald en onafhankelyk regt der Magistraten 't 'er meede zoo ver af is, dat uit de stucken van Prins WILLEM DE EERSTE, en de Staatsresolutien, by den Heer DE GROOT daar ter plaatze aangehaald, zoude kunnen worden beweezen, dat ze inteegendeel bewyzen, dat de Magistraten, in deezen zoowel als in andere deelen van haar ampt, eevengelyk de Burgers zelve, altoos in de betreckinge van Onderdanen, ten opzigte der Hoge Overigheid gestaan hebben: behalven dat de tyden van Prins WILLEM DE EERSTE, wanneer er veel Menschen in 't Land waaren, die de zaak van Spanjen in 't heimelyk bevorderden, en waarom zomtyds buyten gemeene en anderzints ongewoone middelen nodig waaren, niet vergeleeken moeten worden met de volgende, wanneer de Republyk in rust gebragt, en de Regeering voor wettig erkend was."

Hoe het zij, het laatste gedeelte van dit betoog is zeker waar. Toen de onlijdelijke druk der vreemde overheersching in Kerk en Staat naar de wapenen deed grijpen, terwijl niet alleen vele kwalijk gezinden in ver-

schillende steden de Spaansche partij zochten te bevoordeelen, maar ook verscheidene personen, die wegens de geloofsvervolging uit Vlaanderen en Braband gevlucht waren, de gemoederen, al was het dan ook niet met opzet en kwade bedoeling, in onrust en beweging brachten, was het van niet weinig belang, dat vooral aan het recht van uitzetting streng de hand gehouden werd.

We vinden dan ook in deze dagen onderscheidene Resolutien van de Staten van Holland en West-Friesland op dit punt betrekking hebbende. De eerste is die van 22 Juli 1579, van ongeveer den volgenden inhoud: „Alsoo de Staaten van Holland seer noodig bevinden, tot deeser tyd te doen voorsien tot dienst en verseekertheid van de goede en getrouwe Ingezeetenen derselver landen, tegens alle *quaadwillige en oproerige suspecte Persoonen* binnen de voorsz. Landen, om alle inconvenienten en periculen te verhoeden, hebben belast en geordonneert, dat binnen alle de Steeden van Holland by den Officier en de Magistraaten aldaar goede en scherpe toesicht sal genoomen worden op dengeenen die onder de Burgemeesteren aldaar *notoir suspect*, *en als oproerige geacht ende gehouden* sullen moogen worden, en alle deselve, mitsgaders dengeenen die seedert de Pacificatie tot Gent gemaakt, uit eenige Steeden van Holland of andere omleggende Provincien geleid sullen moogen weesen, met'er daad elk uit haarluider Steede te doen vertrekken, en vorder belasten en ordoneeren, henluiden in egeene Steeden of Vastigheden binnen den

voorsz Lande van Holland weederom te begeeven nog te onderhouden, maar alleenlyk ten platten Lande, aldaar deselve hen in alder stilheid onthouden sullen, sonder ten platten Lande hen te moogen versaamelen, dan tot vier à vijf ten hoogsten in getal, nogte ook eenig Geweer aldaar, dan Zydgeweer, te moogen houden en draagen; en dat alle andere die op de Pacificatie zijn ingenoomen binnen de Steeden, hen in alder stilheid ook sullen gedraagen, sonder dagelijks eenig Zydgeweer te gebruiken, of hen in Wapenen te moogen begeeven, soo wanneer by Klokgeslag de Wapenen sullen moeten worden aangenoomen, ten ware nogtans dat eenige van dien in Schutteryen sullen zijn ontfangen, die hen meede in Wapenen alsdan sullen begeeven moeten; ordonneerende alle andere op de Pacificatie als vooren ingekoomen, hen binnen haarluider huisen te houden, soo wanneer eenig Klokgeslag uit saake als vooren sal gedaan weesen; dat meede geen Officieren of Magistraten binnen de Steeden van Holland eenige Persoonen toelaaten sullen, omme aldaar te koomen resideeren, voor en aleer deselve sal zijn gebleeken bij behoorlijke Certificatie van de Magistraaten van de Steeden of Vlekken aldaar deselve Persoonen haar laatste resedentie gehouden hebben, dat sy hen gedraagen hebben als goede Patriotten, en daarop den behoorlyken eed van getrouwigheid sullen hebben gedaan; en soo verre de voorsz. Persoonen, of eenige van henluiden, daarvan in gebreeke souden moogen blijven, hen weeder binnen drie

daagen te doen vertrekken; en voorts alle Burgeren ende Inwoonders scherpelyken te belasten, geen Huisen, Schuuren, Kelders of andere Plaatsen alsulke Persoonen te verhuuren, voor en aleer henluiden van de voorsz. Certificatie en eed gedaan sal zijn gebleeken, alles op poene soo wel tegens den Officier als andere die daartoe gesteld en geordonneert sullen worden, deselve op hen verhaalt te worden als na behooren. Het bovenstaande sal geschieden sonder vermindering van de qualiteit van de selve Persoonen, en haare Goederen sullen henluiden volgen."

Verder vinden we nog eene dergelijke Resolutie van den 28sten April 1581, van ongeveer denzelfden inhoud.

Niettegenstaande deze Staatsbesluiten, schijnen verscheidene Steden niet zorgvuldig genoeg gebruik gemaakt te hebben van het recht, haar bij dezelve toegekend; ten minste we vinden twee aanschrijvingen van den Prins van Oranje van Maart en Juni 1584, waarbij den Regeerders der steden gelast en bevolen wordt „*boven den last die H. E. van amptswegen is bevolen*" streng toezicht te houden op alle verdachte personen, welke zich in hare steden zouden bevinden of mogen vestigen.

Ook deze aanschrijvingen schijnen wederom niet genoegzaam gebaat te hebben, want den 17den April 1585 kwam er nogmaals eene Resolutie, waarbij de Burgemeesters van de Steden van Holland bevolen werd terstond onderzoek te doen welke personen het heffen van belastingen, noodig tot verdediging van het Vaderland,

hadden tegengewerkt. Hun werd verder gelast om, indien er zoodanige personen gevonden werden, welke de Steden „*in haar gemoed en conscientie, by pluraliteit van stemmen sullen houden voor suspecte Persoonen, deze sonder eenig figuer van proces, of andere proceduuren binnen sonneschijn, of korten tyde tot haar discretie, als den Vaderlande en de Steeden onnut, te doen gaan of leiden uit de respective Steeden, en hen belasten voorts binnen drie dagen daarna te vertrekken uit den Lande en Graaffelykheid van Holland.* Welke Persoonen, alsoo uit geseid of uitgeleid, uit den Lande van Holland sullen moeten blyven gedurende deesen Oorlog, of *dat by de Staaten voornoemt, Staatsgewyze vergadert, anders sal weesen geordonneert*, op poene van by eenen yegelyken aangetast, en gerantsonneert te moogen worden als vyanden van den Lande, ten profyte van dengeenen die deselve sullen aantasten, of ook by de Officiers geapprehendeert, van haare Goederen gemulcteert, en ten eeuwigen dage uit den voornoemden Lande gebannen te worden." Verder verklaart de Resolutie dat: „hetgeene by de Burgemeesters van de Steeden hier inne sal worden gedaan, effect sal sorteeren *niet tegenstaande contradictie oppositie of appellatie.*"

Ingevolge deze Resolutie was het den uitgezetten ook niet meer vergund zich te vestigen op het platte land, gelijk hun toegestaan was bij de eerstgenoemde resolutie van 1579. De Bailluwen en Officieren op het platte land hadden echter niet het recht iemand uit te

zetten, zonder daartoe eerst te doen procederen [1]). Wij vinden hierop eene uitzondering in de Oude-Tonge, welks Bailluw, ADRIAAN JOPPEN GYBELAND, bij resolutie van 4 Mei 1585, bevolen werd om zekeren LUCI VERHAGEN en MIS-PAPE binnen den tijd van vier dagen uit het eiland Flakké en verder uit geheel Holland te bannen. In de zitting van dienzelfden datum werd tevens besloten dat de Resolutie van 17 April aan de Staten van Utrecht en Zeeland zou gezonden worden, opdat zij in hunne provincien eveneens zouden handelen, en ook geene uitgezetten uit Holland ontvangen.

Verder werd bij schrijven van dien datum den President en Raaden Provinciaal van Holland, Zeeland en Vriesland verzocht te zorgen: dat bovengemelde Resolutie ten strengste wierd nagekomen, „*sonder daarteegens eenige provisie te verleenen om alle inconvenienten en periculen te verhoeden*," en door twee der jongste deurwaarders afgekondigd in alle steden, waar dit nog niet was geschied, alsmede in de Oude-Tonge.

Uit al het voorgaande blijkt ons dus ten duidelijkste:

1ste dat de politieke uitzetting eene correctie was, die geschiedde zonder vorm van proces op bevel van den Burgemeester, zoo ook de meerderheid van de leden van den stedelijken Raad er zich voor verklaarde.

2de dat het den Hoven van Justitie verboden was tegen deze correctie eenige provisie te verleenen.

---

[1]) VAN ZURCK, Cod. Batav., pag. 143, in V. uitbanning.

3de dat de Staten zich het recht voorbehielden kennis te nemen van klachten over onrechtvaardige uitzetting.

4de dat deze correctie niet gepaard ging met verlies van eer of goederen.

5de dat de verbanning duurde zoolang wij in oorlog waren met Spanje.

6de dat de straf op het overtreden der ban bestond in verbeurdverklaring van goederen en *eeuwig* bannissement.

Niet te min rezen er herhaaldelijk geschillen uit het 2de en 3de punt, daar de Hoven van Justitie zich gaarne het recht aanmatigden kennis te nemen van de klachten der personen die zich door hunne uitzetting bezwaard rekenden, en bovendien de uitgezetten zich liever wendden tot de Hoven van Justitie dan tot de Staten van Holland, die toch hoofdzakelijk bestonden uit de afgevaardigden der Steden, welke er natuurlijk niet lichtelijk toe kwamen elkanders daden af te keuren.

Een voorbeeld van het laatste geval vinden we onder anderen in de zaak der gebroeders JOHAN en CORNELIS VAN DER MYLE, die uit Dordrecht gezet zijnde en zich hierdoor verongelijkt achtende door middel van hunnen broeder ADRIAAN VAN DER MYLE, de Staten van Holland lieten verzoeken, dat deze zouden toestaan, dat de Hooge of Provinciale Raad in deze zaak uitspraak deed. Waarop door de Staten geantwoord werd, dat hierin „*by weegen van de Justitie niet gepro-*

cedeert zou moogen worden" en dat zij zich zelven het recht voorbehielden om ter gelegener tijd in deze zaak te beslissen. Dit antwoord is van den 20sten April 1585 en dus eene krachtige bevestiging van de overigens reeds duidelijke bewoordingen der vroegere Resolutien.

Natuurlijker wijze beklaagden de Steden zich gedurig bij de Staten over de verkorting, welke zij in hare rechten ondervonden. Dit had ten gevolge, dat er den 10den September 1591 nogmaals eene Resolutie genomen werd door de Staten van Holland, van ongeveer den volgenden inhoud:

„Alsoo verscheide Steeden hen tot meermaalen beklaagt hebben, dat teegens de Privilegien en Gebruiken derselver Steeden en tot diminutie van de authoriteit in deselve, die van den Hoogen en Provincialen Raade souden onderstaan hebben, door haare Provisien en Ordonnantien te beletten de executie van de criminele Sententien bij de Geregten van de Steeden geweesen, en dat voorts de Steeden ongehoort, bij de voorschreeve Raaden verscheide andere Provisien teegens deselve souden werden verleent, tot nadeel van de Politie der Steeden en teegens alle oude gebruiken en orde, daarop (ook by tyden der Princen deeser Landen gehouden) waarin noodelijk tot onderhoudinge van de Politie door de Steeden moet werden voorzien.

Soo is 't, dat na voorgaande beschryvinge en rype deliberatie verstaan en geresolveert is, dat die van den Hoogen en Provincialen Raade *geen Provisien en sullen*

verleenen op het verzoek van eenige Persoonen, teegens de welke crimineelyk, extraordinaris en op haar confessie sal weesen geprocedeert, maar sullen de geweesen Sententien in de voorschreve saaken teegens de gecondemneerden werden geexecuteert, sonder dat eenige appellatie, reformatie of provocatie daarteegens sal werden toegelaaten; dat voorts bij den Hoogen en Provincialen Raade geen provisie sal werden verleent, sonder al vooren de requeste van Parthye aan de Steeden gesonden te hebben, ten einde sy luiden binnen seekeren korten tyd den Raad moogen onderregten wat van de geleegentheid van de saake is, om in het verleenen van de versochte provisie daar op gelet en gedaan te moogen worden na behooren, en dit alles op poene dat de provisien teegens deese Ordonnantie verleent en geëxploicteert, gehouden werden voor nul, en dat niemand gehouden sal weesen tot obedieeren of daarop in regte te compareeren."

Nog was hier mede de strijd niet beslist, want wij zien, in den onzaligen tijd van kerkelijke partijschap, de stad Rotterdam in het jaar 1613 wederom op het zelfde punt in geschil met het Hof van Holland.

De Burgemeesters nl. van Rotterdam hadden zekeren Abraham Viven uit die stad gezet, daar hij zich „soo in de voorszegde Stad als daar buyten, seer ongerust, oproerig en ook onbehoorlijk jeegens eenige Kerkendienaren gedragen had." Deze beklaagden zich bij het Hof van Holland, het welk zich de zaak aantrok. De Burgemeesters van Rotterdam wendden zich daarop tot

de Staten van Holland, om zekerheid te hebben hoe in het vervolg te moeten handelen. „Waarop door de Staaten gedelibereert wezende, is tot maintenement van Burgemeesteren en Regeerders der Steede van Rotterdam verstaan en verklaart, dat (ook niet teegenstaande de voorgaande Resolutien en authorisatien souden moogen beduyt worden, alleen plaats te hebben gedurende den Oorlog) by den Praesident en Raaden in de voorz. of gelycke saaken geen kennisse sal moogen genoomen worden." [1])

Ook de stad Haarlem had in dien zelfden tijd over eene soortgelijke zaak geschil met het Hof van Holland. We vinden de proceduren hieromtrent uitvoerig vermeld bij P. Bort, Tractaet van Crimineele Saeken, pag. 188, en zullen ze om de belangrijkheid er van hier in hoofdzaak mededeelen.

De Burgemeesters nl. van Haarlem, beducht voor onlusten binnen deze stad, oordeelden het noodig orde te stellen op de schutterij en wilden daartoe op nieuw den eed van getrouwheid laten afleggen, door de verschillende dienstplichtige leden er van. Zekere Elias Christiaensz. Lindtwercker weigerde dit te doen. Hij werd daarom ontslagen en een ander in zijn plaats aangesteld, waarvoor hem echter een boete van 18 gulden 's jaars werd opgelegd. Door den „hoofdman" der schutterij aangemaand deze boete te betalen, weigerde

---

[1]) H. de Groot was toen Pensionaris van Rotterdam.

hij ook dit. De „hoofdman" diende hierover zijn beklag in bij den Burgemeester, welke hierop bovengenoemden LINDTWERCKER gelastte bij hem te komen en hem bij die gelegenheid persoonlijk aanmaande om te betalen. Deze bleef echter weigerachtig en verklaarde liever de stad te verlaten dan de boete te voldoen. Men dreigde hem toen, dat hij voor het bovengemelde bedrag gepand en geexecuteerd zou worden, doch ook dit hielp niet, waarop de bedreiging verwezenlijkt werd, bij welke gelegenheid ELIAS verklaarde: „wel het gelt nu Goet, maar als het weer beurt, sal 't kosten Bloedt." Dit maakte de maat vol en ELIAS werd zonder vorm van proces, voor den tijd van 12 jaar, uit Haarlem, de Vryheyt van dien, en de jurisdictie van Rhynlandt en Kennemerland gebannen.

Tegelijk met deze uitzetting, had nog eene andere plaats. Zekere ABRAHAM DE BLOCK namelijk, reeds bekend staande „als wesende van seer onrustig ende wreveligh gemoed," had een der leden van den Raad, tevens diaken van de gereformeerde kerk, op de onbeschaamdste wijze belasterd, door in het publiek te vertellen dat hij dezen Edelachtbaren des avonds aangetroffen had in het Roode huis buiten de Kruispoort, bewoond door twee zusters, welke eene zéér slechte reputatie genoten. Dit gerucht verspreidde zich natuurlijk spoedig en verwekte niet weinig opspraak. Een onderzoek hierop ingesteld zijnde, bleek het, dat niet bovengemeld Raadslid, maar dat ABRAHAM met een zijner vrienden zich dien

avond daar ter plaatse bevonden had. Nu bij den Burgemeester ontboden wordende om zich te verantwoorden, nam hij het volstrektste zwijgen in acht, en verklaarde alleen zich te zullen verantwoorden, zoo hij daartoe in rechten geroepen werd.

Uit alle onderzoekingen bleek verder dat het gansche verhaal een verzinsel was. Waarop de Magistraat, oordeelende, dat door dergelijken schandelijken laster het gezag en de waardigheid van den geheelen Raad ten zeerste bedreigd werden, meergenoemden ABRAHAM DE BLOCK uit Haarlem en de vrijdommen van dien bande.

Deze beide uitzettingen geschiedden na overweging van de voornaamste der te voren vermelde Resolutien.

De beide uitgezetten echter wendden zich eerst tot den Provincialen en toen tot den Hoogen Raad, welke laatste, zonder den Magistraat van Haarlem te hooren, hun „*Provisien in Cas d'Appel, in amplissima forma*" verleende.

ABRAHAM DE BLOCK, hierdoor overmoedig geworden, kwam niet alleen in Haarlem terug, maar ging op Zondag, zoodat ieder die naar de kerk ging hem zien kon, voor de deur van den Burgemeester liggen, en bezocht na genoegzaam bekijk van de voorbijgangers, de kerk gedurende den morgen- en middagpreek.

De Burgemeesters van Haarlem richtten zich hierop tot den Hoogen Raad met verzoek, dat deze niet voort zoude gaan met eenige bemoeiing in deze zaak, hetgeen echter zonder gevolg bleef. Hierop wendden de

Burgemeesters zich tot de Staten van Holland, welke den Hoogen Raad aanschreven, dat hij zich niet verder zoude mengen in deze uitzettingen, aangezien de kennis hiervan *niet* binnen zijne competentie viel.

De Hooge Raad liet hierop bij monde van zijne Gedeputeerden in de vergadering der Staten verklaren, dat zij niet alleen voort zouden gaan met het onderzoek van deze zaak, maar zelfs verder zouden procedeeren tot vonnis toe.

Nogmaals werd hun hierop door de Staten gelast dit na te laten en tevens dringend verzocht de stukken, welke op de zaak betrekking hadden, ten spoedigste over te zenden, opdat zij Staten, in dezen zouden kunnen oordeelen.

Ook dit was echter te vergeefs. De Hooge Raad ging voort en verklaarde bij volgend vonnis, dat de door den Burgemeester gedane uitzetting nietig was Dit vonnis werd echter op zijn beurt door de Staten van Holland als van nul en geener waarde verklaard, terwijl tevens den Hoogen Raad gelast werd aan bovengemeld vonnis geen executie te verleenen, de zaak verder te laten rusten en alsnog de vroeger reeds verzochte stukken over te zenden. Wederom bleef ook dit schrijven zonder gevolg, aan het vonnis werd executie verleend en de stukken werden niet overgezonden.

De Hooge Raad beriep zich, bij dit halsstarrig verzet tegen de Staten, op de volgende gronden:

1ste dat ordinaris Mandamenten van Appel verleent werden tegens Vonnissen van Schepenen in saeken *irreparabel grief ende infamie mede brengende.* Dat daerom de voorsz. hare provisien van Appel wel ende behoorlycken waren verleent, alsoo ook het voorsz. Vonnisse tegens ELIAS CHRISTIAENSZ gewesen (soo sy seggen) notoire iniquiteyt ende nulliteyt behelsde, als gestreecken zynde op d'informatie van maer een simpele getuyge, ende sonder confessie van den gecondemneerden.

2de „dat ook de voorsz. saeke van ABRAHAM DE BLOCK maer was raeckende particuliere injurie, niets gemeens hebbende met de datelyckheit waar van in de Resolutie van de Heeren Staten werdt gesproocken."

3de „dat ook beyde de voorsz. vonnissen onder pretext van extra ordinarise Proceduyren, niet en souden kunnen werden gejustifieert, overmits op de confessie van de voorsz. gecondemneerdens in desen niet en was geprocedeert."

4de „dat de voorsz. Resolutie van den jare 1591 niet applicabel was, overmidts die van den Hoogen Rade deselve noyt aangenomen hadden.

Ende in allen gevalle maer plaetse konde hebben in Rauwe Actie, ende niet in cas d'Appel, gemerckt oock de Requesten van de Supplianten al te vooren, by die van den Provincialen Rade, aen de Magistraet van Haerlem overgezonden waren geweest, die daerop hadden gerescribeert, ende sy deselve gesien hebbende,

over sulckx noodeloos was geweest deselve andermael over te senden."

5de „eyndelycken dat de Provocatie, ofte oock Evocatie van de voorsz. saecken, aen de Heeren Staten, was strydende tegens de Privilegien van den Lande."

De stad Haarlem voerde hier tegen aan:

„dat notoir ende kennelyk tot perfectie ende volmaacktheyt, niet alleen van een souveraine maar ook van een subalterne Regeringe gerequireert wert, niet alleen jurisdictie, maar oock Bevel, Macht ende Imperium, wesende van de jurisdictie gesepareert. Onder welcke notoirlycken oock begrepen is de macht van eenige onrustige, overhoorige, wrevelmoedige persoonen, om goede politique consideratien ende redenen buyten forme ofte figuyre van proces uit de burgerlycke Societeit, ende Steden (als denselven onnut ende schadelyck) te doen vertrecken. Ende alsoo de steden van Hollant ende West-Vrieslandt, van outs altyd geweest zyn, seer vrye ende geprivilegeerde Steden, ende nog tegenwoordigh zyn de gedeeltens, waaruyt de Souverainiteyt van de Regeringe deser Landen bestaet; Soo ist oock, dat gelyck de selve Steden ordinaris hare jurisdictie exerceren door Schepenen, sy oock van gelycken hare bevelen ende mandamenten exerceren door Burgemeesteren, als wesende Magistraten, hebbende Imperium, Macht ende Bevel. Ende dat Burgemeesteren ende Regeerders van Haerlem, van outs altyd, ende boven memorie van menschen soodanig Imperium, Macht

ende Bevel, altyd tegens alle onrustige ende overhoorige hare Poorteren ende Ingesetenen gebruickt hebbende, hetselve oock in deesen tegen den voornoemden DE BLOCK en ELIAS hebben geobserveert."

Na tot staving van dit recht, gewezen te hebben op de voormelde Resolutien en aanschrijvingen van den Prins van Oranje gaan zij aldus voort: „Ten anderen dat oock alhoewel neffens 't zelve Imperium, Macht ende bevel, den Steden oock is competerende, 't voorsz. recht van Ordinaris Jurisdictie, ende Judicature van Schepenen, die wel eertydts, in meest alle saecken sententieerden en wesen by Arrest sonder Provocatie, hoewel daarna 't zedert de Erectie van den Provincialen Raedt, zijn geworden provocabel. Dat noghtans eenige materien ende saken de Provocatie niet mede en zijn onderworpen, ende ook eenige specialyken daarvan zyn geëximeert: omdat d' experientie ende ervarenheyt leerde, dat uyt de Provocatie derselver, merckelycke inconvenienten ontstonden, onder welcke wel de principaelste is de materie van Politie. Soo dat oock daeromme by art. 101 van de Instructie van den Hoogen Rade expresselyken gecaveert ende gestatueert is: „Dat geene provisien van Appel ofte Reformatie, tegens Sententien in de sake ende materie van Politie, gegeven ofte verleent en sullen moogen werden." Wesende midtsdien in desen impertinent ende irrelevant het voorsz. gesustineerde van die van den Hoogen Rade, dat ordinaris Mandementen van Appel teegens Schepenen-Vonnisse souden werden verleent,

alsoo beyde de voorsz. saken oock de materie van Policie ende extra ordinaris criminele saeken aengaen." [1])

Wat verder de quaestie aanging dat in de zaak van ELIAS maar één getuige gehoord was. Deze getuige was een wachtmeester, een beëedigd persoon, die evenveel geloof verdiende als een deurwaarder van het Hof. Bovendien de omstandigheid alleen van de hardnekkige weigering om de boete te betalen, was voldoende reden tot uitzetting, zij toch konden dit doen volgens de Resol. van 17 April 1585 „als sy in Conscientie ende haar Gemoet sulcks voor den dienst van 't Landt en de Steden oorboir en dienstich vonden."

Wat de confessie aangaat van den beschuldigde, deze was niet noodig om extra ordinaris te procederen: „Want niet alleen wert verstaen extra ordinaris te zyn geprocedeert, soo wanneer de vonnissen zyn gewesen extra ordinaris op confessie van den delinquant, maer soo oock wanneer deselve syn gewesen op informatie van de Officiers."

Ook het sub 4 gezegde bewees niets, zij toch hadden hun macht van de Staten ontvangen en waren in alles gehoorzaamheid verschuldigd. Dat verder de Resolutie slechts verbood provisien te verleenen tegen actien

---

[1]) De stad Haarlem had er hier wel uitdrukkelijk op mogen wijzen dat beide vonnissen geen irreparabele grief of infamie medebrachten, daar er kon geklaagd worden bij de Staten en van infamie volgens Resol. van 1579 geene quaestie was.

„rauwelyk de stad aangedaan" en niet verbood provisien te verleenen in cas d'Appel, was mede onwaar. De Resolutie zelve onderscheidde geen provisien tegen rauwe actien, en provisien in cas d'Appel, en derhalve mochten zij dit ook niet doen.

Wat de meening aangaat dat de laster van de BLOCK slechts particuliere Injurie was, zij vonden deze meening zeer ongerijmd en in verband met vroegere Sententien van het Hof vrij onbegrijpelijk bovendien. Zulke laster toch tastte niet alleen de waardigheid van het bewuste Raadslid aan, maar bracht de eer en de waardigheid der geheele Magistraat in gevaar.

Dat door den Provincialen Raad de stukken de zaak betreffende reeds waren gezonden en dat hierop was gerescribeerd door de Stad, waren slechts woorden en conjectures waarop men niet behoefde te letten.

Ten slotte was ook de beweering dat de Provocatie of Evocatie van voornoemde zaken niet aan de Heeren Staten behoorde, maar strijdig met de Privilegien dezer landen, volkomen zonder waarde. „Want zynde notoir ende kennelyk, dat de Souvereyniteyt over Hollandt ende West-Frieslandt den Heeren Staten van denselven lande is competerende, gelyck dat by hare Ed. Mog. in den jare 1587 met goede, vaste en bundige redenen is vertoont, soo moet ook daaruyt volgen, dat by hare Ed. Mog. is de opperste macht en de volheyt der Justitie, ende consequentelycken omme oock by Evocatie aan haer selven, ofte by delegatie aan anderen,

ordinaris ofte extra ordinaris Rechters eenige saecken omme goede consideratien, ende redenen te mogen evoreren, omme selfs, ofte door anderen, daerinne recht ende Justitie te administreren, ende daer op te disponeren!"

De Burgemeester en Regeerders van Haarlem dit alles wel overwogen hebbende besloten, tot handhaving van hun gezag, dat in dezen reeds aanmerkelyk geleden had, niet te gedoogen dat noch voornoemde ELIAS CHRISTIAENSZ. LINDTWERCKER noch ABRAHAM DE BLOCK wederom binnen Haarlem kwamen op straffe van tegen hen te zullen procedeeren, anderen ten exempele, en tevens by aanschrijving den Hoogen Raad te waarschuwen zich verder niet met deze of dergelyke zaken te bemoeien.

HUGO DE GROOT in de beroemde Deductie (Hollandsch Advysen, Consult 326) drong met nadruk op het gevoelen door de stad Haarlem verdedigd aan. Hij zegt o. a.: „dat dese Authoriteyt noodig is tot welstandt van den Lande ende Steden ende onderscheyden is ende moet blyven van de ordinaire Judicatuyre, konnen alle Politycque personen lichtelyck verstaen: Alsoo de ordinaire Judicatuyre, hoeseer oock dat deselve soude werden verhaest, is van lange treyn ende subtile ondersoeckinge, daar de saecken, die den Staet van den Lande ende Steden concerneren, niet alleen prompte Resolutie en vereysschen maar oock sonder grooten ondienst op het nauwste, niet en konnen, noch en mogen werden geëxplucheert: het welk de Heeren van den Hoogen Raad selfs wel hebben weten te consi-

dereren, seer onlangs geleden, als deselve aen de Heeren Staten hebben overgegeven sekere Deductie, in de sake van BLAUWHULCK; waarby wel te recht werden gedistingueert de Delicten, rakende den welstandt van den Lande, ende sulks prompte remedie van nooden hebbende, ende particuliere mesusen daer in den Ordinaris Rechter gekent, ende in syn autoriteyt behoort gemaintineert te werden.

Men soude als 't noodt ware, zoo vervolgde DE GROOT, vele ende menigvuldige exempelen konnen allegeren, niet alleen van geringe maer oock van notabele personen, tot de Broeders toe van een treffelick President, die geensins suspect zynde van de Spaensche zyde toegedaen te zyn, om andere saecken, belast zyn uyt de Steden te vertrecken. Alle welcke personen niet gelaten souden hebben, haer aan de Hoven van Justitie te adresseren, indien sy hoope hadden gehadt, dat sy by deselve in Rechten souden hebben konnen ontfangen werden. Dese macht, by de Magistraten van de Steden, tot desen tyde toe, synde gepractiseert ende gemaintineert, ja selve gehouden buyten dispute, nu te willen subverteren onder pretext van vreese van misbruyck, is seer ongefondeert; alsoo het ontbeeren van de selve macht, de Magistraten in soodanigen verachtinge, ende de Ruste van de Steden in soo groote onseeckerheyt soude stellen, dat deselve inconvenienten ongelyck grooter souden zyn, als alle die men uyt het misbruyck soude konnen imagineren. Ende voorwaer, wat reden dient'er om meer te gelooven, dat

de Burgemeesters ende Vroedschappen, die solemnelyck Eed doen, van Stadts nut ende oirbaer voor te staen, ende een yder in syn goed Recht te beschermen, haer tegens den selven Eed sullen verloopen, als dat de Raden van Justitie in gebreken souden zyn, van haren Eed getrouwelyck te achtervolgen? Alsoo hier geen questie en is van Geleertheyt en kennisse van geschreve Rechten, maer van oprechtigheyt ende sinceriteyt; dat soo men wel van de Magistraten van de Steden, die het Landt, ende Steden, dienen uyt een goede affectie, met geen of luttel gewin, als van andere Officiers of Justiciers, moet verwachten. Waerby noch komt het naturel van de Personen van dese Landen, niet genegen zynde tot rigeur, ende ten hoogsten besorgt voor de conservatie ende augmentatie van de Neeringe van hare Steden. Alle het welcke geensins toe en laet te geloven, dat by soo groote Collegien, als zyn de Vroedschappen van de Steden, temerairlijck, tot verjaginge van de Burgers, sal worden geprocedeert. Ende genomen, dat hierin noch mocht werden geëxorbiteert, ('t welck nochtans is van kleyne apparentie) soo kan noch dese sake geremedieert werden, buyten Appel of Provocatie, door den wech, die aangewesen wert by de Resolutie, van den jare 1585. Want alsoo alle, soo particulieren als Magistraten, des versocht zynde, schuldig zijn rekeninge te geven van hare actien aen de Hooge Overigheyt, onder welckers bevel alle andere bevelen zyn gesubordineert, soo zyn oock de Regeerders

van de Steden gehouden, over het uytsetten van eenige personen uyt hare Steden, ende alle diergelycke actien, myn Heeren de Staten te geven alle redelyck contentement: Welcke Heeren Staten mede te willen houden voor onbequaem of suspect, om in soodanigen occurentie ordre te stellen, soude niemandt voegen, die syne commissie van de Heeren Staten heeft ontfangen. Ende soude (bovens de irreverentie) tegens de vergaderinge van de Heeren Staten, ofte het meerendeel van dien, niet konnen bygebracht werden, 't welck niet tegens de subalterne Collegien, met gelycke of meerder redenen, soude konnen worden geretorqueert."

Trouwens in het verzet van de Stad Haarlem tegen den Hoogen Raad, had DE GROOT reeds de hand gehad, zooals blykt uit de verschillende verhooren na zijne gevangenneming in 1618 [1]. Gedurende de 2de examinatie, op 4 December, o. a. werd hem gevraagd, sub 55:

„Waerom hy communicatie gehouden heeft, hoe men de claegende personen, als tot Haerlem ende elders de deure van de Justitie zoude sluyten?"

Antwoord: „„Dat hy destyds in de Vergaderinge van Hollant heeft tegengesproken de verhinderinge van de cours van de Justitie, daer hy meende dat deselve was gefundeert ende voorts gesustineert te hebben 't gunt altyts te voren by de Staten van Hollant gesustineert is geweest. Seyt,

---

[1]) Zie: Verhooren en andere bescheiden betreffende het rechtsgeding van HUGO DE GROOT, uitgegeven door R. FRUIN. Utrecht 1871.

discours-gewyse hierop wel gecommuniceert te hebben met ten Heere Advt en andere pensionarissen.""

Sub 56: „Off hy dan meent dat de uytgebannen personen van Haerlem ende van Leyden den wech van justitie niet en behoorden te genieten."

Antwoord: „„Seyt, verstaan te hebben dat personen, die by vonnisse op extra ords proceduyre zyn gebannen, naer 't oude recht van Hollant jegens den Grooten Raed van Mechelen dickmaels gesustineert, aen geen ander rechter mogen en provoceren; ende wat angaet de politycke autoriteyt van de uitsettinge, die by Borgemeesters, Raet off Vroedschappen by wylen wert gebruyckt, dat hy meent dat men d'selve autoriteyt de steden nyet 't eenemale en can benemen; maer dat de steden deselve autoriteyt nyet en behooren te gebruycken, dan soo wanneer de rust van de steden sulcx ten aller hoochsten is vereyschende. Dat hy die spreeckt de regeeringe van Rotterdam, dickmael genegen zynde om deselve autoriteyt te gebruycken, sulck altyts heeft ontraden. Ende wat belangt degene die uyt andere steden uytgeset waren, dat hy altyts gemeent heeft, dat de Heeren Staten van Hollant ende Westfriesland, volgens verscheide voorgaande resolutien, behoordden te letten off deselve met goede redenen waren uytgeset of niet, ende soo de Magistraten mochten hebben geëxcedeert, 't selve te doen repareren.""

Sub 57: „Off hy eenige andere proceduyren voor extra ords hout als degene die beleyt worden opte confessie van partijen?"

Antwoord: „„Seyt, claerlyck te vinden in de verdragen gemaeckt opte judicature van Hollant, dat aldaar eenige proceswyzen worden genoemt extra ord^s oock sonder confessie; doch dat hy die spreeckt, zynde Adv^t Fiscael, ende bevindende dit stuck te zyn van zonderlinge importantie, 't selve aen de Heeren Staten van Hollant ende Westfrieslant schriftelyck heeft geremonstreert ende reglement daerop versocht.""

Sub. 116: „Off hy nyet mede geadviseert en heeft over de publicatie by die van Haerlem tegens den Hoogen Raet, offte over 't concipieren van deselve mede gestaen?"

Antwoord: „„Seyt dat de publicatie, ingesteld zynde by den pensionaris van Haerlem [1]), hem die spreeckt ter handen is gestelt, ende dat hy deselve overleverende daerinne bevonden heeft veele pointen, die hy meende dat uytgelaten, versacht off verandert behoorden te worden, ende sulck met teyckenen aan de cant aangewesen te hebben; doch daernae bevonden te hebben dat de passages, by hem geremarqueert, nyet en zyn verandert geweest.""

Sub. 118: „Off hy meent dat in een ordentelycke regiering wel can bestaen, dat een laege rechter sulcken publicatie doet ten laste van een overrechter?"

Antwoord: „„Seyt te meenen dat de steden haer gerechticheyt jegens de collegiën van de justitie behooren voor te staen met discretie, zonder dat hy zoude

---

1) Johan de Haen.

connen gestant doen de exorbitantiën daerin wesende.""

Onder de feiten, waarop DE GROOT later veroordeeld is, vinden we:

Sub. 25: „Ende voorts comende tot de policie, dewelcke bestaet in 't onderhouden van de goede justitie ende wettelycke regieringe, heeft de voorn. gevangene oock deselve twee fundamenten notoirlyck geturbeert."

Sub. 26: „Want wat aengaet de justitie, daerinne heeft hy sulcken cours gehouden ende gehanthaeft, dat diversche personen, soo wereltlyck als kerkelyck, dewelcke claechden tegens recht ende redenen beswaert, gebannen, uytgescyt ofte geoppresseert te wesen, het complement van dien niet en hebben mogen genieten."

Sub. 27: „Maer dat de magistraten van diversche steden geanimeert zyn, omme de bevelen ende de decreten van d'ordinaris collegie van justitie niet te gehoorsaemen, contrarie het 17e art. van de Unie."

Sub. 28: „Jae heeft hy gevangene oock toegestaen ende gevisiteert de publicatie van Haerlem, tot laste van den Hoogen Raede gedaen, die tegens alle goede ordre by een onderrichter tot laste van een overrichter niet en hadde behooren geleden off toegestaen te worden."

Vooral OLDENBARNEVELT was in dezelfde quaestie betrokken, zoo als insgelijks blijkt uit de verhooren gedurende zijn rechtsgeding. [1])

---

[1]) Zie: Verhooren van JOHAN VAN OLDENBARNEVELT, uitgegeven door het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht 1850.

Immers in het verhoor n.l. op Donderdag 18 Nov. a. 1618, werd hem gevraagd:

Sub. 106: „Waarom hy geraden heeft dat men den weg van Justitie zoude sluiten voor degeene die zig over eenige bezwaarnissen, veri juris, daaraan zouden addresseren?"

Antwoord: „„Seyt, dat hij altyts in zonderlinge recommandatie heeft gehad 't stuk van de justitie en de autoriteit der heeren Raaden daartoe gecommitteert, dan dat op te clagten in de vergaderinge van hooggedagte heeren Staaten van Hollandt en Westvrieslandt by de gedeputeerden van verscheiden Steeden gedaan, van dat eenige personen in den haren hen stelden tegens hare wettelycke autoriteit, keuren, ordonnantien en beveelen, tot onruste van de gemeente en vercleninge van de auctoriteit van hare wettige overheyt, versoekende dat naar voorgaande gebruik en ord^e^ by hooggedagte heeren staaten, mitsgaders de missive van zijn Exc. myn heere den prince van Orange, h. l. m., zyl. tegens zulke personen zouden mogen procederen mette zelve auctoriteit als dier tyd was geordonneert, zonder dat deselve hen daar jegens zouden mogen behelpen metten ordinaris treyn van justitie, ende dat opt zelve versoek naar ommevraag en deliberatie is geresolveert, en niettemin naar zijn beste onthout, verstaan, dat die geene die by de beveelen of ordre der magistraat van de steeden hen beswaart souden vinden, haar vertoog zouden mogen doen aan de heeren Staaten, om by deselve gelet

en geëxamineert te worden of de zake van die conditie ende gelegentheid bevonden werde, dat die de ordinaris justitie ontogen zoude worden of nyet, en dat men wel examinerende wat verhinderinge in de cours van de ordinaris justitie gevallen is in de XXXIJ jaaren synes dienste als Advocaat van den lande, en wat in corte jaaren te voren was geschiet in denselven cours, ligtelyk verstaen en geoordeeld zal connen worden, dat hy de handhoudinge van de justitie ende auctoriteit van de collegien van de raden in goede recommandatie gehad heeft.""

Sub. 107: „Waarom hy eenige steeden heeft geraden tot het neemen van resolutie om eenige borgeren vuyte steeden te mogen zetten, zonder oorsake te verklaren, als zy maar in haer gemoet bevonden zulks te behooren?"

Antwoord: „„Seyt hiervan geen memorie of kennisse te hebben van zulks geschreven of geraden te hebben, maar dat hy al evenwel meent, dat de resolutie van mynheeren de Staaten, genomen eenige jaren voor dat hy Advocaat van 't gemeene land geworden is, zulke of gelyke clausule houd, zonder nogtans 't zelve zekerlyck te konnen verclaren, maar hem refereert totte resolutie van de heeren Staaten ofte missive van hooggedachte zijn P. Exc.""

Sub. 108: „Of hy nyet en meent, dat zulke resolutien in de hitte van de oorlogen genomen, daar af 't gevaar geen lange treyn en conde lyden, te willen appli-

ceeren totte tyden dat het perykel soo groot nyet en is, nyet is streckende tegens de rechten, vryheden en privilegien van de landen?"

Antwoord: „„Seyt, dat naar zijn beste onthout, al over eenige jaaren, namentlijk zes of zeven, zonder die zekerlyk te weeten, op te instantie van eenige steeden verstaan is geweest, dat de voors. voorgaande resolutie met goede discretie by de regenten van de steeden zoude mogen worden gepractiseert, ende dat geenen tyt dangereuser of periculer zyns oordeels voor den staat van de landen en de steeden mag weesen, dan als men siet dat de gemeente haar stelt tegens haar wettige overheyt in ongehoorzaamheit; alsoo men van oude tyden en ook in de naeste 30 of 40 jaaren, metterdaadt bevonden heeft, dat zulken cours in tyts niet gesteuyt zynde, heeft geruineert en t' ondergebragt landen en steeden.""

Sub. 109: „Of hy dan meent dat de ordinaris justitie van den lande dient tot styvinge van de ongehoorsaamheyt der onderdanen?"

Antwoord: „„Seyt geenszins; maar dat de heeren Staaten volgende 't exempel van hooggedagten heere prince van Oraengien en hare voirgangers in staat, in extra ordinaris swarigheeden ook mogen gebruycken extra ordinaris remedie, en dat 't grief minder is geweest der geïnteresseerden, deur dien haar open is gebleven, haar vertoog aan de heeren Staaten te doen, die, na gelegentheit der zaaken, of het exces zouden hebben mogen redresseeren, of de zaake aan de ordinaris justitie

te renvoyeeren, of anders in de zaake ordineeren naar gelegentheyt en behooren.""

Sub. 209: „Of hy nyet hulp en raat gegeeven heeft totte schadelyke publicatie tot Haarlem tegens die van den hoogen raade gedaan?" [1])

Antwoord: „„Seyt, dat hy niet en weet eenigen raet totte publicatie gegeeven te hebben, nogte by zyn kennisse daartoe geholpen.""

Sub. 211: „Of hy nyet en meent dat in een wel geordineerde regeeringe onverdragelyk is, dat een onderrechter alzoo procedeert tegens een overrechter?"

Antwoord: „„Seyt, dat hy altyts daartoe geraaden en gearbeit heeft, dat de overheden een ygelyck in zyn respect en doende 't gunt haren last en ampt is, behooren erkent te worden naar een yegelyk staat ende gelegentheyt, ende als daarinne by tyden van trouble of onrust gepecceert werd, dat 't by goede en bequame middelen van oblivie behoort gepasseert te worden, om alles in rust en eenigheyt te stellen en houden, en dat zyns oordeels, de landen, de collegien van justitie ende steeden daarby best zouden wesen gedient.""

Alhoewel in gemelde handelingen van OLDENBARNEVELT en DE GROOT mede tot de punten van beschuldiging behooren, waarop deze twee uitstekende mannen, de een ter dood en de ander tot levenslange gevangenschap werd veroordeeld, bleef de strijd in dezen

---

[1]) Verh. v. J. v. O., t. a. p., pag. 123.

tusschen de Hoven van Justitie en de Steden onverminderd voortbestaan.

Wat meer zegt, schrijvers nauwelijks een halve eeuw na DE GROOT, zijn niet alleen hetzelfde gevoelen toegedaan en bespreken de zaak alsof het haast ongerijmd ware er geschil over te maken, maar er worden zelfs enkele malen vonnissen door de Hoven van Justitie geveld, geheel overeenkomstig dat gevoelen.

We vinden hiervan n.l. een voorbeeld van bij Mr D. GRASWINCKEL [1]), waar hij naar gewoonte, aldus in 't breede redekavelt:

„Immers is het waer ende kennelyck, dat van allen ouden tyden, Burgemeesters, Regeerders ende Vroetschappen, zyn geweest in possessie van al sulcke persoonen, als sy in conscientie bevonden ondienstigh voor de regeringe harer Steden te zyn, sonder figuere van proces uyt hare Steden te doen vertrecken. Welke macht by verscheyde Resolutien van de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt successivelyck, jae over de honderd jaren is geconfirmeert; met dien verstande, dat indien hem yemandt over het gebruycken van soodanige authoriteyt beklaeghde, dat deselve hem niet en soude hebben te adresseren aen de collegien van de ordinaris Justitie, maer alleen aen de Staten, sulcxs dat

---

[1]) Speciale beschryvingh van het Gebruyck, ofte Daadelycke Bezitting van Opperste Macht der Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt. 's Gravenhage a. 1674, pag. 127.

de Resolutien by de Regenten van de Steden dies aengaende genomen haren effect souden sorteren, tot dat by de Staten anders soude zyn geordonneert. Den grontslagh hiervan soeckende, is lichtelyck te oordeelen, dat deselve in billickheyt van reden gefundeert is, ingesien zynde aen d'eene zyde, dat de Magistraet in conscientie is achtende, dat soodaniger persoonen verblyf in de Stadt ondienstigh is; aen d'andere zyde dat sulcx verrichtet werdt, sonder den uytgeseyden eenigh verlies aen eer ofte goet aen te doen; ende gelyck de woorden van den Heer Prince van Orange aen de Heeren Staten luyden, sonder verminderinge van haer authoriteyt; waerby komt dat het selfs geen infamie, die men noemt *infamiam facti* (dat is soo wanneer yemant in reputatie by luyden van eere wert gekrenckt) met hem is treckende: waervan wederom de grontreden kan zyn, dat het een actie is niet soo seer uyt eenige rechtsdwangh ofte penaliteyt herkomende, als eerder en meerder uyt een onbedwongen vrywilligheyt; want gelyck het yemandt vry staet sich onder een Magistraet te begeven, aen wien hy, omdat hy hem onder hem begeven heeft, schot ende lot betaeldt, ende als hy sulcx niet langer gesint en is, hem vry staet te vertrecken, sonder dat hy dien Magistraet door dit vertreck eenige soodanige kleynigheyt aen doet, waer over hy hem soude vermogen te ressenteren, ofte gerechtelyck te beklagen: soo staet het oock de Magistraet vry, hem van den welcken hy niet langer schot ende lot wil hebben, omdat hy hem niet goet en vindt langer on-

der syn protectie te behouden, syn verblyf te ontseggen.

Doch hoewel ick dese reden van seer hoogh-geleerde luyden, ende met een Staetswyse hebbe geleert, soo en heeft die my noyt konnen voldoen; dewyle ick wete, dat onder de Hooghste machts rechten niet alleenlyck is, dat men yemandt mach doen vertrecken, maer ook het vertrecken mach verbieden: waervan te weten, van soodanige verboden ende geboden te weder-zydts, soo van des Koninghs van Hispanjen, als van de Heeren Staten zyde, onderscheydentlycke placcaten, geduyrende de troubles ende insonderheyt omtrent ten tyde van de pacificatie van Gent souden konnen werden bygebracht; doch dit overgeslagen, soo blyft echter den eersten grontregel vast: 't welch genoegh de naem selfs uytwyst, dewyle soodanige eene uytsettinge niet en geschiet straffender wyse, nochte oock eene straffe genaemt wert, nemaer eene politique correctie; oock mede dat het niet en geschiet uyt eenige jurisdictionele macht, maer uyt het recht dat de Burgemeesteren en Vroetschappen over de burgeren ende ingesetenen toekomt, oock sonder figure van proces; ende blyckt, ook genoegh dat dit onder de vrywillige actien te stellen zy, dewyle selfs ydereen in syne vrye wille staet, yemant op syn erf niet te laten komen, ofte syn huys te verbieden: ende oock geen Magistraten daertoe konneu werden geconstringeert, om de gemeene rust van haer Stadt, te moeten gedoogen door eenige weynige onrustige persoonen te laten bederven: ende is hiertoe (dit in 't voorbygaen) aenmerc-

kenswaerdigh, dat naer de dispositie van de beschreven rechten, een Officier die geen macht en heeft om yemant te straffen, soodanigh recht vermagh te gebruycken tegens dien welcken hy bevint sich onhebbelycken aen te stellen. Blyvende by 't gunt gebruyckt ofte geuseert is geweest, hetselve is in vele voorvallen te sien in de historien, ende sonderlinge in de tyde van den Grave VAN LEYCESTER, in den jaere vyftien hondert negen en tseventigh ende tachtigh ende oock in andere jaren, so voor als naer: ende is het wel het beste verset geweest 't gunt by de Steden is, doenmael tegens de onrustige geesten gebruyckt geweest."

Verder zegt hij, een voorbeeld uit eigen ervaring aanhalende: „My staet voor dat ick in den jaere sestien hondert een en dertigh, gesuccumbeert hebbe in een pleydoye voor den Hove van Hollant tegen WILLEM DE BONT, Hooft-Officier der Stadt Leyden, *nomine officii*, gedaeghde in cas d'appel, ende ABRAM EVERTSZ VAN ARENSBERGH Impetrant, sustincerende den Impetrant dat hy onverhoort ende sonder gegeven oorsaeck by den Magistraet van Leyden gebannen was; waertegens wylen den Heer Advocaet RUYL voor den Heer gedaeghde niet anders en allegueerde, als dat het was een politique correctie, niet eens beantwoordende alle andere redenen by my geallegueert, ende purelyck blyvende consisteren op het recht de Steden daerin toekomende, ende 't selve confirmerende met een groote van exempelen in gelycken cas, genoeghsaem in 't meerendeel der Steden van Hol-

lant voorgevallen en in contradictoire judicature geconfirmeert, ende niet weyniger van die geenen der welcker geintenteerde appellatien waren afgeslagen ende gerejecteert geweest; daer op staende dat het onmogelyck soude zyn te betoonen, dat tot eeniger tydt sulcke saecken voor den Hove souden zyn gebracht, in de welcken de clausule van inhibitie soude ten uyteynde toe van de saecke gecontinueert zyn geweest. Waer tegens geseyt zynde voor replicque, dat immers het tegendeel van dien waar was, ende dat in de saeck van JAN SYMONSZ BLAEUHULCK tot Enckhuysen [1]), selfs in stercker termen, te weten, in materie van delict anders was verstaen, ende niet alleen provisie was verleent maer oock was restablissement tegens dien van de Magistraet tot Enckhuyzen gedecerneert, ende dat door Commissarissen van den Hoogen Raedt aldaer *in loco* zynde, ende dat tot noch toe 't selve indecys was hangende; oock dat het niet beswaerlyck en soude zyn meer diergelycke exempelen te verhalen, waarvan des noot zynde gepresenteert wiert een feyt te maecken; oock wiert geurgueert dat daerin dat onderscheyt wiert gemaeckt, dat in de saeck van BLAEUHULCK een presumptyf delict op 't minsten was, 't welck in dese saeck onmogelyck was te seggen, weyniger geverifieert te werden: wiert voor duplicque geseyt dat alle 't selve niet ontkent en wiert, maer dat

---

[1]) BLAEUHULCK is anders in de geschiedenis dier stad, een uit de worsteling tegen Spanje, beroemde naam. GER. BRANDT, Hist. van Enckhuysen, bl. 246 volgg. (1587).

by haer Ed. Groot Mog. sulcx was geimprobeert, daertoe de Missive ofte aenschryvens van haer Ed. Groot Mog. aen de Heeren van de Raedt wierde geproduceert; ende op deselve naerder instantie ghedaen, ende dat die saecke doenmael noch niet en was naer des Heeren Advocaets beste kennis gedecideert, ende midts 't selve, dat zoodanigh een exempel niet en konde werden in rechten gevalideert, tegens der Steden recht, tegens derselver geprescribeerde possessie, tegens de Privilegien van den Lande, tegens de redenen van Staet ende regeringe ende die bevestight door de Resolutie van de Heeren Staten, etc. soo is daer verders niet op gevolght, ende het proces gelaten voor het gunt het was. Waermede ick my selfs niet wel konnende laten voldoen, in 'r particulier de oudste Heeren Advocaten van de Rolle d'een voor, d'ander naer, oock partyen in de saeck geweest zynde, aengesproocken hebbende, doenmael verstonden dat dit gehouden was voor een poinct dat in dier voegen by den Staet was verstaen; ende oversulcx ick noyt myn meester geraden heb de saecke, naer afgedane inhibitie ten principale te vervolgen."

Ook Mr P. Bort [1]), een tijdgenoot van Graswinckel, is zoozeer het gevoelen van de Groot toegedaan dat hij de woorden van bovengemeld Advys tot de zijne maakt.

Gedurig lokten natuurlijk de geschillen tusschen de

---

[1]) Tractaet van Crimineele Saeken, pag. 184 en volg., uitgegeven te 's Gravenhage a. 1688.

Hoven van Justitie en de Steden Resolutien van de Staten uit, waarbij steeds de eerstgenoemden in het ongelijk werden gesteld.

In 1646 was o. a. zekere Mr JAN VAN WALEN uit Dordrecht gezet, daar hij zich in een paar door hem uitgegeven boekjes zéér stout had uitgelaten over de Heeren van voorgenoemde stad. Zich hierdoor verongelijkt achtende, wendde hij zich tot den Hoogen Raad, welke, om te weten hoe in dezen te moeten handelen, zich tot de Staten richtte.

Deze schreven daarop den Hoogen Raad aan, bij Resolutie van 11 Mei 1646, „dat de Heeren van Dordrecht recht hadden beneffens de andere steden van Holland en West-Vriesland om te doen hetgunt in dezen was geschied. Sonder dat de Hoven van Justitie bevoegd waren sig des te bemoeyen, veel min eenige provisie daartegen te verleenen."

Verder is er in de zeventiende eeuw nog een Resolutie van 1 Aug. 1680, waarbij het Hof van Holland gelast werd niet voort te gaan met de procedures tegen de Magistraat van 's Gravenhage, welke een zekeren Mr PIETER ARDES uit hare stad gebannen had.

Ook de achttiende eeuw levert nog voorbeelden op van strijd over dezelfde kwestie, o. a. werd bij Resolutie van 11 Aug. 1768 het Hof van Holland gelast zich niet te bemoeien met de uitzetting van zekeren PAULUS LANKHORST uit den Briel, zijnde zulks eene zaak mere domesticq.

In het jaar 1778 had in Zeeland, de uitzetting van zekeren ISEBRAND LINSE BORGGRAAF uit West-Cappelle bijna de schroomelijkste onlusten op het eiland Walcheren doen ontstaan. De Magistraat was uit vrees hiervoor genoodzaakt de uitzetting weer in te trekken; later echter toen ze voldoende krijgsmacht tot ondersteuning had gekregen, werd het bevel tot uitzetting wederom vernieuwd [1]).

Ten slotte vinden we, na de omwenteling van 1795, nog een merkwaardig geval van uitzetting vermeld in den Codex novus Batavus [2]), in voce „Uitzettingen."

„Zekere CORNELIS COORENGEL, woonende tot Medenblik, wordt uit hoofde eener crimineele Actie, door den Bailluw dier Stad geapprehendeerd; gemelde COORENGEL vervoegde zich op oen 1 February 1798 bij requeste aan het Collegie van Schepenen, om in submissie te mogen worden ontvangen, en hem op vrije voeten te stellen, Schepenen accorderen zijn verzoek; ontslagen zijnde, vind den Raad der gemeente dier Stad goed, om hem COORENGEL, op den 3den dier maand, door een bode te laten aanzeggen, dat hij dien avond de stad en Jurisdictie zoude hebben te ontruimen, met interdictie om immer daar weder binnen te komen. Met deze interdictie en aanzegging hem gegraveerd bevindende, adresseert hy zich by Requeste aan het Wetgevend Lichaam,

---

[1]) Zie Zeeuwsche State-Notulen van 22, 26 en 27 Oct. en 4 Nov. 1778.

[2]) Uitgegeven te Amsterdam, a. 1803.

verzoekende dat deze politieke uitzetting mogte worden vernietigt, en buiten effect gesteld. — Het zelve verzoek in handen van het Hof om consideratien en advis gesteld zynde, adviseerd hetzelve daarop declinatoir, dan het Intermediair Wetgevend Lichaam heeft op den 24 Julij 1798 den Raad der Gemeente der Stad Medemblik, gelast, het voorschreeve Interdict in te trekken en buiten effect te stellen — op grond dat, wegens den oorsprong van dat quasi recht, niets te ontdekken was, dat aan de Regeering zulks permitteerde, maar alleen bij inkruiping heeft begonnen, in den oorlog tegen den laatsten Graaf van Holland, om zich daardoor op eene gemakkelijke wijze te ontdoen, van al zulke persoonen, die de partij van den Graaf waren toegedaan; dat wel is waar onder anderen eene Resolutie van Holland, in dato 27 Julij 1613 aanwezig is, die zulks toestaat, doch dat men daarbij in aanmerking moet nemen, dat dergelijke uitzettingen, tot steun der Aristocraten verstrekte, en dat de toenmalige Vergadering van Holland, behalven de gewezene Ridders, die slegts met hun allen maar ééne stem hadden, bestond uit afgevaardigden van 18 stemhebbende Steden, en dat de Steden aan zich zelven zulk een recht niet konden toekennen, hetgeen nimmer, zooals men het noemt, als een Landwet kan aangemerkt worden; dat tot een Landwet als toen te emaneeren speciale aanschrijving moest geschieden, hetgeen by de gedachte Resolutie van 1613 niet was geschied, en boven dit alles is de uitzetting eene specie van straf,

en daar alle straf niet opgelegt kan worden, zonder den beschuldigde gehoord en zijne verdediging uitgebragt hebbende, is de uitzetting eene daad strijdig tegen alle regelen van recht en gevaarlijk voor de Burgerlijke vrijheid; te meer wanneer een politieke magt, onverhoord iemand mag deporteren, daar hetzelve al plaats hebbende door eene Rechterlyke magt moet geschieden."

De schrijvers uit de 18de eeuw zijn in geenen deele meer het gevoelen toegedaan van die uit de 17de eeuw, dat het den Staten n.l. zou vrijstaan de Hoven van Justitie de bevoegdheid te ontzeggen kennis te nemen van klachten over onrechtvaardige uitzetting.

Van Idsinga zegt hiervan in zijn voor aangehaald werk (pag. 228): de uitzetting te handhaven zonder dat men bij iemand dan bij de Staten zijn beklag kan indienen „is geen voorstaan van Privilegiën, maar van ongerymdheeden, tegenstrydigheeden, eigenheerigheid, onafhangelykheid en tyranni, die van de allergevaarlykste gevolgen in eene Republick als deeze is."

Mr Thymon Boey o. a. het recht van uitzetting besprekende [1]), zegt er het volgende van: „Als men acht geeft op de driederlei soorten van vermogens, die in de Souverainiteit gevonden werden, bestaande eerstelyk in *het vermogen om wetten te maken;* het tweede, *om die wetten ter uitvoer te brengen;* en het derde *om 't regt te oefenen*, zal men wel haast zien dat het laatste aan de

---

[1]) Zie zijn Woordentolk. 's Gravenhage 1773, in v. politike zaaken.

Magistraat door de Souverain niet zynde medegedeelt, men geen zaken onder benaminge, dat het *Politieke Zaken* zouden zijn, aan het Regterlyk onderzoek kan of vermag te onttrekken."

„De Souverain aan wien alleen de Legislative magt competeert, heeft van die magt wel iets bepaaldelyk meedegedeelt aan sommige Collegien en Steeden, onder de benaminge van het recht om keuren te maken en voorsieninge te doen omtrent de orde en rust in de Burgerstaat; en het is uit kragte van dat medegeelde vermogen, dat de Magistraten en dat is Schout, Burgemeesteren en Scheepenen order stellen op de veiligheit der straaten, het reinigen er van, het dragen van verbode geweeren, op de brand, ook verzorgen de nodige provisien tot onderhoud der ingezeten, de prys stellen op de eetwaren etc. . . . . Maar dit heeft men nog geëxtendeert, tot het uitzetten van onrustige burgers; zoo dit geschiedt uit kragte van het eerste medegedeelde vermogen van den Souverain, is het zeker dat daarby aan dezelve niet is medegedeelt dat vermogen, dat de Souverain aan een ander heeft toevertrouwt te weeten, de beoordeelinge en de magt om regt te spreeken tusschen Partyen, want evengelyk de Souverain, die de Wetten maakt, uit zyn Souveraine macht, Rechters gestelt heeft, om daarna te oordeelen, volgt daaruit als een onbetwistbaare waarheit, dat geen Magistraat aan wien hy bepaalt iets van die Legislative magt heeft meedegedeelt, dat vermogen te gelyk met een ander

vermogen, dat is, de magt om regt te oefenen uit den boezen van den Souverain insgelyks voortvloeijende en door deselve aan een ander toegekent, zoude vermogen te exerceeren; en gelyk onder anderen de groote MONTESQUIEU in zyn Esprit des Loix, zegt, dat de vereeniging van de legislative magt met de potestas judiciaria een despotismus uitlevert, is het onbetwistbaar en vooral in ons land, is dit het grootste teken van onze vryheit, dat aan ieder die zich bezwaart of beledigt vind, Competente regters zyn aangewezen.

En als eens onbetwyfelbaar vastgestelt zynde, dat de Magistraat, als Burgervaders bevoegt zoude zyn, willekeurig onrustige Burgers uit te zetten, zoude de beoordeelinge van de gronden, waarop die verleent zyn, behooren tot de cognitie van de ordinaire Regters, die alleen van de Souverain ontfangen hebben de magt en het vermogen om recht te oefenen over de Ingezetenen, en, wanneer Haar Ed. Groot Mog. by hare Resolutien zo van 12 Juny 1674 als van 30 Jan. 1690 de Hoven van Justitie schynen ontnomen te hebben de kennisneminge van politieke zaaken, schynt het my toe dat men daarvoor moet verstaan de verhinderinge in het maken van die keuren, ordonantien en bevelen, waartoe de zelve, uit hoofde van de medegedeelde Legislative magt, bevoegt zyn, maar dat het zelve geen betrekking hebben kan, op die zaaken, waarvan de beoordeelinge aan de Hoven van Justitie en ordinaire Regters door den Souverein is toegekent."

Onder het woord „uitsettinge" zegt hij verder, na eerst de resolutien hier op betrekking hebbende te hebben opgenoemd! „hieruit is aan de zelve toegescheenen een regt gebooren te zyn om zulks zonder forme van regtspleeginge by continuatie te mogen doen, en niet teegen staande alle uitsettingen zonder voorgaande regtspleeginge, ten aller uiterste schynen strydig teegen de algemeene vryheit, die vooral in een Republiek dient plaats te hebben, is het echter verbooden aan de Hoven van Justitie van diergelyke uitsettingen kennisse te nemen als blykt by meer dan eene Resolutie van HaarEd. Groot Mog."

Ook Mr Elias Luzac, in zijn werk „Hollands rykdom," IIIe deel pag. 267, anno 1782, eene vergelijking trekkende tusschen hetgeen Maurits en Oldenbarnevelt gedaan hebben, klaagt laatstgenoemden aan een eigendunkelijk gezag van de Staten over de landzaten te hebben ingevoerd, en het Staatswezen te hebben veranderd op eene wijze, onbestaanbaar met de burgerlijke vrijheid.

„Wat is er toch" — zegt de schrijver — „dat de burgerlijke vrijheid gevoeliger aandoet dan dat een ingezeten, zonder voorafgegane rechtspleeging, zijn vaste woonplaats op een enkel bevel van de Wethouderschap ontzegd, en tegen zulk eene eigendunkelijke daad geen toevlucht tot de gewoone rechters genomen kan worden? Hugo de Groot heeft in het vertoog, van hetwelk wij te vooren gesproken hebben zijn groote schranderheid, zijn uitsteekend vernuft, en bijzondere kunde in rechts-

zaaken te koste gelegd om de wettigheid van deze eigendunkelijke daad van oppergezag te toonen; maar, behalven dat die uitmuntende regtsgeleerde zich daartoe bedient van zekere gronden onzer vaderlandsche Staatsgesteltenisse, die nimmer eenig bestaan gehad hebben, zoo leid hij daar benevens nog die wettigheid af uit algemeene denkbeelden van een oppergezag, zooals men hetzelve zich in de bespiegelende kennis voorstelt, wanneer men in het algemeen over de opperheerschappij denkbeeldig handelt. Hij beschouwt er de Vergadering der Staten niet op den voet van Staatsleden, uit en in den naam van het volk opgekomen, en vergaderd om bij plaatsvervulling de rechten en gerechtigheden van het volk te bewaren, te beschermen en te beveiligen; maar als een ligchaam 't welk oorsprongelijk, uit zich zelf, een volstrekt oppergezag over de ingezetenen bezat, en overzulks zoodanige beschikkingen over de gemeene zaak konde maaken, als het zelve goed dacht; en mitsdien ook aan de Hoven van Justitie, de kennisneeming van zoodaanige zaaken, als het dienstig oordeelde, onttrekken: 's Lands Vergadering eene volstrekte onbepaalde opperheerschappij toeschrijvende; en daaruit haalende aan den eenen kant eene bevoegdheid, *om alles te doen wat men ooirbaar vind*, en eene volslagene onderdanigheid en gehoorzaamheid aan de andere zyde."

Ten slotte vinden we een meer gematigd oordeel bij F. W. Pestel, in zijne „Commentarii de Republica Batava," Leiden 1795, waar hij, vol. I, pag. 321, zegt: „Uti

discessus liber est, ita expellitur nemo, nisi a judice damnatus. Supra occupavimus, in naves, quae ad Indos vehantur non recipi invitos, quos, uti frugifiant, istuc parentes aut curatores deferri cupiant. Rectores tamen civitatum summi in Hollandia imperii participum solent uti potestate, etiam causa per judicem legitimum, prout ordo judiciorum exigit, non cognita, discessum ei civi injungendi, quem salva quiete publica intra pomoeria ferri non posse arbitrantur. Cui decreto, quod vocant *politicum* statim parendum est, ut statuerunt Ordines a. 1575, sed deinde apud hos solos ei, quem abire oportuit, de injuria sibi illata queri licet, quo facto Senatus rationes ejectionis reddere jubetur. Quas, ut per se patet, gravissimas esse decet, hoc est, conatus seditiosos ac tam praesens tamque manifestum quietis publicae periculum, ut, licet desit probatio legitime a judice Ordinario perpensa, tamen suspicio firma et ad majorem certitudinis moralis, ut vulgo dicitur, gradum provecta probabiliter existimetur. Haec potestas extraordinaria in bello civili ob voluntatum varietatem summumque eorum, qui in arma sumenda consenserant, periculum invecta est, et ut dicitur in decreto Ordinum d. 17 April 1585, ad bellum illud adstricta Ordinum decretis, in primis 11 Jul. 1613, 11 Aug. a. 1651 factis, perpetuata adhuc retinetur."

Veel meer overeenkomend met het afkeurend gevoelen der vroeger genoemde schrijvers is weer J. D. Meyer (Esprit, Origine et Progrès des institutions judiciaires

des principaux pays de l'Europe, la Haye 1820), waar hij (Tom. IV, pag. 318), over de politieke uitzetting sprekende, zegt: „Les Magistrats s'étaient arrogé le droit de disposer par des ordonnances, dont les motifs étaient secrets, de la liberté des habitans, et pouvaient par des lettres de cachet faire enfermer ou exiler ceux qui leur déplaisaient: quoique l'usage de ces grands moyens, surtout de l'exil, fut assez fréquent, cependant il ne laissait pas d'avoir des inconvéniens pour la magistrature même, tant parce qu'il décélait l'opposition existante à l'autorité actuelle, que parce qu'on craignait le retour de ces exilés à chaque changement de la régence, et que ce retour devait être signalé par des actes ou des tentatives de vengeance individuelle. D'ailleurs si les communes avait exclu la Cour de justice de prendre connaissance de ces lettres de cachet, si elles trouvaient dans l'exercice de ce droit, un moyen de garantir leur indépendance, ou plutôt le pouvoir illimité de leurs magistrats, elles étaient trop peu liées d'intérêt avec les communes adjacentes pour suivre un même systême, et elles auraient compromis cette indépendance en se soumettant aux dispositions souveraines des magistrats de la ville voisine: les exils se bornaient donc aux confins d'un territoire peu étendu, et les bannis se trouvaient à la portée de la ville qui les avait rejetés de leur sein: le principal objet de l'animosité entre les bourgeois et habitans de la même commune était rempli par un éloignement, qui empêchait l'exilé d'occuper une place

ou de s'immiscer directement dans l'administration, mais la haine personelle était rarement assouvie, et la crainte d'un retour triomphant pouvait faire préférer des mesures, couvertes du prétexte de la justice, sur les quels il n'était pas facile de revenir."

Toen de Revolutie op het einde der vorige eeuw, ook in ons vaderland, de reeds krachtig ontwaakte begrippen van eene moderne vrijheid begon te verwezenlijken, was natuurlijk een maatregel, welke zich zoozeer tegen de persoonlijke vrijheid aankantte, als de politieke uitzetting, iets volkomen onbestaanbaars.

Men had trouwens hier en nog meer in Frankrijk gezien, hoe de inmenging van de legislatieve macht in het justitiëele, de gelegenheid tot de schroomelijkste willekeur en onrechtvaardigheid openstelde.

Mr R. J. Schimmelpenninck verklaarde in de zitting der Nationale Vergadering van 9 Juni 1796: [1]) „dat hij niet alleen hulde deed aan het principe, dat deze Vergadering zich geenszins in justitiële zaken moest mengen of iets doen, 't welk zweemde naar hetgeen men zoude kunnen noemen *den loop der justitie door politiek gezag stremmen;* en kwam er zelfs openlijk voor uit, dat dit beginsel zoo heilig bij hem beschouwd werd, dat hij op het oogenblik, waarin de Vergadering zich

---

[1]) Zie R. J. Schimmelpenninck en eenige gebeurtenissen van zynen tyd, beschreven door zijnen zoon. 's Gravenhage en Amsterdam, a. 1845.

eene inbreuk op dat principe zou willen veroorloven, het daarvoor zou houden, dat het vonnis des verderfs van ons vaderland geteekend was."

Hij kwam nog nader op dit punt terug in de zitting van 12 April 1797, toen hij zeide: „Ik ben van gevoelen, dat de natuur van eene regtbank niet alleen geene onmiddelijke vermenging met het politieke kan dulden, maar zelfs geenen zijdelingschen politieken invloed kan toelaten.

De justitie moet geheel op zich zelve staan, geheel onafhankelijk, geheel van politieke consideratien afgescheiden zijn. Zal zij nu zoodanig zijn, dan moet zij alleen met de beoordeeling en toepassing der wetten op voorvallende handelingen te doen hebben. Zij moet alleen de dienares der wetten zijn en geenszins de dienares van personen; zij moet van geen menschen of menschelijke driften afhangen; en wanneer het voorschrift der wet haar Ministerie vordert, moet er geene politieke magt zijn, welke door eene voorloopige beoordeeling der zaak haren loop kan stuiten.

Het is waar, dat het onder de mogelijke zaken behoort, dat het Nationaal Geregtshof, evenals andere, uit menschen, en dus uit feilbare bestaan zal; maar het is tevens waar, dat wij hier dat punt der menschelijke onvolmaaktheid aantreffen, waar tegen (men schrijve dat aan de menschelijke bestemming op deze wereld toe) geene onfeilbare hulpmiddelen voor te schrijven zijn. Het is toch zoo waarachtig als het dikwerf is aange-

merkt, dat alle menschelijke magt, uit haren aard, kan schadelijk worden. Dus is er ook de mogelijkheid van den kant der regtsprekenden. Maar raadpleegt de geschiedenissen, Medeburgers! en vraagt dan u zelven af of niet altijd het groote nadeel, het groote misbruik der regterlijke magt daaruit ontstaan is, dat men dezelve niet onafhankelijk genoeg gemaakt heeft? Waar is het voorbeeld in de geschiedenissen te vinden, dat een land, een volk, ja dat individu's rampzalig zijn geworden of mishandeld zijn, daardoor, dat constitutionele regtbanken al te onafhankelijk zijn geweest en al te zeer op zich zelven gestaan hebben? Neen, het was altijd de invloed der politieke magt op het justitie-wezen, waarvan men in alle tijdsomstandigheden de doodelijke gevolgen gezien heeft; *judiciorum potiri*, was altijd de groote kunst van tirannen. Het was zeer dikwijls de vrees der regtbanken voor de politieke magt, welke het kwaad ongestraft heeft gelaten en de onschuld veroordeeld."

Reeds de Staatsregeling van 1798 bepaalde in art. 9: „Ieder ingezeten der Bataafsche Republiek heeft — aanspraak op de bescherming van persoon en goederen."

Niettemin vinden we den maatregel van uitzetting nog eenmaal toegepast, en zelfs op de grootste schaal, in het jaar 1804.

Bij de publicatie van het Staatsbewind van 6 Juli 1804[1])

---

[1]) Zie: Mr van de Poll, Verzameling van vaderlandsche wetten en besluiten. Amsterdam 1840, pag. 263.

werd n.l., terwijl tevens aan „de bestaande Wetten, Placaten en Ordonnantien tegen het schrijven, drukken en verspreiden van naamlooze en andere eerroovende pasquillen, schotschriften of weekbladen, waarbij het Bataafsch Gouvernement de Hooge Magten van Europa of andere geconstitueerde Autoriteiten, Hooge Ambtenaren of individuele leden der Maatschappij worden gelasterd, getraduceerd of derzelver handelingen in een verkeerd of haatlijk daglicht geplaatst" herinnerd werd, en op derzelver toepassing aangedrongen, de politieke uitzetting niet uit zijne woonplaats, maar uit de gansche Bataafsche Republiek, bevolen van zekeren predikant PHILIPPUS VERBRUGGE.

Ook in de Grondwet van 1814 vond men in art. 101 eenige, doch vrij algemeene en onbestemde bepalingen om de burgerlijke en persoonlijke vrijheid te waarborgen.

Professor TYDEMAN in een eerst naamloos uitgegeven geschrift (Aanmerkingen op de Grondwet der Vereenigde Nederlanden) hetwelk later van zijn hand bleek te zijn, merkt echter terecht het volgende aan:

„Er had in dit Art. wel een uitdrukkelijk verbod behoord van de zoogenaamde *politieke uitzetting*, welke regeringen der Hollandsche Steden onder de oude Constitutie zich hadden aangematigd, waarbij zij door de Statenvergadering (welke genoegzaam geheel uit afgevaardigden der Steden zelve bestond, die alle hetzelfde belang er bij hadden) ofschoon tegen alle denkbeelden van

vrijheid en regt, gemaintineerd werden; en welke zij nu, bij zooveel herstel van het zalige oude, al ligt eens weder in gedachten krijgen konden."

In de hierop volgende Grondwet van 1815 vinden wij in art. 4 deze bepaling: „Allen, die zich op het grondgebied van het rijk bevinden, hetzij ingezetenen of vreemdelingen, hebben gelijke aanspraak op bescherming van persoon en goederen."

Dit artikel was geheel nieuw en muntte vooral uit door zijne mildheid tegenover vreemdelingen, welke hierdoor met ingezetenen op eene lijn werden gesteld.

Bijzonder veel sensatie verwekte dan ook in 1817 de uitzetting van GUYOT en CAUCHOIS LE MAIRE, uitgevers van een tijdschrift, *le Nain Jaune*, te Brussel.

Deze beide personen, uit Frankrijk gebannen zijnde, hadden zich te Brussel gevestigd en schreven in hun bovengenoemd blad voortdurend artikels met het doel om een oproerigen en woeligen geest aan te wakkeren. Ingevolge een besluit van de Groote Mogendheden, waarbij alle staatkundige bannelingen werden opgeroepen, om zich te verklaren, of zij hunne woonplaats in de Oostenrijksche, Russische of Pruisische Staten wilden vestigen, kregen deze beide vreemdelingen bevel van ons Gouvernement om zich binnen 8 dagen uit het koninkrijk te verwijderen. Zij wendden zich hierop tot de Staten Generaal met verzoek om in hun regt gehandhaafd te

worden, daar het 4de en 227ste art. [1]) der Grondwet te hunnen aanzien geschonden was.

In de zitting van 23 Dec. 1817 en 22 Jan. 1818 werden de petitiën van beide Publicisten in de Tweede Kamer behandeld, en lokten daar de uitvoerigste discussiën uit.

Belangrijk is de redevoering, bij deze gelegenheid uitgesproken door Mr JOAN MELCHIOR KEMPER. [2]) Hij behoorde tot de Leden welke de uitzetting gehandhaafd wilden hebben, en zegt o. a. van het bovengenoemde onbekrompen Art. 4: „Ja, ik herken hem in dit Artikel den gastvrijen geest van de Nederlanders. De vreemdeling die zich niet dan voor eenige dagen op ons grondgebied bevindt, en de vreemdeling, die zich onder ons heeft nedergezet om er te blijven, en die men van den eersten onderscheidt door den naam van ingezetene (regnicole), zij hebben onder zich gelijke rechten, voor de bescherming van hunnen persoon en goederen. Zij staan wel uit de natuur der zaak en door de Grondwet zelve,

---

[1]) Art. 227. Het is aan elk geoorloofd om zijn gedachten en gevoelens door de drukpers, als een doelmatig middel tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting te openbaren, zonder eenig voorafgaand verlof daartoe noodig te hebben, blijvende nogtans elk voor hetgeen hij schrijft, drukt of uitgeeft of verspreidt verantwoordelijk aan de maatschappij of bijzondere personen voor zooverre dezer regten mogten zijn beleedigd.

[2]) Zie Verhandelingen, Redevoeringen en Staatkundige Geschriften van Jhr JOAN MELCHIOR KEMPER, verzameld door Jhr J. DE BOSCH KEMPER. Amsterdam a 1836, pag. 224.

niet gelijk met burgers en inboorlingen, maar onder zich hebben zij evenzeer aanspraak op veiligheid van persoon en goederen. De hatelijke onderscheidingen, welke vele oudere en latere wetgevingen tusschen inwoners en reizende vreemdelingen bevatten, zijn bij ons niet aangenomen, en de Wetten van het land beschermen op dezelfde wijze de persoon en de goederen van den vreemdeling als van den ingezetene.

Maar hoe dan? omdat er ten dezen aanzien geen onderscheid bestaat, zou er ook geen verschil zijn tusschen vreemdelingen, hetzij dan ingezetenen of reizenden, en burgers? omdat alle vreemdelingen zonder onderscheid de waarborg der Wetten hebben voor de veiligheid hunner personen en goederen, zouden zij ook aanspraak kunnen maken op de onderlinge verdigiging welke de burgers bij het maatschappelijk verdrag elkander hebben toegezegd? omdat het een regel voor mijn huishouhouden is, aan allen, die ik ontvang dezefde vrijheid te laten, waarop ik zelf prijsstel, zou ik niet langer het eigendom in mijn huis hebben? Dat men mij de zamenhang dezer geheel ongelijksoortige stellingen betooge, ik zal mij dan wel altijd beklagen over een Artikel, dat alle maatschappelijke regten omver werpt, maar ik zal de eersie Advocaat zijn van de verzoekers, en van allen, die zich in hun geval bevinden.

Men heeft deze rechtsgeleerdheid ministerieel genoemd. Verheugt u, zoo dikwijls verguisde ambtenaren! voor de eerste maal laten uwe wederstrevers u het voordeel van

het gezond verstand: Men heeft gezegd, dat het 4de Art., niets ten voordeel der vreemdelingen bevatte, indien deze naar willekeur verjaagd en gebannen konden worden; alsof dan gelijke waarborg van veiligheid voor persoon en goederen niets was. Men heeft gevraagd wat kwaad er dan in gelegen zoude zijn, ook het verblijf der vreemdelingen hier te lande alleen van den uitspraak van het lijfstraffelijk Wetboek te laten afhangen; alsof het niet beter was eenmaal het regt voldongen zijnde, de storing van de openbare rust en het verpesten van den openbaren geest vóór te komen, dan die naderhand te straffen. Men heeft van straf vóór de misdaad gesproken, alsof het straf was iemand het genot te ontzeggen van een weldaad, waarop hij geen regt heeft."

Ik beroep mij op u allen, die onze Grondwet hebt helpen aannemen, of gij inderdaad bedoeld hebt door dit Art. den vreemdeling een volkomen regt van vestiging op ons grondgebied toe te kennen, nu vraag ik aan u zelven of die bedoeling genoegzaam zoude zijn om aan het artikel in geschil eenen zin te geven, even onvereenigbaar met het belang van den Staat als strijdig met de natuurlijke beteekenis der woorden, waarin het vervat is.

In waarheid, wij kunnen het de verzoekers weder na zeggen, men heeft al zijnen moed noodig, om deze belachelijke verhandeling ten einde te brengen; maar zoo de verzoekers zich veroorloofd hebben van ons stelsel ongerijmde gevolgen af te leiden, die wij weder-

legd hebben, laat ons dan nu eens zien waarheen hun tegenovergesteld gevoelen zoude moeten leiden.

De bevoegdheid van het komen, blijven en schuilplaats vinden op ons grondgebied is in den geest van dat stelsel een volkomen regt; ieder vreemdeling kan ons grondgebied betreden; zoodra hij het betreden heeft, kan hij er zich vestigen, en in alle gevallen heeft hij dadelijk deel aan de wetten, welke de regten der burgers beschermen.

Nieuw Rome, verheug u in eene Grondwet, die uwe bevolking met het schuim van geheel Europa verrijkt: „misschien kunt gij er immers nog meesteresse der aarde door worden."

Kortzigtige Antwerpenaren, die u met zoovele andere Steden over den stroom van vreemdelingen beklaagt, door wier onbepaalde toelating op den duur alle inlandsche vrijheid moet ten gronde gaan, wat mort ge? ik ben kleingeestig genoeg om uwe klagten billijk te vinden, maar hoort gij dan de prediking niet der wijsgeeren, die hunne haardsteden en rijkdommen verlaten, alleen om u hunne wijsheid mede te deelen? Zijt gij doof voor de leer, dat het handhaven van de belangen der burgers eene schennis is van de Grondwet en van de liberale beginselen.

Arme ongelukkigen, die, den vaderlijken grond verlatende, het geluk aan de andere zijde der zeeën zoekt! waarom zoover? De Nederlanden zijn een tamelijk rijk land, welhaast zullen bij ons alle armen kinderen van

den Staat verklaard worden, die op werk en brood aanspraak kunnen maken. Indien het u gelukt de linie van tolbeambten door te komen, waarmede zich de Staten van Europa ten bewijs hunner broederlijke gezindheid omringen, zijt gij de onzen. Met art. 4 in de hand behoeft gij niet langer de goedwilligheid en de godsdienst in te roepen, maar vordert gij werk en brood, want physiek bestaan is toch wel de eerste voorwaarde van burgerlijke zekerheid.

Onrustige geesten, die door dertig jaren rampen niets geleerd hebt, die niet bestaan kunt, dan in revolutionaire woelingen! Frankrijk, Engeland, Duitschland vreest u; de Nederlanden staan voor u open; de Grondwet geeft u 't regt alles te zeggen en te schrijven, wat gij maar wilt, en hoezeer dan ook naauwelijks in het genot eener rust hersteld, die vernietigd was door eene onafgebrokene reeks van woelingen, zal de laatste der Nederlandsche burgers zich gelukkig rekenen, deze rust, zijn fortuin en zijn leven op nieuw op te offeren om u vrijheid te waarborgen, van verkondigers te zijn van regeringloosheid, wanorde en omwenteling.

Maar neen, zooveel dwaasheid heeft in het hoofd van verlichte Staatsmannen niet kunnen opkomen, en ik geloof genoeg gezegd te hebben, Edelmogende Heeren! over de vraag, of de Grondwet der Nederlanden gezegd kan worden, inderdaad het natuurlijk regt van elke maatschappij, van elken Souverein ten aanzien van vreemdelingen beperkt of gewijzigd te hebben."

Deze redevoering bracht er vooral veel toe bij dat de petitiën werden afgewezen en de uitzetting gehandhaafd, hoewel zelfs de leden, die hier het sterkst voor waren, verlegen waren met art. 4, dat, gelijk G. K. v. HOGENDORP [1]) en later ook Mr THORBECKE [2]) m. i. terecht aanmerkten, dezelfde rechten voor vreemdelingen als voor ingezetenen stelt.

Ten zeerste werd dan ook de behoefte gevoeld aan eene wet, die afzonderlijk de toelating en uitzetting van vreemdelingen regelde, doch deze kwam niet vóór, ingevolge art. 3 der Grondwet, de wet van 13 Aug. 1849 werd vastgesteld.

Deze wet regelt in de eerste 8 art. de toelating van vreemdelingen en de afgifte van hunne reispassen bij de politie, terwijl art. 9 bepaalt dat niet toegelaten vreemdelingen, die geen reis- en verblijfpas kunnen bekomen, binnen 's lands gevonden wordende, over de grenzen moeten gebracht worden.

Verder wordt in art. 12 dezer wet gehandeld over de uitzetting van vreemdelingen gevaarlijk voor de politieke rust [3]), en in art. 13 den Koning de bevoegdheid verleend om zulke vreemdelingen een bepaalde verblijfplaats binnen het koninkrijk aan te wijzen.

---

[1]) Bydragen, VIII, 226.

[2]). Aant. op de Grondwet van 1840.

[3]) Zie over de toepassing dier wet (Hannoveraansche krijgslieden in 1867 enz.) Mr E. L. VAN EMDEN, Regtspraak en Administrative Beslissingen. 's Gravenhage 1869, 2e Deel, bl. 3 volg.

Volgens art. 19 en 20 kunnen echter ten 1ste degenen, die, naar art. 8 van het B. W., met Nederlanders zijn gelijk gesteld, en met betrekking tot deze wet voor ingezetenen worden gehouden; ten 2de de binnen het Rijk gevestigde vreemdeling, die met eene Nederlandsche vrouw gehuwd is of gehuwd geweest is en uit haar één kind of kinderen heeft, in Nederland geboren; en ten 3de zij, die beweren Nederlanders te zijn, in het geval van uitzetting, bedoeld bij art. 12, zich binnen den tijd van 14 dagen, bij verzoekschrift, tot den Hoogen Raad wenden, ten einde te doen verklaren, dat deze wet niet op hen van toepassing is. De Hooge Raad beoordeelt deze vraagpunten na den Procureur-Generaal te hebben gehoord, en doet alleen daarop uitspraak.

Voor Nederlanders is er natuurlijk, sedert bij de wet van 29 Juni 1854, art. 6, al. 2, zelfs de ontzegging van inwoning, in bijzondere wetten bedreigd [1]), door correctionele gevangenisstraf is vervangen, geen mogelijkheid meer tot uitzetting.

Evenwel vinden we nog eene bepaling in art. 229 C. P., welke eigentlijk door de wet van 29 Juni 1854 niet afgeschaft is, hoewel de handhaving aller-

---

[1]) Zie over de toepassing van Art. 12 en 13 der wet op het Lager Onderwijs, van 3 April 1806, de Arresten van den Hoogen Raad van 13 Oct. 1846 en 23 Oct. 1849, Weekbl. van het Regt, nº 775 en 1035, aangehaald v. onderwijs, door Mr A. J. van Deinse, strafwetten, opgave van speciale wetten en Koninkl. Besluiten enz. Middelburg 1857, bl. 183.

waarschijnlijkst niet in de bedoeling van den wetgever gelegen heeft, waardoor het mogelijk zou zijn dat een ingezetene, voor den tijd van 5 tot 10 jaar, op een afstand van 2 myriameters uit zijne woonplaats kon verwijderd worden.

HOOFDSTUK II.

Na gezien te hebben hoe de politieke uitzetting zich in ons vaderland ontwikkelde, willen we thans nagaan, hoe dat recht in onze Oost-Indische bezittingen ontstond en zich daar tot heden vestigde.

Reeds het eerste Octrooi der Oost-Indische Compagnie van 1602 bepaalde, in art. 35, dat het den Bewindhebbers vrij zou staan „Gouverneurs, volk van oorloge en Officieren van Justitie, en tot andere nootelijke diensten, tot conservatie van de plaatsen, onderhoudinge van goede orde, politie en justitie" dienaren aan te stellen, en verder voorsz. Gouverneurs en Officiers van Justitie af te stellen by zooverre men bevond, dat zy zich kwalyk en ontrouwelyk gedroegen. Men mocht echter deze Gouverneurs of Officieren niet beletten zich naar Nederland te begeven om daar hunne klachten en doleantiën bij de Staten in te dienen.

Toen nu in 1609 de eerste Gouverneur-Generaal aangesteld werd, verleende men ook hem dit recht, want art. 31 van de Instructie voor PIETER BOTH, ter Ver-Vergadering der Staten-Generaal beëedigd, bepaalde;

dat het den Gouverneur en zijnen Raad zou vrijstaan „alle particuliere Gouverneurs, Opperkooplieden, Kapiteins, Officieren, Schippers, Onderkoop- of andere Krijgslieden, in welken dienst die ook mogen zijn, af te zetten, casseren en deporteren, alsmede alle zulk andere in plaats te stellen als zij ten dienste van de Comp. nuttigst en oorbaarst vinden zullen."

In de tweede Ordonnancie en Instructie voor den Gouverneur-Generaal en de Raden van Indie, van den 22sten Augustus 1617, luidt art. 8 aldus: „Zullen mede de voorschreven Gouverneur en Raden van Indie magt en authoriteit hebben, gelyk hun lieden dezelve magt en authoriteit wordt gegeven mits dezen, niet alleenlyk om *in alle civiele en criminele en halszaken regt te doen, sententie te geven en dezelve, zonder admissie van eenig verder appel of provocatie*, ter executie te stellen, maar ook in alle forten, kantoren en plaatsen en schepen te leggen, vernieuwen en veranderen van de eene plaats naar de andere te zenden, van hunne ambten en officiën te deporteren en *met of zonder gage naar huis te zenden, daar en zoo hun lieden gelieven en goed dunken zal*, al zulke Vice-Gouverneurs, Directeurs, Commandeurs, Kooplieden, Kapiteins, Schippers en andere Officieren, als zylieden by gemeen advys en de meeste stemmen van de presenten, ten dienste van de Compagnie bevinden zullen te behooren, behoudens den gegraveerden hun beklag aan zyne Doorluchtige Hoogheid en Hunne H. Mogenden, de Heeren Staten-Generaal, in conformiteit van het Octrooi

der Compagnie, by Hunne H. Mogenden vergund."

Uit beide Instructien zien we, dat de Gouverneur-Generaal en Raden van Indie de macht hadden om onnutte dienaren van de Compagnie te ontslaan en naar het Vaderland terug te zenden.

De laatste Instructie zegt er echter uitdrukkelijk bij, dat deze opzending van de dienaren der Compagnie door Gouverneur-Generaal en Raden kon geschieden, *met of zonder gage, zoo hunlieden gelieven en goed dunken zal, by gemeen advys en de meeste stemmen van de presenten.* Even als bij het Octrooi van 1602 bepaald was, bleven nogtans de ontslagenen het recht behouden om in geval zij meenden verongelijkt te zijn, hun beklag bij zijne Doorl. Hoogh. en H. H. Mogenden, de Heeren Staten-Generaal in te dienen.

Nog duidelijker spreekt de eed, welken de eerste Gouverneur-Generaal en de Raden van Indie moesten afleggen. Zij moesten n.l. zweren: „dat zy de raadspersonen of andere eenigen staat of officie bekleedende en zich in hun dienst *onvroom, ongetrouw* of *tot ondienst van de Comp. comporterende*, of die *voor zich zelven of particulieren eenigen handel doen*, met allen ernst zullen helpen weren en deporteren, en doen straffen naar inhoud der Instructie."

En dat zij zelve: „by missive van Bewindhebbers, by zes of meer derzelve onderteekend, uit Indie gerevoceerd zynde, en 't zelve advys ontvangen hebbende, met de eerste herwaarts komende schepen naar *Holland* of *Zeeland* zouden komen."

Tot nu toe hebben we alleen gesproken van degenen welke nog in dienst van de Compagnie waren. Spoedig echter werd ook aan hen die hun tijd in Indie trouw en eerlijk uitgediend hadden toegestaan, zich daar te blijven vestigen en eigen handel te drijven.

Van deze zoogenaamde *vrije burgers* spreekt art. 59 van de Instructie van 1617 zeggende: „dat zylieden subject en onderdanig zullen wezen den Gouverneur-Generaal en Raden van Indie, mitsgaders ook den Vice-Gouverneur en Directeur van de voors. plaatsen en andere subalterne rechters en overheden, die successievelijk in de zelve plaatsen hunne residentie, van wege de vereenigde compagnie zullen hebben te commanderen, de welke bevelen, ordonnantien en sententien, zoowel in civiele als criminele zaken, zijlieden, zoowel als andere onderzaten der compagnie, zullen obediëren en gehoorzamen, gelijk als alle goede onderzaten overal gehouden en schuldig zijn te doen.

Deze beide voorgaande Instructies waren bij placaat door de Staten-Generaal bekrachtigd. Voortaan gaven echter de Bewindhebbers eigenmachtig Instructies; ten minste die van 17 Maart 1632 is waarschijnlijk niet bekrachtigd en de daarop volgende van 26 April 1650 zeker niet.

Beide Instructies zijn van het hoogste belang. Die van 1632 wijst den grondslag aan waar op het geheele rechtswezen in Oost-Indie, gedurende 2 eeuwen

is gevestigd geweest [1]), namelijk: „de instructien en praktijken in de Vereenigde Nederlandsche Provincien doorgaans, zoo in *het civiel* als in *het crimineel*, geobserveerd," gelijk art. 1 van deze Instructie zegt.

Eigenlijk was dit artikel slechts eene bevestiging van het bestaande, want reeds zeven jaren te voren, onder den Gouverneur-Generaal DE CARPENTIER was bij Plakaat van den 16den Juni 1625 [2]), „in gevolge de recommandatien van de XVIIen, bij hunne missive van den 4den Maart 1621", in Oost-Indie ingevoerd en verbindend verklaard: de *gedrukte Ordonnanciën*, zoo op de *vordering van de Justitie* binnen de stad, alsmede ten platten lande van *Holland*, van 1 April 1580, als *op de Policie* van dezelfde dagteekening, door de Staten van Holland en West-Vriesland voor *eeuwig edict* gestatueerd.

In art. 10 van deze Instructie vinden we wederom de oude bepaling: „dat alle onnutte dienaren van de Comp., groote of kleine tractementen trekkende, die met profijt niet en konden worden geëmployeerd, maar ledigloopen en den kost niet waardig zijn, zonder verzuim opgezonden en dezelve om eigen, particuliere consideratien of recommandatien aldaar niet gehouden worden."

Ten slotte wordt, in art. 96, nog wel streng gelast

---

[1]) Zie Mr P. MIJER, Verzam. van Instr., Ordonn. en Reglem. Batavia 1848. Inleiding pag. 10.

[2]) Zie Mr P. MIJER, t. a. p. pag. 49.

de Instructie van 1617 vooral in het oog te houden, op alle punten waar geen tegenover gestelde orde gegeven is, en tevens bevolen om alle zaken zoowel de *justitie*, *policie* als den handel aangaande te dirigeren en doen dirigeren, conform de fundamenten en maximen van de Regering dezer Geunieerde Provincien. Ook in de volgende Instructie van 1650 wordt den Gouverneur-Generaal en Raden van Indie ten zeerste op het hart gedrukt, goed voor de Justitie en Politie te zorgen.

Verder vinden we geene Instructien gedurende de eerste anderhalve eeuw, echter nog wel Artikelbrieven, waarin ook de uitzetting aangeroerd wordt; o. a. een van het jaar 1658, waarin de Bewindhebbers zich uitdrukkelijk het recht voorbehouden binnen tijds hun dienaren terug te roepen, zonder daarvan eenige redenen te geven.

De eed van den Gouverneur-Generaal in dezen Artikelbrief vermeld, verschilt in zooverre van den vroegeren, dat hij moet zweren degeenen, die zich ontrouw gedragen hebben met *de informatien*, *sententien en confessien op te zullen zenden.*

In eenen lateren artikelbrief van het jaar 1747 vinden we eene aanmerkelijke verandering. Art. 32 namelijk zegt: „En opdat een iegelyk des te beter tot zyn pligt gehouden worde, zullen Bewindhebberen bevoegd zyn, alle die in eed en dienst van de Compagnie in Indië zijn, van de eerste tot de laatste, niemand uitgezonderd, hetzy binnen of buiten hun verbonden tyd te

huis te ontbieden, en Gouverneur-Generaal en Raden dezelve naar huis mogen zenden, *zonder dat dezelve reden van hun gedaan opontbod zullen gehouden zyn in regten of daàrbuiten te geven; alleen in gevalle by het opontbod of opzending is gevoegd, eenige infamerende reden van dien of wel stilstand van qualiteit en gagie, zal het aan den opontbodene vrystaan op zyn retour zich te adresseren aan de justitie*, en aldaar actie te institueren, alwaar de Compagnie gehouden zal zyn te regt te staan. Onder stilstand van qualiteit en gagie wordt echter niet begrepen, dat de opontbodene of overgezondene zoude moeten hebben eenige officie, veel min commando op of over de Retourvloot, of de faculteit om eenig getal kisten met zich over te brengen, als waaromtrent Bewindhebberen en Gouverneur-Generaal en Raden respectivelijk zullen mogen disponeren, zonder gehouden te zyn daarvan reden te geven in regten of daarbuiten."

Gelijk overal, had er ook in onze Oost-Indische Bezittingen op het einde der vorige eeuw de grootste ommekeer van zaken plaats. De Oost-Indische Compagnie werd opgeheven, aangezien zij zich, wegens den verwarden toestand der geldmiddelen, niet langer kon staande houden.

Talrijk zijn de pogingen, welke in die dagen aangewend werden om dien toestand verbeteren. Door het verschil van gevoelen over de middelen, die hiertoe moesten beproefd worden, kwam er echter niets tot stand. Dit duurde totdat het Staatsbewind der Bataaf-

sche Republiek, bij besluit van 11 Nov. 1802, eene commissie benoemde, bestaande uit de Heeren: J. MEERMAN, W. SIX, J. F. PONTOI, C. A. VERHUELL, D. VAN HOGENDORP, S. C. NEDERBURGH en ROBERT VOUTE, om aan het hetzelve te dienen van Considetien en Advijs.

Deze Commissie ging terstond aan den arbeid en was reeds den 31sten October 1803 in staat een uitgewerkt rapport, met eene menigte daarbij behoorende ontwerpen, het Staatsbewind aan te bieden.

Deels tengevolge van het ongunstig oordeel waarmede men dat rapport destijds ontving, deels door de spoedig hierop plaats hebbende verandering van bestuur, zijn de plannen dezer Commissie niet verwezenlijkt, hoewel er later, blijkens de Instructie van 1807 en de Regerings-Reglementen van 1815 en 1818 zeer veel van overgenomen is.

Vooral daarom zullen we hetgeen de Commissie over de uitzetting zegt hieronder laten volgen, na eerst de artikelen uit het Charter tot vestiging van de Regeering en het Bestuur der Asiatische bezittingen, welke over dit recht handelen, te hebben vermeld.

Art. 21. De Gouverneur-Generaal is bevoegd, om, bij eene schriftelijke order, onder deszelfs handteekening en zegel gegeven, aan zoodanige Officieren van Justitie, of anderen, als hij geraden zal vinden, eenig Persoon of Persoonen verdacht van eenige handeling, gevaarlijk voor de Publieke Rust of Veiligheid van de Bezittin-

gen van den Staat, te doen nemen in verzekerde bewaring, doch hij zal in zoodanig geval, gehouden zijn, binnen drie maal vierentwintig uren, nadat zoodanig Persoon of Persoonen, in verzekering zullen zijn genomen, in de Vergadering van Gouverneur-Generaal in Rade, daarvan kennisse te geven en over te leggen de bescheiden, waarop zyn vermoeden rust, mitsgaders te hooren de Persoonen, welker getuigenis daartoe mogt hebben aanleiding gegeven; en ingevalle, na dit voorloopig onderzoek, de Gouverneur-Generaal in Rade zal oordeelen dat er grond is tot beschuldiging, zal de Procureur-Generaal, bij besluit van den Gouverneur-Generaal in Rade, gelast worden zijn ambt en pligt, jegens zoodanige suspecte en in verzekering genomen Persoon, of Persoonen, waar te nemen, en zullen dezelve Persoon of Persoonen, met de voorsz. voorloopige informatien ten hunnen laste, binnen andere drie maal vierentwintig uren, worden gezonden naar de Residentie-plaats van het Hoge Gerechtshof, om aldaar aan den Procureur-Generaal te worden overgeleverd, om, vervolgens tegen hem, voor hetzelve Gerechtshof, te worden geprocedeerd, als naar Rechten.

Art. 22. Ingevalle echter de Gouverneur-Generaal in Rade mogt oordeelen, dat het algemeen belang kwam te vorderen, dat eenig Persoon, of Persoonen, verdacht van eenige handelingen, strekkende tot ondermijning van het Publiek Gezag, of tot stooring van de Publieke Rust en Veiligheid ofte uit hoofde van eenige andere

oorzaak, van groot gewigt en aangelegenheid, onverwijld uit de Bezittingen van den Staat in Oost-Indien zouden behooren te worden verwijderd, zal de Gouverneur-Generaal in Rade vermogen, zoodanig Persoon, of Persoonen, te doen vertrekken of desnoods op te zenden naar Europa, mits, in zoodanig geval, daarvan en van de redenen daartoe gemoveerd hebbende, met de eerste gelegenheid, in duplo, omstandig kennis gevende aan den Asiatischen Raad, aan welke de Gouverneur-Generaal in Rade, deswegen verantwoordelijk zal zijn, doch nimmer in rechten kunnen worden aangesproken, dan wanneer, aan den Asiatischen Raad blijken mogt, dat, daarin gehandeld was uit volstrekte willekeur, bijzondere vijandschap, of opzettelijke onrechtvaardigheid.

De Commissie tot de Oost-Indische zaken zegt van deze artikelen, in hare Consideratiën en advijs van den 31sten Augustus 1803 het volgende:

„De storing der Publieke Rust, in afgelegene Bezittingen, kunnende zijn van de geduchtste gevolgen, ja waardoor derzelver veiligheid of behoud, al ligt zouden kunnen worden in gevaar gebragt, zoo hebben wij gemeend, dat vooral, aan het Uitvoerend Gezag, een spoedig en krachtig middel behoorde te worden in handen gegeven, om handelingen, daartoe strekkende, en nog veel meer dadelijke aanslagen op die veiligheid, des noods onmiddelijk te kunnen stuiten.

Hier toe is de inhoud van de 21ste en 22ste artikelen betrekkelijk. Bij het eerste wordt aan den Gouverneur-Gene-

raal, de magt gegeven, om persoonen, daarvan verdacht, onmiddelijk in verzekerde bewaring te kunnen doen nemen, doch zoodanig, dat deze Politieke Detentie, in geen geval langer dan zes Etmalen kan voortduren, en de Gedetineerden, wanneer de Hooge Regeering bij een voorloopig onderzoek oordeelt, dat er grond is tot beschuldiging, deswegens niet anders kunnen worden terecht gesteld dan voor het Hooge Gerechtshof van Indiën. By artikel 22, is welgemelde Regeering geauthoriseerd, om wanneer het algemeen belang mogt vorderen, dat eenige Persoon of Personen, verdacht van handelingen, strekkende tot ondermijning van het Publiek Gezag, of tot storing van de Publieke Rust of Veiligheid, ofte uit hoofde van eenige andere oorzaak van groot gewigt en aangelegenheid, onverwijld, uit de Bezittingen van den Staat in Oost-Indiën zouden behooren verwijderd te worden, zoodanige Persoon of Personen dadelijk te doen vertrekken, of des noods op te zenden naar Europa.

Eene diergelyke macht was ook bevorens door 's lands wetten, aan het Indisch Bestuur toegekend doch onbepaald. Wij voor ons van de nuttigheid en noodzakelijkheid der zaak zelve overtuigd, meenen echter, dat ook hierin tegen alle misbruik van gezag, kan en behoort te worden gewaakt, eensdeels door de uitoefening van die magt, alleen te bepalen tot die gewigtige en buitengewoone gevallen, zooeven omschreven, anderdeels door de Regeering deswegens verantwoordelijk te stellen aan den Asiatischen Raad, en zelfs aansprakelijk te verklaren in

rechten, waar dezelve volgens het oordeel van dien Raad, daarin mocht hebben gehandeld uit volstrekte willekeur, bijzondere vijandschap, of opzettelijke onrechtvaardigheid, terwyl, in allen gevalle bij het 23ste artikel gezorgd is, dat van die magt nimmer misbruik kan worden gemaakt tot het oefenen van eenigen Politieken invloed op het Hoge Gerechtshof van Indiën, of de Personen hetzelve uitmakende, waaromtrent wy geen bedenking hebben gevonden, eene uitzondering te maken, daar de, door ons, voorgeslagen plaatsing van dit Gerechtshof, op eenen genoegzamen afstand van de Hoofdplaats of eenige andere Hoofd-bezitting, de gevallen genoegzaam onmogelyk maakt, waarin het gebruik dier magt, ten hunnen opzichte, noodzakelyk zou kunnen zyn. Gelyk nu de Gouverneur-Generaal volgens onze voorstellen, permanent zoude zyn aan het hoofd van het Indisch bestuur, moet men verwachten, dat de keus van het Staats-Bewind, tot deze gewichtige bediening, altijd vallen zal op voorwerpen, daartoe volkomen berekend, en zoodanig bekend door hunne probiteit en verdiensten, dat daaromtrent niets aan de uitkomst worde overgelaten, en dit tot onzen grondslag nemende, hebben wij ons voorgesteld het geval, dat, in zaken van groote aangelegenheid, en betreffende het welvaren van de Bataafsche Republiek, ofte het behoud harer Bezittingen, de meerderheid der Hooge Regeering, ware van een ander gevoelen, dan de Gouverneur-Generaal, zonder dat het mogelijk zij de verschillende opiniën tot elkander te brengen, en gemeend het oir-

baar van den Staat te vorderen, dat in die gevallen (in navolging van hetgeen in de Engelsche Bezittingen, in Oost-Indiën plaats heeft), aan den Gouverneur-Generaal de magt worde gegeven, om het Besluit op te maken, overeenkomstig zijn bijzonder gevoelen, doch ook geheel alleen onder zijne afzonderlijke verantwoording; daar het ons is voorgekomen, dat het publiek welzijn ten hoogsten zoude kunnen worden geëxponeerd, wanneer de Man, door het Staats-Bewind zelve, aan het Hoofd der Zaken geplaatst, en reeds als zoodanig met eene veel uitgestrektere verantwoording belast, dan de bijzondere leden der Regeering, — die het best den schakel kent van alle zaken en omstandigheden, het bestuur der Aziatische bezittingen concerneerende, en, zal hij dit Bestuur wel en gelukkig uitoefenen, alle verrichtingen der Regeering, in zaken van gewicht, tot bevordering van zijne deugdzame oogmerken, moet kunnen doen zamenwerken, — in die gevallen, door overeenstemming, zoude kunnen worden genoodzaakt, tot de uitvoering van maatregelen, welke hij, in conscientie, zoude vermeenen, tegen de wezenlijke belangen van den Staat te strijden.

Deze magt moge grooter schijnen, dan die bevorens aan de Gouverneurs-Generaals in Oost-Indie toekwam, doch dezelve wordt rijkelijk opgewogen, door de bepaalde verantwoordelijkheid, waaronder deze Ambtenaar, gelijk in meer dan andere opzigten, ook hieromtrent volgens onze voorstellen, gebragt wordt, en door

de bepalingen, voorkomende bij het 26se Artikel van het Charter, waarbij de strengste maatregelen zijn genomen, ten einde de Asiatische Raad, aan welken de Gouverneur-Generaal altijd ten vollen ondergeschikt blijft, in alle gevallen, waarin hij noodzakelijk mogt hebben geoordeeld van deze buitengewone magt gebruik te maken, ten spoedigste een naauwkeurig en volledig verslag bekome van alles, wat daartoe betrekking heeft, en dus in staat worde gesteld, om, des noods, zoodanige voorzieningen te kunnen doen, als de zaak zoude mogen vereischen; terwijl die zelfde magt reeds aanmerkelijk wordt beperkt bij het 25ste artikel, volgens hetwelk dezelve zich niet vermag uit te strekken, tot het nemen of uitvoeren van zoodanige Besluiten, welke niet wettiglijk zouden hebben kunnen worden genomen, met concurrentie van de Raden, nochte tot het opbrengen van eenige belastingen, en ook alleen wordt toegekend aan een Gouverneur-Generaal, door het Staatsbewind aangesteld en dus met dat gedistingueerd vertrouwen vereerd, hetwelk de voorname grond van dit ons voorstel uitmaakt."

Gelijk gezegd is, bleef de arbeid der Commissie voorloopig zonder vrucht. LODEWIJK NAPOLEON werd in 1806 Koning van Holland en het bestuur der Asiatische Bezittingen werd opgedragen aan een Minister van Koophandel en Koloniën.

In 1807 werd de Gouverneur-Generaal DAENDELS benoemd en in diens Instructie vinden we bijna woordelijk de voornoemde artt. 21 en 22 van het Ontwerp der Com-

missie van 1803 terug, en zullen ze daarom niet herhalen.

Wat er van de bevoegdheid tot uitzetting tijdens de Fransche en Britsche Heerschappij in Indie werd, is mij onbekend.

Aan de Generale Commissie, belast met het hoogste gezag in Oost-Indie, werd, bij haar vertrek in 1815, het Regerings-Reglement, op den 3den Januari van dat jaar, door Z. K. H. den Souvereinen Vorst der Nederlanden vastgesteld, mede gegeven. Ook de Artikelen [1]) met betrekking tot de uitzetting hierin voorkomende, zijn volkomen gelijk aan die van het ontwerp van 1803. Alleen is de eindbeslissing, in geval de Gouverneur-Generaal over eenige willekeurige uitzetting ter verantwoording geroepen werd, opgedragen aan den Souvereinen Vorst.

In het Regerings-Reglement van het jaar 1818 vinden we, in plaats van de twee voornoemde Artt. slechts één, Art. 29, aldus luidende:

„De Gouverneur-Generaal heeft de magt om personen, gevaarlijk voor de openbare rust of veiligheid, in verzekerde bewaring te doen nemen.

De Gouverneur-Generaal geeft van den door hem gegeven last en de beweegredenen daarvan, in Rade kennis, ten einde te overwegen hoe verder te handelen.

De Gouverneur-Generaal in Rade heeft de magt om zulke of ook andere ingezetenen, welker verblijf in

---

[1]) Zie de Artt. 17 en 18.

Nederlandsch-Indië gevaarlijk of schadelijk geoordeeld wordt, van daar te verwijderen of naar Nederland op te zenden, mits aan dezelve eenen behoorlijken tijd tot het orde stellen op hunne zaken overlatende.

Van het alzoo genomen besluit en de beweegredenen tot hetzelve, wordt aan het Departement van Kolonien kennis gegeven."

Dit artikel is minder uitvoerig en naauwkeurig dan de voorgaande. Het spreekt o. a. niet van de verantwoordelijkheid van den Gouverneur-Generaal wegens onrechtvaardige uitzetting.

In hoofdzaak komt alles op hetzelfde neer, alleen er zal niet meer geprocedeerd worden voor het Hooge-Gerechtshof. [1])

Art. 29 van het volgende Reglement van 1827, komt bijna woordelijk overeen met het voornoemde Art. 29.

Alleen moet het in bewaring nemen geschieden bij schriftelijken en gezegelden last, en het besluit tot verwijdering moet ter kennisse gebracht worden van het Ministerie van *Marine en Koloniën.*

Art. 32 van het Reglement van 1830 komt ook

---

[1]) Nimmer echter is dit Regerings-Reglement door Zijne Majesteit bekrachtigd, de Indische Regering nam op eigen gezag maatregelen, afwijkende van de beginselen bij dit Reglement vastgesteld. Of dit ook met betrekking tot de uitzetting heeft plaats gehad, is mij onbekend. Zie MIJER, Verzameling van Instr., Ordonn. en Reglem., pag. 429.

volkomen overeen met het voorgaande, alleen nu varieert de *schriftelijke en gezegelde last* in schriftelijken en eigenhandig onderteekenden last. Dit is ook het geval met art. 24 van het Reglement van 1836, terwijl hier bovendien de geheele 2de alinea wegvalt, daar de uitzetting niet meer geschiedt door den Gouverneur-Generaal in Rade, maar door den Gouverneur-Generaal alleen.

Deze toestand duurde voort tot dat bij art. 5 van de addititionnele artikelen der grondwet van 1848 bepaald werd: „de wetten op het beleid der regering in de Koloniën en Bezittingen van het rijk in andere werelddeelen worden binnen 3 jaren na de afkondiging dezer veranderingen in de Grondwet voorgedragen."

Dit geschiedde ook.

In het eerste ontwerp ingezonden bij Koninkl. boodschap van 29 Oct. 1851, vinden we, met betrekking tot het recht van uitzetting, het volgende:

Art. 39. De Gouverneur-Generaal kan de verwijdering bevelen van personen wier verblijf in Neerlandsch-Indië hij voor de openbare rust of veiligheid gevaarlijk acht.

Het daartoe strekkend besluit bepaalt een redelijken tijd, die den betrokken persoon gelaten wordt voor het orde stellen op zijne zaken.

Ook kan de Gouverneur-Generaal bij een door hem onderteekend bevel, gelasten dat de betrokken persoon, in afwachting van eene gelegenheid tot verwijdering, in hechtenis worde gesteld en gehouden.

Het besluit tot verwijdering, en het bevel tot in-

hechtenisneming, wordt aan den betrokken persoon beteekend.

De Gouverneur-Generaal brengt het besluit tot verwijdering onverwijld ter kennisse van het Departement van Koloniën, met overlegging van het advies van den Raad van Neerlandsch-Indië en van de verdere stukken.

Art. 40. De Gouverneur-Generaal kan aan personen wier verblijf in zekere gedeelten van Neerlandsch-Indië door hem gevaarlijk voor de openbare orde of veiligheid geoordeeld wordt, het verblijf aldaar ontzeggen en aan de in deze termen vallende inlanders, en aan met deze gelijk gestelde personen eene andere verblijfplaats aanwijzen.

Wanneer de eerstgenoemde maatregelen personen betreffen tot de Europesche bevolking behoorende, wordt gehandeld overeenkomstig het laatste lid van het voorgaande artikel.

In de Memorie van toelichting bij dit Ontwerp, zegt de Regeering: „de magt om personen, gevaarlijk of schadelijk voor de openbare rust en veiligheid, te verwijderen of in verzekerde bewaring te doen nemen, is steeds aan het bestuur over Nederlandsch-Indië toegekend geweest. Zij kan aan dat bestuur niet worden ontnomen, zonder het algemeen belang in de waagschaal te stellen. Er wordt niets te veel gezegd wanneer men het hier verdedigde beginsel een levensbeginsel noemt.

Zelden gaat er een jaar om, waarin niet gepoogd wordt de rust te verstoren in eenig gedeelte van Nederlandsch-Indie. Veelal worden die pogingen verijdeld door

maatregelen van het politiek gezag, hetwelk zich daarbij den weg aangewezen ziet door het bekende gebruik van inlandsche onruststokers, om vooraf te werken op het bijgeloof, de dweepzucht of de ligtgeloovigheid der bevolking, die zich steeds gereedelijk schaart rondom den uitdeeler van toovermiddelen, den droomer van wonderdroomen, den voorspeller van vreemde gebeurtenissen, en den voorgewenden bezitter van bovennatuurlijke begaafdheden. Had het bestuur de magt niet om zulke personen door verwijdering of verplaatsing onschadelijk te maken, zij zouden ter gelegener tijd het masker afwerpen, en zich aan het hoofd plaatsen van gevaarlijke opstanden.

Ten aanzien der *niet*-inlandsche bevolking bestaan andere gevaren. Men zal er twee opnoemen.

Het eene is hoofdzakelijk van vreemde Europeanen te duchten, het is opruijing en verspreiding van eene vijandige gezindheid tegen het Nederlandsch gezag.

Het andere gevaar kan door alle Europeanen, zonder onderscheid van landaard, berokkend worden. Het bestaat in verzet, door woorden, daden en geschriften, tegen de gevestigde orde van zaken, en als gevolg van een en ander in verzwakking van de zedelijke kracht des bestuurs, wanneer het die aandoeningen straffeloos zou moeten gedoogen.

De voorname kracht van een bestuur, geplaatst in gelijke omstandigheden als dat van Nederlandsch Indië, is gelegen in de gehoorzaamheid der onderdanen.

Het besef dat die gehoorzaamheid pligt is, moet algemeen zijn. Al wat dit besef bij de inlanders verzwakken kan, is schadelijk, en niets zou daartoe meer kunnen bijdragen dan voorbeelden van verzet, gegeven door Europeanen, en door de Regeering geduld.

Onze staatkundige verhouding tot de inlandsche Vorsten in Nederlandsch-Indië, en speciaal op Java, levert almede redenen op, waarom de Europeanen behooren te blijven onderworpen aan de regelen van tucht en orde, door den bijzonderen toestand der Indische maatschappij gevorderd.

Wanneer men zich een voorval herinnert, hetwelk in de eerste helft van 1850 in de Vorstenlanden van Java plaats had, dan zal in het oog vallen, hoe noodig het is, dat elk oogenblik met klem moet kunnen worden gehandeld, wil men de gevaren voorkomen, die kunnen ontstaan uit het wangedrag of vergrijp van eenig persoon, ja zelfs uit balddadigheden waaraan in een andere dan de Indische maatschappij weinig gewicht kan worden gehecht.

Die zich in Nederlandsch-Indië vestigt, doet het vrijwillig. Hij weet vooraf dat hij zich daar zal moeten voegen naar de orde van zaken, in het belang der Nederlandsche heerschappij vastgesteld, en die eisch is allezins billijk, daar toch het algemeen welzijn de hoogste wet is.

Ook wordt (in art. 40) de Gouverneur-Generaal uitdrukkelijk bevestigd in zijne bevoegdheid om personen

van elken landaard, wier verblijf in zekere gedeelten van Nederlandsch-Indië, door hem gevaarlijk voor de openbare orde of veiligheid worden geoordeeld, het verblijf aldaar te ontzeggen. Deze bevoegdheid zal hem in staat stellen om personen, binnen Nederlandsch-Indië geboren, en tot de klasse der Europeanen behoorende, onschadelijk te maken, zonder hen bloot te stellen aan eene algeheele verwijdering uit het land hunner geboorte.

Uit den aard der zaak moet overigens aan den Gouverneur-Generaal, bij het nemen van maatregelen van dezen aard, eene groote mate van vertrouwen worden geschonken, en dit kan men te geruster, omdat hij verplicht is vooraf het advies van den Raad van Indië te vragen, dat advies aan het Departement van Koloniën toe te zenden en overigens persoonlijk verantwoordelijk blijft voor zijne maatregelen."

In de zitting van dit jaar bleef het Ontwerp onbehandeld, zoodat het in de zitting van 1852—1853 nogmaals aangeboden werd bij Koninkl. Boodschap van 4 October 1852. Het werd nu in de afdeelingen der Kamer onderzocht, met dat gevolg dat de Regeering in de laatste dagen der maand Maart 1853 in het bezit was van het voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs, gedagteekend den 12den dier maand.

Wegens de groote belangrijkheid, zullen wij dit rapport in zijn geheel laten volgen.

Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs voor het Ontwerp van Wet, tot vaststelling van het

Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië.

Vastgesteld den 12den *Maart* 1853.

VAN HOËVELL.
ROCHUSSEN.
GODEFROI.
BLAUPOT TEN CATE.
BAUD.

„Gedurende de vorige zitting der Staten-Generaal is aan de Kamer een ontwerp van wet tot vaststelling van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch Indië aangeboden. Dit wetsontwerp was bij het sluiten der zitting, nog niet in behandeling gekomen; doch is sedert en wel bij Koninklijke Boodschap van den 4den Oct. 1852, op nieuw, geheel onveranderd, der Kamer voorgelegd. Het is daarop in November l.l. aan de overweging harer afdeelingen onderworpen. De Commissie van Rapporteurs zegt in de algemeene beschouwingen van haar verslag: „dat, hetgeen op bladz. 8 der Memorie van toelichting gezegd wordt omtrent het recht van het Indische gouvernement tot verwijdering van personen, die het gevaarlijk of schadelijk voor de openbare rust en veiligheid acht, weinig geschikt is tot het verspreiden van een helder licht over dat moeilijk vraagstuk."

De Commissie zegt verder, bij de overweging van art. 39, dat het toekennen van het recht om voor de publieke rust gevaarlijke personen uit Indie te zetten, in beginsel, *en dus afgescheiden van de wijze van uitoefe-*

ning, geen tegenspraak gevonden heeft. Doch wel heeft men vrij algemeen ontkennend geantwoord op de vraag, of men de tot nu toe gevolgde wijze van toepassing van dit beginsel, welke volgens het voorgedragen artikel wederom regel zou zijn, wenschelijk keurde.

Er heerschte echter groot verschil van meening, over hetgeen ten dezen aanzien aan de eischen van het staatsbelang kan worden toegegeven, en dus ook over de meerdere of mindere waarborgen, die hier tegen mogelijk misbruik moesten worden verleend.

Degenen, die zich het sterkst tegen het recht in den voorgedragen zin uitlieten, doch daarbij vooral op de verwijdering van Nederlanders het oog hadden, gaven gaarne toe, dat verzet tegen de gevestigde orde van zaken in Nederlandsch-Indie, niet straffeloos mag worden gedoogd; doch dit is evenmin het geval in het moederland, waar toch steeds tot het tekeergaan van verderfelijke woelingen repressive maatregelen voldoende waren bevonden, waarom moest dus bij uitzondering in Indië een stelsel van preventie in stand blijven? Zij beweerden dat zulk een recht van uitzetting, als het ontwerp aan den Gouverneur-Generaal toekende, volstrekt niet noodzakelijk was, noch gevorderd werd in het belang der Nederlandsche heerschappij.

De Memorie van toelichting gaf verder te kennen, dat men met te meer gerustheid in dit opzicht eene groote mate van vertrouwen aan den Gouverneur-Generaal kon schenken, daar hij voor zijne maatregelen persoonlijk aansprakelijk bleef. Maar naar het gevoelen dezer

leden was reeds bij de behandeling der art. 31—33 aangetoond, dat die verantwoordelijkheid, zooals zij bij het ontwerp is geregeld, slechts zeer zwakke waarborgen aanbood en in hare werking door het invoeren eener administratieve verantwoordelijkheid van den Gouverneur-Generaal aan den Koning, geheel wordt verlamd. Volgens art. 39, 1ste lid, hangt bovendien de verwijdering geheel af van het subjectief gevoelen van één man, daar hier immers den Gouverneur-Generaal de vrijheid gegeven wordt, diegenen te verwijderen die *hij* gevaarlijk acht. Zoo men de Gouverneur-Generaal later tot verantwoording riep, zou hij zich altijd kunnen verdedigen met te zeggen: dat hij zich wellicht bedrogen had, maar dat *hij* den man ter goeder trouw gevaarlijk had *geacht*.

Zij beroepen zich verder op de geschiedenis der toepassing van het recht van uitzetting uit Indië, waarin een krachtig bewijs ligt, dat aan dat recht gevaren van meer dan een aard verknocht zijn. De gevallen van uitzetting zijn steeds gevaarlijk geweest voor den zedelijken invloed van den Gouverneur-Generaal. Op hem toch is altijd hatelijkheid neergekomen van een maatregel, die, zoo zij het gevolg ware geweest eener rechterlijke beslissing, nooit op zijn rekening had kunnen gesteld zijn. Ze zijn bovendien gevaarlijk geweest voor zijn gezag, omdat in een dier gevallen, dat van den Bisschop GROOFF [1]),

---

[1]) Onder het Bewind van één der Rapporteurs, den Gouverneur-Generaal ROCHUSSEN, bij besluit van 19 Jan. 1846.

het bestuur in het moederland den maatregel zijdelings heeft afgekeurd, door aan het Roomsch-Katholiek Kerkbestuur in Indië juist zulk eene inrichting te geven, als die geestelijke had verlangd.

Het is waar in de Memorie van toelichting wordt, als bewijs der noodzakelijkheid om ingeval van verwijdering van gevaarlijke personen met klem te kunnen handelen, op een voorval gewezen dat in de eerste helft van 1850 in de Vorstenlanden van Java heeft plaats gehad. Men meent echter te moeten vragen van welken aard dat voorval is geweest? Er is daaromtrent tot nu toe nooit mededeeling aan de Staten-Generaal gedaan.

Allermeest echter meenden bedoelde leden het recht van uitzetting in den voorgedragen zin te moeten bestrijden, daar zij het doodend achten voor het stelsel, om door het overbrengen van stoffelijke en zedelijke krachten uit Nederland, de welvaart onzer Oost-Indische bezittingen te verhoogen en het Nederlandsch gezag aldaar op onwrikbare gronden te vestigen. Zoolang in Indie iemands persoonlijke veiligheid, het rustig genot van de inkomsten zijner bezittingen, geheel afhankelijk zijn van de opvatting des Gouverneurs-Generaal, omtrent mogelijke gevaren voor de openbare rust en veiligheid, zullen de Nederlanders zich wachten daarheen hunne kapitalen te verplaatsen of er zich met een ander doel heen te begeven, dan om, gelijk tegenwoordig meest het geval is, gedurende eenige jaren eene winstgevende betrekking te bekleeden. Lijnrecht in strijd met het voor-

afgaande, verklaarden sommige leden zich met de redenering, die in de Memorie van toelichting voorkomt, om het recht van uitzetting in den voorgedragen zin te wettigen, volkomen te vereenigen, en dus ook wat de hoofdzaak betreft, in de aanneming der art. 39 en 40 geen bezwaar te zien. Terecht had, volgens deze leden de Regeering in het oog doen vallen, dat de bijzondere toestand der Indische maatschappij ook bijzondere regelen van tucht en orde vordert. Alle vergelijking met het moederland ging mank, omdat het openbaar gezag hier op geheel andere grondslagen is gevestigd als in Indie. De lessen der geschiedenis, die op menige bladzijde leert op welke wijze kolonien of overzeesche bezittingen verloren gaan, mochten bij de beoordeeling dezer zaak niet in den wind worden geslagen. Indien gelijk in de Memorie van toelichting terecht wordt beweerd, eene preventieve politie voor de inlanders tot voorkoming van onlusten volstrekt noodzakelijk is, zou het onbillijk en onstaatkundig zijn, met hetzelfde doel niet ook gelijk toezicht op de Europeanen uit te oefenen.

Daarenboven is het bestaan van het beginsel der uitzetting eene der voorwaarden, waarop een Nederlander of ander vreemdeling zich in Indie vestigt. Iemand, die geen verkeerde bedoelingen koestert, zal niet nalaten zich daar te vestigen, uit vrees van te eeniger tijd door het openbaar gezag verwijderd te worden.

Het is dan ook ten eenenmale onbewezen dat het bestaan van een hoogst zeldzaam toegepast recht van

uitzetting, de vestiging van Nederlanders in Indie heeft belemmerd. En wat de belemmering aangaat in het overbrengen van kapitalen, zoo konden sommigen niet toegeven, dat door den tegenwoordigen toestand van Indie, daar gebrek aan kapitalen heerscht. Liet de overbrenging en aanwending aldaar van Nederlandsche kapitalen en nijverheid te wenschen over, dan moest dit veeleer aan gebrek aan geestkracht en ondernemingszucht bij onze Natie, dan aan eenige andere reden toegeschreven worden.

Eindelijk moest men, volgens deze leden, niet uit het oog verliezen, dat het voorgedragen Reglement door de bepaling, dat steeds het advies van den Raad van Indie moet ingewonnen worden, en het opleggen der verplichting tot onverwijlde kennisgeving aan het Departement van Koloniën, waardoor gelegenheid tot redres wordt opengesteld, genoegzame waarborgen tegen onrechtmatige uitzetting oplevert; waarborgen, die, wat er ook tegen mocht zijn aangevoerd, door de verantwoordelijkheid van den Gouverneur-Generaal, zoo deze zonder voldoende gronden tot de verwijdering is overgegaan, worden versterkt. Terwijl nog daarenboven de waakzaamheid van de beide Kamers der Staten Generaal, het recht van interpellatie, dat van petitie en de publiciteit de zekerheid opleveren, dat de Gouverneur-Generaal niet lichtvaardig tot verwijdering zal besluiten.

Eene tweede hoofdvraag was bij de plaats gehad hebbende overweging, of alle in Indie aanwezige per-

sonen, met opzicht tot het thans behandelde punt moesten worden gelijkgesteld, dan wel of men met het oog op den landaard, onderscheid tusschen hen behoorde te maken. Velen verklaarden zich hierbij dadelijk voor het laatste gevoelen. Het staatsbelang toch vordert dat men gestrenger te werk ga jegens de naar Indie verhuizende vreemdelingen. Deze kunnen te minder recht hebben zich daarover te beklagen, vermits de uitzonderingsmaatregelen ten opzichte van vreemdelingen, die gevaarlijk worden geacht voor de openbare rust, tot de wetgeving der meest beschaafde natiën behooren. Bij de art. 12 en 13 der Nederlandsche vreemdelingen-wet [1]) is aan den Koning de bevoegdheid voorbehouden, om vreemdelingen gevaarlijk voor de publieke rust het land uit te zetten, of hun eene bepaalde verblijfplaats binnen het koninkrijk aan te wijzen. Aan den anderen kant zou de uitzetting voor den inlander of in Nederlandsch-Indie geborene, een veel hardere maatregel zijn dan voor den vreemdeling. Daartegen werd echter aangevoerd, dat hoe groot ook de wenschelijkheid zijn mocht om te dezen aanzien onderscheid te maken tusschen den Nederlander en den vreemden Europeaan of Amerikaan, de handhaving dezer onderscheiding eene onmogelijkheid moest worden geacht. Zij zou altijd schipbreuk lijden op de staatkundige mogelijkheden, waarin daardoor onze Regeering met andere Mogendheden zou worden gewikkeld.

---

[1]) Te weten van 13 Aug. 1849. Zie hierboven bl. 60.

En al ware het maken eener onderscheiding hier mogelijk, bleef het nog altijd de vraag waarin zou die moeten en kunnen bestaan. Onder anderen werd voorgesteld om ten minste voor Nederlanders geene eigenlijke uitzetting, maar alleen uitbanning tengevolge van eene rechterlijke uitspraak, rustende op een bepaald feit, toe te laten. De gevallen, waarin eene uitbanning dan plaats moesten hebben, behoorden in eene met zorg opgestelde wet te worden omschreven. De moeielijkheid, aan het opstellen van zoodanige wet verbonden, ontveinsde men zich niet, maar die zwarigheid scheen toch niet onoverkomelijk. Men beriep zich in eene der afdeelingen als bewijs hiervoor, op de Nederlandsche wet van 10 April 1815 (Staatsblad n°. 35), die op het oogenblik, dat de terugkeer van Napoleon uit Elba overal eene groote spanning had doen ontstaan, werd uitgevaardigd en goed gewerkt had. Het was geenszins om hier als model te dienen, dat men die wet aanhaalde, maar alleen om te doen zien, dat de redenen, die verwijdering van voor de publieke rust gevaarlijke personen kunnen wettigen, wel in den vorm van stellige wetsbepalingen te brengen zijn. Door andere leden werd dit desalniettemin als onuitvoerbaar verworpen. Een rechterlijke uitspraak toch moet op bepaalde feiten geground zijn, zooals dan ook de aangehaalde wet van 1815 niet anders dan te bewijzen daden van rustverstoring optelt. Maar nu behoort het tot den aard van het recht van uitzetting, dat het moet kunnen werken, zelfs in geval slechts kwade be-

doelingen worden ondersteld en op zich zelve niet strafbare handelingen, bv. lijdelijk verzet, eene gevaarlijke strekking hebben. Men antwoordde toen, dat men werkelijk eene soort *loi de tendance* op het oog had, die ook pogingen en bedoelingen straft, doch het wederantwoord was, dat op die wijze de arbitraire macht slechts verplaatst zou worden en van den Gouverneur-Generaal op den rechter overgaan. Bovendien zou bij de afhankelijkheid der rechterlijke macht in Indie van het uitvoerend gezag, de verwezenlijking van dit denkbeeld nog geen degelijken waarborg aanbieden.

Een tweede denkbeeld werd geopperd, hierin bestaande, om over de uitzetting of verbanning van Nederlanders, op aanklachte van den Gouverneur-Generaal, uitspraak te laten doen door een gezworen-gericht, deels uit burgerlijke ambtenaren en leden der rechterlijke macht, deels uit ambtelooze burgers zamengesteld. Men merkte echter daar tegen aan, dat zoolang niet eene doeltreffende wijze van benoeming der jury was aangewezen, die uitweg als volkomen onpractisch moest worden ter zijde gezet.

Ten slotte moeten hier de waarborgen worden opgeteld, die, gesteld dat het recht van uitzetting in de hoofdzaak behouden blijft, voor eene te willekeurige uitoefening van dat recht zouden kunnen vrijwaren. Hierbij moet echter in het oog worden gehouden dat de meeste dezer waarborgen meer aangewezen dan wel uitvoerig besproken zijn, en tevens dat de opgenoemde waarborgen in de schatting van een deel der leden alleen

voor den Nederlander zouden gelden, terwijl andere leden die, voor zoover het mogelijk is, ook voor den vreemdeling en inlander van kracht wilden doen zijn. De bedoelde waarborgen zijn de volgende:

I. De opneming van het beginsel, dat geene uitzetting geoorloofd is, dan steunende op een bepaald feit. Verscheidene leden konden echter niet ontveinzen, dat die bepaling in vele gevallen het geheele doel van het recht van uitzetting zou kunnen doen verloren gaan. Ware altijd van bepaalde feiten de rede, dan zou de tusschenkomst der rechterlijke macht zeer goed denkbaar zijn.

II. Het vorderen van overeenstemming omtrent het te nemen besluit tusschen den Gouverneur-Generaal en den Raad van Indie. Men erkende wel dat deze vordering in den geest der tegenwoordige wet zou zijn, doch mocht tevens de redenen niet uit het oog verliezen, die tegen het binden van den Gouverneur-Generaal aan de adviezen van den Raad van Indie waren aangevoerd en in het oog der meerderheid verbindende kracht bezaten. En waarom zou dan, werd door sommigen gevraagd, hier de macht van den Gouverneur-Generaal door den Raad van Indie beperkt moeten worden? hier de beslissing in het wezen der zaak aan dat college worden toevertrouwd, terwijl aan den landvoogd elders [1]) oneindig grootere macht wordt toegekend? Intusschen bleven verscheidene leden

---

[1]) Bij art 36 van het ontwerp = art. 43 van het geldend Reg. Regl.

aan dit denkbeeld hechten. Zij voegden er nog bij, dat bij gemis aan eenstemmigheid de uitzetting geen plaats zou moeten hebben of wel de beslissing daarover aan den Koning zou moeten worden toevertrouwd, hetgeen echter, men mocht het niet ontkennen, wegens het onvermijdelijk verloop van tijd, eene bedenkelijke zijde had.

III. Het bepaalde voorschrift dat de Gouverneur-Generaal over iedere uitzetting de rechterlijke macht zou moeten raadplegen, en dus bv. het advies van het Hoog Gerechtshof inwinnen. Men deed intusschen hiertegen opmerken, dat een gerechtshof geen politisch lichaam mag worden; dat rechters uit den aard hunner betrekking, minder op de hoogte zijn om gevaren van staatkundigen aard te berekenen, en dat zij, gewoon als zij zijn naar systematische bewijsgronden te oordeelen, die in dit geval wel niet altijd aan te voeren zullen zijn, hier minder bevoegde raadslieden moeten worden geacht.

IV. Het opleggen der verplichting aan den Gouverneur-Generaal om alvorens eenige beslissing te nemen, den belanghebbende over de tegen hem bestaande bezwaren te hooren of te doen hooren.

V. De verplichting om het besluit van uitzetting met redenen te omkleeden. Door enkelen werd hier wel tegen aangevoerd, dat beweegredenen altijd wel te vinden en in zeer algemeene bewoordingen uit te drukken waren. In de afdeelingen, waar het denkbeeld ter sprake kwam, meenden echter de meesten, dat het opleggen van zulk eene verplichting, in verband met de open-

baarheid, die zoodanig besluit uit den aard der zaak in het moederland zou verkrijgen, misschien meer dan iets anders den Gouverneur-Generaal zou terughouden om te lichtvaardig tot eenen maatregel over te gaan, die voor den betrokken persoon bijna altijd onherstelbaar is.

VI. De beteekening aan den betrokken persoon niet enkel van het besluit, maar ook van de stukken, waarop het rust, met uitzondering alleen der ingewonnen adviezen, hetzij van den Raad van Indie, hetzij van de verder geraadpleegde autoriteiten.

VII. De verplichting der Regeering, om van iedere uitzetting verslag te geven aan de Staten-Generaal. In de meeste afdeelingen vond dit denkbeeld bijval, ofschoon gelijk reeds uit het voorgaande is af te leiden, er leden waren, die de mededeeling tot de uitzetting van Nederlanders beperkt wilden hebben.

VIII. Het openen eener rechtstreeksche gelegenheid aan den uitgezette, om, indien hij zich door den te zijnen aanzien genomen maatregel bezwaard gevoelde, hier te lande herstel van grieven te verwerven. De wet zou bv. naar het oordeel van sommigen, kunnen bepalen, dat als de uitgezette zich met zijn beklag wendt tot den Minister van Kolonien, deze verplicht zal zijn eene commissie van onderzoek te benoemen; of wel, volgens anderen, dat in geval van beklag, de Raad van State rechtens met zoodanig nader onderzoek belast zal zijn. Men heeft intusschen doen opmerken, dat in dit stelsel niet slechts vernietiging van het besluit van

den Gouverneur-Generaal, maar ook schadevergoeding aan den ten onrecht verwijderde zou voegen. Men heeft geantwoord, dat hierin bij eene regeling der comptabele verantwoordelijkheid van den Landvoogd, zou kunnen voorzien worden.

De leden die zich met het stelsel der voorgedragene wet op het thans behandelde punt vereenigen, hebben uitdrukkelijk verklaard, zich niet tegen het verbinden van meerdere waarborgen aan het recht van uitzetting te verzetten; doch alleen dan en voor zoover daardoor de macht van den Gouverneur-Generaal niet wordt verzwakt.

Naar aanleiding der redactie van art. 39 vroeg men verder, of het niet wenschelijk zou zijn bij de wet uit te drukken, of hier eene *tijdelijke* dan wel levenslange verwijdering bedoeld wordt en of de persoon wiens verwijdering bevolen wordt, het recht zou behouden om bij zijn vertrek zich te begeven, waarheen hij wil. De mogelijkheid bestaat verder, dat de Gouverneur-Generaal te eeniger tijd de verwijdering van een persoon zou kunnen bevelen, minder omdat hij hem voor de openbare veiligheid gevaarlijk achtte, dan wel omdat hij hem aan de gevolgen eener toepassing der strafwet zou willen onttrekken. Moeten, vroegen verscheidene leden, tegen zoodanig misbruik geene voorzorgen genomen worden? Ook de uitdrukking „*redelijke tijd*", in alinea 2, achtte men te rekbaar, zoodat men liever bij de wet een minimum van tijd zag vastgesteld. Om dezelfde

reden maakte men aanmerking op de uitdrukking in alinea 3 „*in afwachting van eene gelegenheid tot verwijdering.*" Alle aanleiding tot willekeur moet hier zooveel mogelijk worden vermeden.

Ten slotte vroeg men nog of in alinea 4 „*beteekening*" door een deurwaarder werd bedoeld.

Tegen art. 40 werden door sommige leden dezelfde bedenkingen aangevoerd als tegen het voorgaande artikel. Ook hier bleef men voortdurend aandringen op het verschaffen van voldoende waarborgen.

Zelfs drongen zeer enkelen, die anders de hier voorkomende bepaling vooral met het oog op de ligt te ontvlammen geestdrijverij der inlanders zeer nuttig keurden, op meerdere waarborgen ook voor dezen aan. Zij vreesden nl. juist bij de toepassing op inlanders, dat mindere autoriteiten, wier inlichtingen dan vooral den meesten invloed op het verleenen van het bevel van den Gouverneur-Generaal zouden uitoefenen, groot misbruik van de bepaling zouden kunnen maken. Men antwoordde echter, dat in de uitsluitende opdracht der bevoegdheid aan den Gouverneur-Generaal waarborg genoeg gelegen was, en dat het onmogelijk is, bij eene wet tegen elk misbruik, ook van de zijde van mindere autoriteiten te waken.

Op den tekst van het artikel werden de volgende aanmerkingen gemaakt:

Alinea 1. Waarom hier „*openbare orde*", en in het vorige artikel „openbare rust"? — Bij de gelijksoortig-

heid der bepalingen, schijnt overeenstemming van redactie toch noodzakelijk. Men wenscht bovendien de reden te weten, waarom alleen voor de inlanders de aanwijzing eener andere verblijfplaats zal geschieden. In den geest van het artikel schijnt die aanwijzing ook voor anderen in sommige gevallen volstrekt noodzakelijk. Zal voorts de aanwijzing eener andere verblijfplaats aan een inlander, ook vergezeld kunnen worden van andere gevolgen, gedwongen arbeid bv.? Hoe stelt men zich voor op zulk eene verblijfplaats in het onderhoud van den verwezene te voorzien, of zal deze daar geheel aan zijn lot overgelaten worden?

Ook heeft het eenigermate bevreemd, dat in het tegenwoordig artikel de alineas 3 en 4 van art. 39, betrekkelijk de inhechtenisneming, niet zijn overgenomen. In het stelsel der wet schijnt voor die overname allezins reden te bestaan. Zou nog daarenboven hier niet eenige straf tegen de zoogenaamde *rupture de ban* [1]) moeten worden bedreigd?

Alinea 2. De slotbepaling van art. 39 wordt hier toepasselijk verklaard op de verwijdering van personen tot de Europesche bevolking behoorende, maar waarom ook niet op inlanders van hoogen rang? De maatregel kan, op zoodanige personen toegepast, te ver strekkende gevolgen hebben, dan dat het niet wenschelijk zou zijn, dat de Regeering in het moederland onverwijld met de toedracht der zaak bekend worde.

---

[1]) Zie Code Pénal, Art. 17 en 33.

Daar de gewone zitting van 1852—1853 reeds op den 21sten April gesloten werd, was het ten derde male noodig het Ontwerp der Kamer aan te bieden, hetgeen ook geschiedde bij Koninklijke Boodschap van 15 Dec. 1853. Ditmaal was echter het Ontwerp, ingevolge het uitstekend verslag der Commissie van Rapporteurs, vooral met betrekking tot de voor ons noodige artikelen, aanmerkelijk gewijzigd. De Memorie van toelichting bij dit Ontwerp onderscheidde zich ook zeer gunstig van die, welke bij het eerste Ontwerp behoorde, en bewijst ten zeerste, hoe de Regeering de aanmerkingen in het Voorloopig Verslag van 12 Maart 1853, gemaakt, ter harte had genomen. Voor zooverre de Regeering zich niet met die aanmerkingen had kunnen vereenigen, zulwe de weerlegging er van, na eerst de gewijzigde artikelen zelve aangegeven te hebben, laten volgen.

In plaats van de art. 39 en 40 van het vorig Ontwerp, vinden we nu de art. 41, 42, 43 en 44 aldus luidende:

Art. 41. Aan personen *niet* in Nederlandsch-Indie geboren, die gevaarlijk worden geacht voor de openbare rust en orde, kan het verder verblijf aldaar door den Gouverneur-Generaal worden ontzegd.

Het daartoe strekkend besluit bepaalt een redelijken tijd, die den betrokken persoon gelaten wordt voor het orde stellen op zijne zaken.

De Gouverneur-Generaal kan, bij een door hem onderteekend bevel, gelasten dat de betrokken persoon,

in afwachting van eene gelegenheid tot verwijdering, in hechtenis worde genomen.

Het besluit tot verwijdering en het bevel tot in hechtenisneming, worden aan den betrokken persoon bij gerechtelijke akte beteekend.

De Gouverneur-Generaal brengt het besluit tot verwijdering met het advies van den Raad van Nederlandsch Indie en de verdere stukken, onverwijld ter kennis van den Minister van Kolonien.

Art. 42. Aan personen, *niet* in Nederlandsch Indie geboren, kan door den Gouverneur-Generaal in het belang der openbare rust en orde, het verblijf in bepaalde gedeelten van Nederlandsch-Indie worden ontzegd. Wanneer de maatregel iemand betreft, tot de Europesche bevolking behoorende, wordt het besluit met het advies van den Raad van Nederlandsch-Indie en de verdere stukken, onverwijld gebracht ter kennis van den Minister van Kolonien.

Art. 43. De Gouverneur-Generaal kan aan personen binnen Nederlandsch-Indie geboren, in het belang der openbare rust en orde, eene bepaalde plaats aldaar tot verblijf aanwijzen, of het verblijf in bepaalde gedeelten van Nederlandsch-Indie ontzeggen. De Gouverneur-Generaal kan bij een door hem onderteekend bevel gelasten dat de betrokken persoon, in afwachting van eene gelegenheid tot verwijdering, in hechtenis worde genomen. Het besluit tot verwijdering en het bevel tot in hechtenisneming worden aan den betrokken persoon bij gerechtelijke akte beteekend.

Wanneer de in dit artikel bedoelde maatregelen personen betreffen, tot de Europesche bevolking behoorende, wordt gehandeld overeenkomstig het laatste lid van het voorgaande artikel.

Art. 44. In de gevallen bedoeld in de art. 41, 42 en 43 wordt, tenzij gewichtige redenen zich daartegen verzetten, door den Gouverneur-Generaal niet beslist, dan nadat de betrokken persoon in zijne verdediging is gehoord.

De Memorie begint met te zeggen, dat daar het stelsel der Regeering met betrekking tot het recht van uitzetting, in de eerste Memorie van 1851 reeds beknoptelijk ontwikkeld was, zij niet gelooft dat meerdere uitvoerigheid, in het Voorloopig Verslag verlangd, veel licht zal verspreiden, aangezien de beginselen waarop het aankomt, voor de hand liggen.

Die beginselen zijn in het breede aangevallen in het Voorloopig Verslag. Zij zullen bij de behandeling van art. 39 van het eerste Ontwerp met evenredige uitvoerigheid worden verdedigd.

Vooraf echter herinnert de Memorie het eigenaardige van den toestand der Indische Maatschappij, en zegt hiervan het volgende:

„Rust en orde zijn de volstrekte voorwaarden tot ontwikkeling en beschaving onder de inheemsche bevolking, en tot welvaart onder alle klassen van ingezetenen in Nederlandsch-Indie. Van die voorwaarden hangt af, zoowel de bloei van onze nijverheid, van onzen Indi-

schen handel en van onze Indische scheepvaart, als het behoud der voordeelige geldelijke uitkomsten van het koloniaal bestuur, die zich oplossen in toereikende bijdragen aan de finantien van het moederland; zonder die voorwaarden eindelijk kan niet voldaan worden aan den menschlievenden wensch, dat het Nederlandsch gezag zich door vreedzame middelen handhave."

„Deze uitkomsten kunnen niet anders worden verzekerd, dan door het naleven van twee, door veeljarige ondervinding beproefde regelen van bestuur, te weten:

1ste het verijdelen van rustverstoringen bij den oorsprong, door middel van eene zéér waakzame preventieve politie;

2de het bevestigen der inlandsche bevolking in hare hebbelijke volgzaamheid en eerbied jegens het gezag."

Met opzicht tot den eersten dezer regelen, zal het nauwelijks noodig zijn te herinneren, dat zelden een jaar voorbijgaat waarin niet getracht wordt in eenig gedeelte van Neerlandsch-Indie de rust te verstoren. Daar waar de voornaamste bronnen van onze inkomsten vloeien, kunnen die pogingen de nadeeligste gevolgen hebben en wordt dan ook daartegen aanhoudend gewaakt. De ervaring heeft geleerd dat in de meeste gevallen, vooral op het volkrijke Java, rustverstoringen worden vooraf gegaan door pogingen van den kant der kwalijkgezinden of van hunne werktuigen, om zich onder het een of ander voorwendsel, aanhang te verschaffen. Dit is hun veelal niet moeielijk door de bijgeloovigheid der volks-

menigte, die zich gereedelijk schaart rondom den uitdeeler van talismans (djimats), den droomer of uitlegger van wonderdroomen, den voorspeller van vreemde gebeurtenissen en den voorgewenden bezitter van bovennatuurlijke begaafdheden. Het Bestuur behoort de bevoegdheid te bezitten om zulke personen door eene spoedige verwijdering onschadelijk te maken. Dit recht moet ook bestaan ten aanzien van degenen, die door hunne maatschappelijke betrekkingen eene groote mate van invloed bezitten en wier daden tot eene groote mate van waarschijnlijkheid hebben gebracht, dat zij voornemens zijn om van dien invloed een gevaarlijk gebruik te maken. Moest men in die gevallen wachten met het nemen van politieke maatregelen, totdat het gerezen vermoeden in zekerheid ware veranderd, totdat het masker afgeworpen en de vaan des opstands ontrold ware, zéér dikwijls zou het herstel der rust maatregelen vorderen, waardoor vele menschenlevens opgeofferd, verwoesting verspreid en schatten verspild zouden worden.

In deze en dergelijke gevallen, is het recht van uitzetting een afdoend middel om rust en orde te handhaven en vernielende oorlogen af te wenden.

Het zijn gewoonlijk inlanders, (en daaronder soms vreemde Oosterlingen) die aan het voorbereiden of verwekken van rustverstoringen deel nemen. Waren Europeanen of hunne afstammelingen daarin betrokken (hetgeen tot dusver slechts zelden heeft plaats gehad), er zou te minder grond zijn om hen van de toepassing van den

aangenomen regel uit te sluiten, omdat deze hoofdzakelijk is ingesteld geworden in het belang der kaste waartoe zij behooren. De eischen van het staatsbelang en die der rechtvaardigheid vorderen hier eene zooveel mogelijk gelijke rechtsbedeeling voor alle klassen van ingezetenen.

Tot staving der noodzakelijkheid van den 2den der opgenoemde bestuursregelen, herinnert men, zonder deswege in breede ontwikkeling te treden, dat ook dan wanneer de omstandigheden gedoogen, dat het Bestuur zich van directen invloed op den landbouw en den arbeid der inheemsche bevolking onthield, evenwel de gestelde regel niet uit het oog zou verloren mogen worden, bij eene juiste waardeering van den wezenlijken toestand.

Hoedanig men zich Neerlandsch-Indie onder andere omstandigheden denke, onder die, welke met der daad bestaan, moet de houding der ingezetenen tegenover de Regeering zich kenmerken door eerbied en gehoorzaamheid; ál wat die verhouding verstoren kan is strijdig met het algemeen belang en behoort te worden tegengegaan. Dit nu is het vergrijp aan hetwelk Europeanen het meest geneigd zijn zich schuldig te maken, door zich met woorden, geschriften of daden tegen de gevestigde orde van zaken te verklaren of te verzetten. Door de Regeering machteloos geduld, zouden zulke voorbeelden niet nalaten door hunnen invloed, het behouden onder de inlandsche bevolking van den geest van volgzaam-

heid, door onze belangen gevorderd, onmogelijk te maken. Europeanen, die zich op deze wijze als gevaarlijke leden der Indische maatschappij doen kennen, behooren uit dezelve verwijderd te worden, dit eischt het staatsbelang. Niets onredelijks is in dien eisch gelegen, *eerstelijk* omdat de bedoelde maatregelen strekken tot schraging van een stelsel in het belang der Europeanen zelve ingevoerd, en *ten andere* omdat hunne vestiging in Indie vrijwillig is en plaats heeft met volkomen kennis van de noodzakelijkheid, om zich te voegen naar de aldaar in het belang der Nederlandsche heerschappij aangenomen regeerings-beginselen.

Men heeft de stelling van het Bestuur in Indie wel eens vergeleken met die van den bevelhebber eener belegerde of bedreigde vesting. Het behoud van het aan hem toevertrouwde pand, is voor hem hoogste wet. Naar die wet moet zich alles wat in de vesting woont, regelen.

Er is een ander gevaar hoofdzakelijk van *vreemde* Europeanen te duchten, het is het verspreiden van eene vijandelijke gezindheid jegens het Nederlandsche gezag. Al hebben zulke handelingen geen eigenlijke opruiing ten doel of geen opstand tot onmiddelijk gevolg, daardoor wordt kwaad zaad gestrooid, hetwelk vroeg of laat tot ons nadeel kan ontkiemen. Ook dit moet de Gouverneur-Generaal kunnen stuiten door het intrekken van de akte van verblijf van dengene, die zich daaraan schuldig maakt.

In de praktijk heeft het recht van uitzetting zich

gewijzigd naar de omstandigheden der personen, die onder de toepassing er van vielen, het doel der wijzigingen was steeds om de gevolgen dier toepassing zooveel mogelijk te verzachten.

Men vindt die wijzigingen aangewezen in art. 41 en 42 nieuw.

Zij die in Nederlandsch-Indie geboren, verondersteld mogen worden, elders geene middelen te kunnen vinden om in hun onderhoud te voorzien en op wie de verplaatsing te midden van eene geheel vreemde maatschappij en naar eene andere luchtstreek bijzonder zwaar zoude drukken, worden niet uit Nederlandsch-Indie verwijderd. Zij worden slechts geweerd uit die gedeelten waarin zij schadelijk worden geacht. Hun wordt het verblijf gegund in zoodanige andere gedeelten van die bezittingen, waar zij het minst gevaarlijk kunnen zijn, waar zij met het meeste gemak kunnen worden gadegeslagen. Op deze categorie is 43 (nieuw) toepasselijk.

Aan de personen niet in Nederlandsch-Indie geboren, die in eene andere maatschappij te huis behooren, en hunne betrekkingen hebben, zoodat zij verondersteld mogen worden derwaarts terugkeerende in staat te zullen zijn in hun levensonderhoud te voorzien, wordt de verplichting opgelegd Nederlandsch-Indie geheel te verlaten. Wat voor de eerst gemelde categorie van personen leniging van den maatregel is, zou voor deze waarvan thans sprake is en waarop art. 41 (nieuw) toepasselijk is, eene aanmerkelijke verzwaring van denzelve zijn.

Wanneer eene geheele verwijdering niet noodig, en de weering uit bepaalde gedeelten van Nederlandsch-Indie voldoende wordt geacht, zal meermalen tot dezen zachteren maatregel worden overgegaan. De bevoegdheid om aldus te handelen met personen niet in Nederlandsch-Indie geboren, wordt verleend in art. 42 (nieuw).

Verder gaat de Memorie over tot het wederleggen van de bedenkingen van het Voorloopig Verslag van 12 Maart.

In Nederland heeft verzet tegen de gevestigde orde van zaken door repressive maatregelen tegen kunnen worden gegaan, daarom konden eenige Leden niet inzien, dat in Nederlandsch-Indie een stelsel van preventie zou moeten blijven bestaan.

Men had die noodzakelijkheid niet bewezen, en het beroep op het belang der Nederlandsche heerschappij in Indie, was niet meer dan een petitio principii.

De Regeering gelooft thans het verlangde bewijs te hebben geleverd. Zij heeft de volstrekte noodzakelijkheid van eene krachtige, grootendeels preventieve politie aangetoond. Zij voegt er nog bij dat de Leden, die uit de 1ste alinea des artikels hebben afgeleid, dat het subjectief gevoelen van één man (den Gouverneur-Generaal) beslist of iemand in de termen van uitzetting valt, hunne redeneering op eenen geheel valschen grondslag hebben gebouwd.

Vooreerst bepaalt litt. *e* van art. 26 (27 nieuw) dat de Raad van Indie moet gehoord worden alvorens het

besluit tot uitzetting kan worden genomen. Maar *ten andere* is het voor een ieder, eenigermate met den gang van het Bestuur bekend, tastbaar, dat wanneer een voorstel tot uitzetting wordt onderworpen aan het oordeel van den Raad van Indie, verscheidene ambtenaren en autoriteiten deswege reeds zullen hebben geadviseerd. Onder anderen de hoofden der besturen van de plaatsen waar de feiten zijn bedreven, die aan den beklaagde worden ten laste gelegd.

Het is wel de Gouverneur-Generaal, die de eindbeslissing neemt, maar vermits deze eindbeslissing wordt voorafgegaan door een beklag, door een onderzoek en door eene gedachtenwisseling met eenige van de hoogste ambtenaren van Nederlandsch-Indie, is het er ver van af, dat alles zou afhangen van de subjectieve opvatting van één man. Men beweert dat de geschiedenis van het recht van uitzetting tegen hetzelve getuigt. Dit kan geenszins worden toegegeven, ook dan niet wanneer men die uitdrukking in den meest ruimen zin opvat, en daaronder ook het recht begrijpt, om iemand eene bepaalde verblijfplaats in Nederlandsch-Indie aan te wijzen, door hem uit bepaalde gedeelten er van te weeren. Voor zooveel inlanders betreft, bestaat bij alle zaakkundigen de overtuiging, dat menige rustverstoring door de uitoefening van dat recht, in de geboorte is gesmoord geworden.

Ten aanzien van Europeanen moet men tegenspreken, dat de zéér zeldzame gevallen waarin van dat

recht is gebruik gemaakt, gestrekt hebben om den zedelijken invloed van den Gouverneur-Generaal te fnuiken: dit zou eerst dan plaats hebben, wanneer hij in het ongelijk was gesteld en de uitgezette personen waren teruggekeerd naar Nederlandsch-Indie. Dit is hun niet toegestaan geworden, zoodat de handelingen van den Gouverneur-Generaal, vooral in het aangehaalde geval, daadzakelijk zijn bekrachtigd geworden in het moederland.

Het denkbeeld, om de uitspraak over te laten aan den rechter, acht de Regeering onuitvoerbaar, omdat waar het *inlanders* geldt, in de meeste gevallen preventief moet gehandeld worden en omdat, hoewel ten aanzien van Europeanen de maatregelen dikwijls meer van repressiven aard kunnen zijn, de vraag waar het eigenlijk op aankomt, of *een reeks van handelingen* iemand gevaarlijk maken voor de openbare rust, niet vatbaar is voor oplossing uit het standpunt des rechters.

Het is eene vraag van hooge politie, alleen geschikt om uit het standpunt der Regeering met juistheid te worden gewaardeerd.

Overigens moet niet uit het oog verloren worden de wezenlijke waarborg, die daarin gelegen is, dat de beslissing van den Gouverneur-Generaal onderhevig is aan hooger beroep bij het Opperbestuur in het moederland, alwaar hem, die zich verongelijkt waant, vele middelen ten dienste staan, om het herstel zijner grieven te bevorderen.

Het voorval, waarop in het verslag gedoeld wordt,

betreft de handeling van zekeren Europeeschen landhuurder in de Vorstenlanden, die in Maart 50, een Javaschen Prins, broeder van den Sultan van Djokjokarta, op den grooten weg nabij de hoofdplaats van dien naam, ontmoetende en terwijl hunne rijtuigen elkaar passeerden, zich niet ontzien heeft met de zweep naar dien Prins te slaan, waardoor het kind van dezen aan het hoofd werd getroffen. Daargelaten de vraag of het Nederlandsche gezag in Indie wel op onwrikbare grondslagen zou worden gevestigd, door het overbrengen van stoffelijke en zedelijke krachten uit Nederland, zoo verklaart de Regeering, dat haar geen enkel geval bekend is, waarin het verplaatsen naar Indie van personen en kapitalen, is teruggehouden door het voorgenoemde gemis aan persoonlijke veiligheid; en mogt soms het bestaande stelsel den een of ander hebben weerhouden, dan oordeelt de Regeering, dat zijne aarzeling op zelf-kennis was gegrond, en men zou dan kunnen vragen, of een zoodanig voordeel van de preventive kracht van het stelsel niet als eene lofrede op hetzelve zou kunnen worden beschouwd.

Met genoegen zag de Regeering, dat het geopperd denkbeeld is bestreden om onderscheid te maken tusschen Nederlanders en vreemdelingen. Zulk een onderscheid is onaannemelijk. De uitzetting toch dient meer tot zelfbehoud dan tot strafoefening. Tenzij men nu bewijzen kan dat voorbeelden van weerspannigheid en verzet minder gevaarlijk zijn, wanneer zij worden gegeven

door Nederlanders dan door vreemdelingen, is er geen grond om de maatregelen der Regeering te laten afhangen van den landaard der delinquenten.

Er bestaan nog andere redenen tegen. De toelating van vreemdelingen is bij de publicatie van 10 Januari 1834 (Ind. Staatsbl. n°. 3) aan beperkende bepalingen onderworpen, waaraan die van Nederlanders niet onderhevig is. De vreemdeling kan in den regel slechts eene akte bekomen van tijdelijk verblijf en moet zich vestigen in de Residentie Batavia: slechts in het belang van landbouw en nijverheid kan hij elders worden toegelaten.

De Nederlander daarentegen mag zich overal ophouden en kan op alle postwegen reizen. De Nederlander is derhalve veel meer dan de vreemdeling in de gelegenheid, om zich schuldig te maken aan datgene waartegen het recht van uitzetting bepaaldelijk is gericht. Hem wordt eene veel grootere mate van vertrouwen geschonken dan aan den vreemdeling, wordt dat vertrouwen misbruikt dan zouden er wel termen zijn voor méér, geenszins voor minder gestrengheid. Ook acht de Regeering het ondoenlijk om den gunstigen toestand waarin men volgens het Verslag, de Nederlanders in tegenoverstelling van de vreemdelingen plaatsen wil, te doen bestaan in meerdere waarborgen, onder anderen in het regelen dezer geheele materie door eene wet en in het opdragen der beslissende macht aan den gewonen rechter of aan gezworenen; zij maakt de op-

merking door andere leden daartegen gemaakt tot de hare. Slechts met deze uitzondering, dat zij ongaarne de bewering op zich nemen zou, dat de uitspraken der Indische rechters geene wezenlijke waarborgen opleveren omdat die rechters, niet levenslang benoemd wordende, afhankelijk zouden zijn van het uitvoerend gezag. Aan de Regeering is geene uitspraak van den Indischen rechter bekend, waardoor dat vermoeden, ook slechts van verre, zou worden bevestigd.

De bepalingen van art. 39 van het eerste ontwerp alleen betrekking hebbende op personen niet in Nederlandsch-Indie geboren, zoo is ter voorkoming van verkeerde opvatting, het artikel gewijzigd geworden in den zin der gemaakte opmerkingen.

De aanmerking op de woorden *„rust en veiligheid"*, overgenomen uit art. 24 van het thans nog vigeerende Reglement, heeft aanleiding gegeven, die woorden te vervangen door *„rust en orde"*; waardoor onder de werking dezer maatregelen zullen kunnen vallen personen, die een onteerende straf hebben ondergaan en die geen middel van bestaan bezittende, ten laste van het Bestuur of van de inheemsche bevolking zouden moeten komen. Daardoor zal niets nieuws worden ingevoerd, men zal slechts wettelijk bestendigen wat nu reeds bestaat.

Hoedanig gedacht wordt over de verdere waarborgen, waarmede sommigen de uitzetting van Nederlanders zouden willen omkleeden, blijkt uit de volgende ant-

woorden, op hetgeen daaaromtrent voorkomt in het Voorloopig Verslag van 12 Maart 53:

I. Daar niet altoos sprake zal zijn van bepaalde en bewijsbare feiten, zou het aannemen van den regel om de uitzetting van het bestaan derzelve afhankelijk te maken, het recht van uitzetting grootendeels zijn waarde doen verliezen.

II. Ware de Regeering blijven volharden bij het eerst aangenomen stelsel om bij gemis van overeenstemming met den Raad, in de gevallen, waarin die een vereischte is, alle handeling te schorsen totdat de Koning zou hebben beslist, zij zou tegen het hier geopperde denkbeeld onoverkomelijke bezwaren hebben gehad.

Behoorde toch onder zulk een stelsel de uitzetting van eenen Nederlander, tot die categorie van zaken, het gezag van den Gouverneur-Generaal, de waardigheid der Regeering en de openbare rust en orde zouden aan ergerlijke aanrandingen blootgesteld zijn voor dat de Koninklijke beslissing zou zijn ontvangen.

Dat stelsel is echter thans verlaten, in art. 22 van het nieuwe ontwerp is aan den Gouverneur-Generaal de macht geschonken, om wanneer geene eenstemmigheid met den Raad kan worden verkregen, inmiddels te handelen naar zijne overtuiging. In weerwil van die verandering van stelsel, meent de Regeering het angeprezen denkbeeld te moeten ontraden.

Voor den betrokken persoon zal de waarschijnlijke uitslag in beide gevallen dezelfde zijn. Gesteld, de uit-

zettingen blijven onder het gebied van art. 26 (27 nieuw) — dat is van verplichte raadpleging, dan mag men aannemen, dat wanneer de Raad van Indie zich tegen de uitzetting verklaart, de Gouverneur-Generaal in dat advies zal berusten, tenzij de opvolging daarvan hem toeschijnt door gewichtige algemeene belangen te worden ontraden. In zoodanig geval zal hij in strijd met 's Raads advies, tot uitzetting besluiten; maar dat zelfde zal hij onder gelijke omstandigheden ook doen, wanneer het recht van uitzetting wordt gebracht onder de gevallen bedoeld bij art. 21.

De waarschijnlijke uitslag voor den betrokken persoon mitsdien in beide onderstellingen dezelfde zijnde, behoort de keuze te vallen op het stelsel, het minst geschikt om woelgeesten en kwalijkgezinden hoop te geven op aarzeling van den kant van den Gouverneur-Generaal.

III. Het gerezen denkbeeld om alvorens tot uitzetting te besluiten, het advies in te winnen van het hoogste rechterlijke college, is om de daartegen in het Voorloopig Verslag ingebrachte bezwaren onaannemelijk, maar zooook omdat het Hooggerechtshof eenmaal in de zaak geadviseerd hebbende, niet meer zijn zou in deszelfs geheel, wanneer de uitgezette persoon goedvindt het Gouvernement van Nederlandsch-Indie te dagvaarden tot vergoeding van voorgewende schade.

IV. Het onvoorwaardelijk opleggen aan den Gouverneur-Generaal van de verplichting om den belang-

hebbende te doen hooren, over de tegen hem gerezene bezwaren, is aan bedenkingen onderhevig. In overeenstemming hiermede is een nieuw artikel (44) in het Ontwerp opgenomen, waarbij de verplichting tot het hooren der beklaagde personen als regel wordt gesteld, doch ook uitzonderingen worden gedoogd.

V en VI. Om gronden sub IV aangevoerd moet de Regeering zich verklaren tegen het stellig voorschrift om het besluit van uitzetting met redenen te omkleeden, en om aan den betrokken persoon mede te deelen al de stukken waarop dat besluit berust, met uitzondering van de ingewonnen advijzen.

In den regel zal het besluit van uitzetting met redenen kunnen zijn omkleed, en zullen aan den betrokken persoon de stukken kunnen worden medegedeeld, waarop dat besluit rust. Die regel zal echter zijne uitzonderingen hebben, en daarom acht men een stellig en algemeen voorschrift bedenkelijk. Het zou in menig geval niet kunnen worden nageleefd, zonder schade voor het algemeen belang.

VII. De verplichting om van elk bijzonder geval van uitzetting verslag te moeten geven aan de Staten-Generaal zou bemoeiingen na zich slepen, weinig strookende met den eigenlijken kring dier Staats-lichamen. Die bemoeiingen zouden daarenboven dikwijls nutteloos zijn, in zoover zij later, wanneer de belanghebbende van de Kamer herstel van grieven verzocht, andermaal zouden moeten plaats hebben; zij zouden soms schadelijk

kunnen zijn, door dengene, die uit schuldgevoel in zijne uitzetting berust, aan te sporen tot het inleveren van klachten en bezwaren.

Zoo het belang der ingezetenen gebiedt om het misbruik van het recht van uitzetting krachtig tegen te gaan, 's Rijks belang vordert evenzeer dat de Wetgever zich onthoude van het maken van den indruk, dat elke uitzetting is een daad van willekeur. Reeds is gewezen op de wezenlijke waarborgen waardoor dat recht wordt getemperd, zij geven volledige zekerheid dat elk geval van uitzetting voor en na, met naauwgezetheid zal worden onderzocht. Meer dan dit moet de Wetgever niet verlangen.

VIII. Op dezelfde gronden is het ongeraden, de klachten wegens uitzetting te rangschikken in een soort van bevoorrechte categorie. De Minister van Kolonien moet die klachten met ernst onderzoeken, maar die verplichting rust op hem in elk geval, waarin een der ingezetenen klaagt over onrecht of misbruik van macht. Van zelf zal de Kroon genegen zijn tot het raadplegen van den Raad van State, wanneer klachten over onrecht worden aangeheven, maar het zou vreemd zijn haar de verplichting daartoe, als bij uitzondering, in het geval waarvan thans sprake is, op te leggen.

Onverminderd hetgeen reeds is gezegd tot bestrijding van het denkbeeld om het recht van uitzetting op vreemdelingen met meer gestrengheid toe te passen dan op Nederlanders, meent men nog deze aanmerking in het

midden te moeten brengen, dat eene gelijke behandeling te dezen opzichte van landgenooten en vreemden het beste antwoord zal zijn op de beschuldiging van willekeur, die soms bij de uitzetting van eenen vreemdeling, door de Regeering van zijn geboortegrond mocht worden voortgebracht.

Omtrent den duur der verwijdering schijnt het niet noodig hier in eenige aanwijzing te treden. Elke ontzegging van verblijf, geschiedt uit den aard der zaak tot wederopzeggens toe. Vindt de Gouverneur-Generaal het noodig eenen tijd te bepalen, het artikel, zooals het is, staat hem daartoe niet in den weg.

Wanneer aan iemand het verblijf in Nederlandsch-Indie wordt ontzegd, kan hij zich buiten dat gebied begeven, werwaarts hij wil. Dit volgt uit den aard der zaak en behoeft niet bepaald te worden.

Het hier aangewezen misbruik zou nog verder uitgestrekt kunnen worden, men zou bijv. de mogelijkheid kunnen aannemen, dat de Gouverneur-Generaal iemand verwijderde met het doel om hem aan de vervolging van schuldeischers te onttrekken. Maar is het noodig tegen zulke, wel mogelijke, maar toch geheel onwaarschijnlijke misbruiken voorzieningen in de wet op te nemen? Men zou zich dan begeven op een gevaarlijk en onafzienbaar veld. Maar er is nog meer. Het geval is zeer denkbaar, dat iemand in een rechtsgeding is betrokken, of wel door schuldeischers wordt vervolgd, op het oogenblik dat men ontdekkingen doet, tengevolge

waarvan zijn verblijf in Nederlandsch-Indie gevaarlijk wordt geacht voor de rust en orde. Zou men dan uit hoofde van dat regtsgeding of van den ongunstigen toestand zijner geldzaken, Nederlandsch-Indie aan het gevaar van zijn voortdurend verblijf moeten blootstellen? Het zou kwalijk te verdedigen zijn.

Het bepalen van een minimum tijd in plaats van „*een redelijken tijd*" zooals in alinea 2 van het artikel staat, is ongeraden. Eene zoodanige bepaling zou ten gevolge kunnen hebben, of dat gevaarlijke personen veel langer in Nederlandsch-Indie bleven vertoeven dan voor de rust en orde wenschelijk ware, of dat zij in het belang der rust en veiligheid aan eene gerekte gevangenschap bleven onderworpen.

Voor alinea 3 van artikel 41 heeft men vruchteloos gepoogd eene andere redactie te vinden, waardoor de Gouverneur-Generaal zou worden verhinderd de gevangenschap van den betrokken persoon gestadig te rekken, onder het voorwendsel dat de gelegenheden tot zijne opzending daartoe ongunstig waren. Men zal zich ten dezen op de goede trouw van den Gouverneur-Generaal moeten verlaten.

Door beteekening pleegt men steeds te verstaan, kennisgeving door een gerechtelijk beambte. Door de Regeering is dit dan ook bedoeld: om intusschen allen twijfel weg te nemen, wordt thans het woord *beteekend* door de woorden *bij gerechtelijke acte* voorafgegaan. In verband met artikel 198 van het Indische reglement op de

Rechtelijke Organisatie, zal die beteekening het ministerie van een deurwaarder vereischen.

Art. 40. (artt. 43 en 44 nieuw). Het recht van uitzetting in het algemeen, in verband tot den maatschappelijken toestand van Nederlandsch-Indie, reeds behandeld zijnde ter gelegenheid van art. 39 (art. 41 en 42 nieuw), zal daarop niet worden terug gekomen bij de toelichting van dit artikel De Gouverneur-Generaal is ook hier, art. 26 (27 nieuw) litt. e, tot het raadplegen van den Raad van Nederlandsch-Indië verplicht, en het volgt ook hier uit den aard der zaak, dat die raadpleging is voorafgegaan door het onderzoek van en eene gedachtenwisseling met een grooter of kleiner aantal ambtenaren.

In Indie is derhalve de toepassing van art. 40 met dezelfde waarborgen omkleed als voor art. 39 (eerste Ontwerp) bepaald zijn.

De reden waarom aan personen in Nederlandsch-Indie geboren, het verblijf aldaar niet voegzaam kan worden ontzegd, zijn reeds bij de behandeling van het vorige artikel opgegeven. De bedoeling komt in de thans voorgestelde nieuwe redactie duidelijker uit, en daardoor vervallen eenige van de in het Voorloopig Verslag gedane vragen.

De toepassing van dat artikel zal zich wijzigen naar den aard der gevallen, die zich zullen voordoen. Zéér gevaarlijke personen zullen worden verwijderd naar een ander gedeelte van Nederlandsch-Indie, dan dat waarin

zij betrekkingen en invloed hebben. Zij zullen zich van daar niet mogen verwijderen. In andere minder ernstige gevallen, zal men zich bepalen tot het ontzeggen van verblijf in een bepaald gedeelte van Nederlandsch-Indie, met vrijheid om zich overal elders op te houden, soms zal een streng toezicht der politie die maatregelen versterken. In andere gevallen kunnen sterkere maatregelen noodzakelijk zijn, zooals wanneer het Staatsgevangenen geldt. In het algemeen heeft de maatregel, om aan inlanders eene bepaalde verblijfplaats aan te wijzen, voor hen geene andere gevolgen dan die, welke van zelfs voorvloeien uit deze belemming der gewone vrijheid. Verdere maatregelen hangen af van het maatschappelijk standpunt der betrokkenen. Die van hoogeren en middelbaren rang, behoorende tot de eigenlijke categorie der Staatsgevangenen, worden gehuisvest en onderhouden op 's lands kosten. Die uit de lage volksklasse herkomstig, worden in de gelegenheid gelaten of gesteld, om zich door handenarbeid onderhoud te verschaffen. Dwangarbeid volgt slechts op gerechtelijke veroordeeling.

Het bepalen van straf voor *rupture de ban* is onnoodig, vermits de Gouverneur-Generaal, van wien de oorspronkelijke verwijzing uitging, bevoegd is de strengere maatregelen te nemen, wanneer het gedrag der betrokkene personen zulks vordert.

Wanneer maatregelen van den hier bedoelden aard worden toegepast op inlanders van hoogen rang, wordt daarvan geregeld kennis gegeven aan den Minister van

Kolonien. De kennisgeving heeft echter gewoonlijk niet ten doel om de handeling te onderwerpen aan eene nieuwe beoordeeling. Zij is niets meer dan eene zaak van orde. Hierin ligt de oplossing waarom de slotbepaling van art. 39, en ook de slotbepalingen van artt. 41, 42 en 43, alleen toepasselijk zijn verklaard op Europeanen en niet op Inlandsche Grooten.

Art. 41 (vervallen). Dit artikel van het eerste ontwerp, thans overbodig zijnde, worden de bedenkingen daartegen gemaakt, met stilzwijgen voorbijgegaan.

Daar in 1853 de Kamer ontbonden was, werd door een nieuwe Commissie van Rapporteurs, nadat het onwerp in Februari 1854 in de afdeelingen behandeld was, nogmaals een Voorloopig Verslag opgemaakt, hetwelk den 22 April 1854 werd vastgesteld.

In dit Voorloopig Verslag werd de Memorie van toelichting, bij het Ontwerp behoorende, bijna op den voet gevolgd, zoodat het in de meeste punten ook overeenkomt met het eerste Voorloopig Verslag.

In één der afdeelingen werd, hetgeen in de Memorie van toelichting voor het recht van verwijdering gezegd werd, uitdrukkelijk bestreden. Wel moest dit recht blijven bestaan, doch geheel anders toegepast worden. Zij vinden dat de macht van den Gouverneur-Generaal, als het recht op deze wijze toegepast werd, overgroot zou zijn. Blijkens de uitdrukkelijke verklaring der Memorie van toelichting, kan de uitzetting plaats hebben, ook dan wanneer er geen sprake is van „*bepaalde en bewijsbare feiten.*"

Zij kan rusten op de overweging, dat „*een reeks van handelingen iemand gevaarlijk maken voor de openbare rust.*" Een bloot vermoeden alzoo kan tot dezen harden maatregel doen besluiten. Geenerlei bewijs behoeft te worden geleverd.

De beslissing wordt afhankelijk gesteld van één man, den Gouverneur-Generaal, die aan vooringenomenheid of hartstocht voet kan geven. Er wordt uitdrukkelijk in art. 40 gesproken van personen, voor de openbare orde en rust gevaarlijk „*geacht.*" De Gouverneur-Generaal kan dus altijd ter zijner verdediging volstaan, met te zeggen: „*ik heb dien persoon gevaarlijk geacht.*"

De Regeering spreekt wel van een hooger beroep bij het Opperbestuur in Nederland, en van de vele middelen, die den verongelijkte ten dienste staan, om het herstel zijner grieven te bevorderen. Maar het Reglement zwijgt, èn van dat hooger beroep, èn van die vele middelen. De bezwaren tegen het stelsel, dat de Regeering omtrent het recht van uitzetting wil handhaven, werden in het oog der Leden, die ze ontwikkelen, nog verhoogd door de lessen der ondervinding. Tot nu toe, zeiden zij, heeft elke plaats gehad hebbende uitzetting, meer gestrekt om het gezag van den Gouverneur-Generaal te ondermijnen, dan om het op hechtere grondslagen te vestigen. Met name beriep men zich in de bedoelde afdeeling op het gebeurde met den Bisschop GROOFF en met VAN VLIET. Het was dan ook hoog tijd dat stelsel geheel te laten varen. Daarvoor behoorde

in de plaats te worden gesteld, uitzetting op grond van eene uitspraak des rechters.

In de overige 4 afdeelingen is men niet in eene ontleding der redeneringen van de Memorie van toelichting getreden, maar heeft men nagenoeg algemeen verklaard, die ophelderingen, wat de hoofdzaak betreft, met genoegen te hebben gelezen, en veel daarin te hebben gevonden, wat de overtuiging omtrent dit belangrijk punt beter kon vestigen. De overgroote meerderheid dier afdeelingen heeft dan ook verklaard, gestemd te zijn voor het blijven toekennen van het recht van uitzetting aan den Gouverneur-Generaal, en het in de plaats stellen van eene uitspraak des rechters om redenen, die geen herhaling behoefden, onraadzaam en onmogelijk te achten.

Verder is de vraag geweest, of, eenmaal aangenomen, dat de Gouverneur-Generaal het recht tot uitzetting moet behouden, de uitoefening van dat recht niet met meer waarborgen kan worden omringd, dan volgens de gedane voordracht het geval zou zijn.

Daarbij kwam ten eerste in aanmerking, om in plaats der *verplichte raadpleging* van den Raad van Indie, *verplichte overeenstemming* te vorderen. In vier der afdeelingen werd dit punt behandeld. In twee daarvan verklaarde zich een grooter of kleiner aantal Leden voor dezen meerderen waarborg, doch gedeeltelijk onder de uitdrukkelijke bijvoeging, dat zij daarbij uitsluitend het oog op Nederlanders hadden. Zij konden niet inzien,

dat vreemdelingen in Indie meer begunstigd moeten worden dan, volgens de wet van 13 Aug. 1849, in Nederland het geval is. Al de overige leden gaven, voor zoover zij zich uitlieten, op dit punt aan het stelsel der Regeering hunnen bijval, onder uitdrukkelijke bijvoeging, dat misbruik van het recht tot uitzetting niet te vreezen was, daar in ieder geval de Raad van Indie werd gehoord, en de weg tot herstel hier te lande open bleef.

Een ander punt betrof het opleggen der verplichting aan den Gouverneur-Generaal, om zijn besluit tot verwijdering met redenen te omkleeden.

Dit denkbeld werd in ééne afdeeling door de groote meerderheid, in twee door enkele leden omhelsd.

Men beriep zich daarbij op de groote hardheid, die er in gelegen was, iemand uit het land, waarin hij zich gevestigd heeft, te verdrijven, zonder dat hem de redenen, waarom dit plaats had, werden bekend gemaakt, en al mocht nu de Regeering verklaard hebben, in hare Memorie van toelichting, dat in den regel het besluit met redenen omkleed zou zijn, niet altijd was dit het geval, gelijk de zaak van VAN VLIET geleerd had. Wat toch baatte een hooger beroep, als men zich van geen bepaalde beschuldiging kon vrijpleiten? Door de overige leden werd met de Regeering het stellig voorschrift om het besluit tot uitzetting met redenen te omkleeden, onraadzaam geacht. Menig geval liet zich denken, waar dit onmogelijk en de uitzetting echter nuttig en verdiend zou zijn.

Door eenige leden, die het eerstgemelde gevoelen voorstonden werd gevraagd, of zoo het gemotiveerd besluit moest worden verworpen, dan toch niet de verplichting tot het hooren van den betrokken persoon en tot overzending van het proces-verbaal van dit verhoor, kon worden vastgesteld.

De bedenkingen daartegen waren niet vrij van gezochtheid. Want waren er uit vrees voor wraakzucht, onder het zegel van geheimhouding, bezwaren tegen den betrokken persoon ingediend, dan kon deze over die feiten worden gehoord, zonder dat de namen der beschuldigers genoemd werden.

Ten opzichte van het derde punt, de verplichting om telkens als van de macht tot uitzetting gebruik is gemaakt, daarvan kennis te geven aan de Staten-Generaal, daaraan hechtte men in de beide afdeelingen, waar dit punt behandeld werd, vrij algemeen waarde, niet zoo zeer omdat het in het belang van den betrokken persoon, als wel in het algemeen belang was, hetwelk het geven der meest mogelijke zekerheid eischt, dat niemand in Nederlandsch-Indië het slachtoffer worde van willekeur. Met het oog op den tekst van dit artikel is door de leden, die geheel het stelsel daarvan verwierpen, nog het volgende aangemerkt:

„*personen niet in Nederlandsch-Indië geboren*". Volgens het gezegde in de Memorie van toelichting is art. 41 niet van toepassing op afstammelingen van Europeanen, in Indië geboren, en heeft de Regeering om den maat-

regel zooveel mogelijk te lenigen, ook voor deze art. 42 geschreven. De bedoelde leden konden in het rangschikken der Europeanen onder deze twee categoriën, geene verzachting van den maatregel zien. Menige onverschoonbare hardheid, kon naar het oordeel der bedoelde leden, daaruit voortvloeien. Als een Nederlander bijv. drie in het moederland en drie in Indië geborene kinderen heeft, en een der eersten wordt uitgezet, zal men dan kunnen zeggen, dat door de verwijdering van den uitgezette naar een ander werelddeel, in zijn belang gehandeld wordt? Zal in het algemeen, zoo luidt het oordeel der leden, de gedwongene verwijdering uit Indië van een persoon, die wel in Nederland geboren, maar in Indië al zijn betrekkingen, al zijne bezittingen heeft, ooit gezegd kunnen worden meer in zijn belang te zijn, dan wanneer hem in Indië een bepaald verblijf werd aangewezen? Verder vroegen zij of de uitgezette persoon op kosten van den lande naar Nederland wordt vervoerd, en of er eveneens vrije overtocht voor zijn gezin plaats heeft? Dit waren alle vragen, waarvan eene ontkennende beantwoording naar hun oordeel, weinig strekken zou om aan de redenering van de Memorie over leniging van den maatregel, kracht bij te zetten.

Verder werd ook aanmerking gemaakt op het veranderen van de woorden „*rust of veiligheid*" in „*rust en orde*". De Regeering gaf hier voor als reden op, dat zoodoende personen, die een onteerende straf heb-

ben ondergaan of geen middelen van bestaan hebben, onder de werking van den maatregel zouden kunnen vallen.

Maar is het dan werkelijk de bedoeling, dat beide deze categorien van personen dadelijk zullen worden uitgezet? Zoo ja, ligt dan daarin niet eene eigendunkelijke verzwaring van een vroeger uitgesprokene ondergane straf? In allen gevalle konden deze leden de noodzakelijkheid van eene verandering der gebezigde woorden op dien grond, niet wel bevroeden.

„*De Gouverneur-Generaal brengt het besluit tot verwijdering onverwijld ter kennis van den Minister van Koloniën.*" Uit de Memorie van toelichting moet men opmaken, dat de kennisgeving ten doel heeft de handeling aan eene nieuwe beoordeeling te onderwerpen, ook dan wanneer daartegen geen klachten zijn ingediend. Maar is dit werkelijk de bedoeling, waarom het dan niet met zooveel woorden in de wet uitgedrukt?

Art. 42. De vraag is gedaan of in het stelsel der Regeering, ook hier niet de bevoegdheid tot voorloopige in hechtenisneming moet worden toegekend.

„*Europesche bevolking.*" Die uitdrukking ook elders in het volgende artikel bijv. gebezigd, schijnt in het zamenstel der wet minder juist, ten minste waarin daaronder met Europeanen gelijk gestelden begrepen zijn, en dus art. 105 van het reglement toepasselijk is.

Men geeft in overweging om, in verband met art. 105, overal van Europeanen te spreken. Daardoor zou

ook de bedenking opgeheven zijn van enkele leden, volgens welke onder de Europesche bevolking, in het tegenwoordige artikel 42 vermeld, de Amerikanen duidelijker moeten begrepen worden.

Art. 43. In eene afdeeling heeft men bevreemding aan den dag gelegd over de toelichting van dit artikel. Men spreekt daar van strengere maatregelen, die noodzakelijk zouden zijn als het Staatsgevangenen geldt. Er is hier echter geen sprake van Staatsgevangenen, maar van gevaarlijk geachte personen, aan wie een bepaalde verblijfplaats wordt aangewezen. Evenzoo schijnt de Memorie aan den Gouverneur-Generaal het recht toe te kennen, om straf in geval van *rupture de ban* op te leggen. Moet men uit een en ander opmaken, dat de Gouverneur-Generaal nog veel verder kan gaan dan de letter van het artikel medebrengt?

Art. 44. De leden, die bij de toepassing van art. 41 verplicht verhoor van den betrokken persoon noodzakelijk vinden en dien waarborg ook tot de gevallen der artt. 42 en 43 wenschen uitgestrekt te zien, drongen hier aan op de weglating der woorden *„hetzij gewichtige redenen zich daartegen verzetten"*. Daarentegen wilde men in eene der afdeelingen algemeen dat de clausule behouden bleef, onder bijvoeging echter van het uitdrukkelijk voorschrift, dat waar opzending der stukken aan den Minister van Koloniën plaats heeft, de redenen, die het hooren van den betrokken persoon hebben belet, tevens worden medegedeeld. Het Opper-

bestuur, zeide men, moet in elk geval de geldigheid dier redenen kunnen beoordeelen.

De op dit Voorloopig Verslag volgende Memorie van beantwoording (11 Juli 54) zullen we thans in hoofdtrekken behandelen. Zoo de Regeering met genoegen heeft gezien dat men erkend heeft dat het middel moet bestaan om personen, die men gevaarlijk acht voor de openbare rust en orde, te kunnen verwijderen, heeft zij met leedwezen bespeurd, dat in eene der afdeelingen, die erkenning is gepaard gegaan met bedenkingen en voorstellen, geschikt om alle waarde daaraan te ontnemen, aangezien zij strekken om het middel zelf te ontzenuwen. Men zal de redenering daaromtrent in het Voorloopig Verslag, namens die leden opgeteekend, niet op den voet volgen, doch zich bepalen tot de aanmerking, dat men hier weinig meer aantreft dan eene herhaling van de in het Voorloopig Verslag van 12 Maart 1853 voorkomende redenering, meestal gekenmerkt door onjuiste waardeering van den waren toestand van Nederlandsch-Indië.

Men zal zich bepalen tot de beantwoording der volgende meer of min geheel nieuwe denkbeelden.

I. Het eischen van *verplichte overeenstemming* in stede van *overleg* met den Raad van Indië, is niet vrij van bedenking. De Regeering heeft echter gemeend dit punt te kunnen toegeven, vooral omdat de wijziging thans in het slot van art. 33 (22 oud) gemaakt, de aanleiding tot vertraging wegneemt, die bij verschil

van gevoelen had kunnen ontstaan, namelijk de afwezigheid op grooten afstand van een of meer Raden van Indië.

II. Het opleggen der onvoorwaardelijke verplichting om de verwijdering niet anders uit te spreken, dan bij een met redenen omkleed besluit, blijft de Regeering bedenkelijk achten. De verplichting zou lichtelijk in een vrijbrief kunnen ontaarden voor hem, die behendigheid genoeg bezat om te zorgen dat de gevaarlijkste ontwerpen, gesprekken en daden, bij mangel aan juridiek bewijs, tot de rij der waarschijnlijkheden bleven behooren. In zoodanig geval en ook wanneer de bewijzen onder het zegel des geheims waren geleverd, zou een gemotiveerd besluit en mitsdien de uitzetting onmogelijk zijn.

Wanneer het vreemdelingen geldt, zouden gemotiveerde besluiten nog uit een ander oogpunt bedenkelijk zijn. Zij zouden wederleggingen uitlokken, en zoo zou men tegenover vreemde Gouvernementen, al lichtelijk geraken in de valsche positie van, in schijn althans, eene verantwoording af te leggen ten opzichte van eene daad, waaromtrent geene verantwoording aan eene vreemde Regeering te pas komt.

III. Soortgelijke bedenkingen laten zich ook maken tegen de verplichte mededeeling aan de Staten-Generaal, onverminderd die welke zijn geopperd in de Memorie van toelichting. Het geheel of gedeeltelijk toegeven aan de bedenkingen gemaakt door de Leden, die het stelsel der Regeering verwerpen, zou niet kunnen plaats heb-

ben, zonder aan het recht van uitzetting alle kracht te ontnemen.

Wat verder de aanmerkingen op den tekst betreft, men herinnert dat de splitsing in categorien, slechts kan plaats hebben, volgens algemeene regelen; dat er geene zijn, waartegen niet bedenkingen van den hier bedoelden aard kunnen gemaakt worden, en dat eindelijk het regt van uitzetting aan den Gouverneur-Generaal wordt gegeven met een geheel ander doel, dan om hen, die daardoor getroffen worden, tegen onaangenaamheden en bezwaren te waarborgen.

Aangezien verder de veroordeeling tot eene onteerende straf, in den regel zwarigheden oplevert voor den veroordeelde om zich een middel van bestaan te verschaffen, en het bewijs van goed gedrag, een der voorwaarden tot vestiging, daardoor te niet gedaan wordt, zoo acht de Regeering dit als bewijs tegen de bezwaren in het Verslag uitgedrukt, omtrent de toepasselijkverklaring van het regt van uitzetting op den veroordeelde tot een onteerende straf.

Wat de uitdrukkelijke vermelding aangaat in de wet, dat de kennisgave der uitzetting aan den Minister van Kolonien eene nieuwe beoordeeling der zaak in zich sluit, de Regeering vindt dit onnoodig, aangezien elke handeling van het administratief gezag voor herziening openstaat.

Van art. 42 zegt de Memorie: in de gevallen waarover het art. handelt, zal voorloopige inhechtenisneming niet vereischtt worden, om het doel des Bestuurs te be-

reiken. De aangeduide veranderingen van redactie hebben plaats gehad.

Van art. 43: de strengere maatregelen waarvan de Memorie van toelichting spreekt, voor het geval van *rupture de ban*, zijn dezulke waardoor het doel der verwijdering kan worden verzekerd, zooals bewaking van den persoon door de politie, de verplichting om zich op gezette tijden te vertoonen, en baat dit alles niet, zijne verwijdering naar een ander oord, waar de ontvluchting aan meer bezwaren onderhevig is.

Van art. 44: men blijft het geraden achten, dat het hooren van den betrokken persoon niet onvoorwaardelijk worde bepaald. Het ligt overigens zoodanig in den aard der zaak, dat wanneer dit *om gewichtige redenen* nagelaten wordt, die redenen aan den Minister van Kolonien zullen worden kenbaar gemaakt, dat het uitdrukkelijk voorschrijven van die mededeeling onnoodig schijnt.

In de zitting van 26 Juli kwam eindelijk het ontwerp in behandeling en onze artt. in den aldus gewijzigden vorm:

Art. 48. „Aan personen, niet in Nederlandsch-Indie geboren, die gevaarlijk worden geacht voor de openbare rust en orde, kan het verder verblijf aldaar door den Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch-Indie, worden ontzegd.

Het daartoe strekkend besluit bepaalt een redelijken tijd, die den betrokken persoon gelaten wordt voor het orde stellen op zijne zaken.

De Gouverneur-Generaal kan bij een door hem onderteekend bevel gelasten, dat de betrokken persoon, in afwachting van eene gelegenheid tot verwijdering, in hechtenis worde genomen.

Het besluit tot verwijdering en het bevel tot inhechtenisneming worden aan den persoon, bij gerechtelijke acte beteekend.

De Gouverneur-Generaal brengt het besluit tot verwijdering, met de verdere stukken, onverwijld ter kennis van den Minister van Kolonien."

Aangezien we voortdurend in herhaling zouden vervallen door het geheel debat over dit artikel te volgen, zullen we ons alleen bepalen tot de beraadslagingen, die aanmerkelijke wijzigingen in ons artikel gebracht hebben.

De heer VAN NISPEN VAN SEVENAER vond er bezwaar in, dat de mededeeling der uitzetting alleen aan den Minister van Kolonien en niet aan de Staten-Generaal zou geschieden. Welk bezwaar de Minister oogenblikkelijk wegnam door de bijvoeging der alinea:

„*Van het besluit tot verwijdering wordt, wanneer het Nederlanders geldt, door den Koning kennis gegeven aan de Staten-Generaal*," hetgeen na eenige discussie werd goedgevonden.

De heeren VAN GOLTSTEIN en MACKAY achtten het zeer wenschelijk, dat het besluit tot uitzetting met redenen was omkleed. Ook de heer VAN ECK achtte het wenschelijk, doch alleen wanneer het Nederlanders gold,

voor vreemdelingen toch geschiedde zulks ook niet, wanneer zij uit ons vaderland gezet werden. Spreker stelde daarom voor, als 2de alinea, bij art. 48 te voegen: „*Het daartoe strekkend besluit wordt, wanneer het Nederlanders geldt, met redenen omkleed,*" terwijl hetgeen nu 2de was, dan 3de zou worden, met den enkelen aanhef: „Het besluit."

Verder stelde spreker nog voor de uitdrukking *gevaarlijk geacht*, in de eerste alinea te vervangen door „*gevaarlijk zijn.*"

Het eerste amendement werd aangenomen met 28 tegen 26 stemmen, het tweede met 39 tegen 15 stemmen, verworpen.

Het aldus gewijzigde artikel 48, nu in stemming gebracht, werd aangenomen met 44 tegen 10 stemmen.

Art. 49. Aan personen, niet in Nederlandsch-Indie geboren, kan door den Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch-Indie, in het belang der openbare rust en orde, het verblijf in bepaalde gedeelten van Nederlandsch-Indie worden ontzegd.

Wanneer de maatregel iemand betreft, niet tot de inlanders behoorende, wordt het besluit met de verdere stukken, onverwijld ter kennis gebracht van den Minister van Koloniën.

Dit Artikel werd aangenomen, behalve de bijvoeging van eene 3de alinea: „Van den maatregel wordt, wan-

neer het Nederlanders geldt, door den Koning kennis gegeven aan de Staten-Generaal." Deze bijvoeging geschiedde ingevolge een amendement van den Heer VAN NISPEN VAN SEVENAER.

Art. 50. De Gouverneur-Generaal kan, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch-Indie, aan personen binnen Nederlandsch-Indie geboren, in het belang der openbare rust en orde, een bepaalde plaats aldaar tot verblijf aanwijzen, of het verblijf in bepaalde gedeelten van Nederlandsch-Indie ontzeggen.

De Gouverneur-Generaal kan, bij een door hem onderteekend bevel gelasten, dat de betrokken personen, in afwachting van eene gelegenheid tot verwijdering, in hechtenis worden genomen.

Het besluit tot verwijdering en het bevel tot inhechtenisneming, worden den betrokken persoon bij geregtelijke acte beteekend.

Wanneer de in dit art. bedoelde maatregelen iemand betreffen, niet tot de inlanders behoorende, wordt gehandeld overeenkomstig het laatste lid van het voorgaande artikel.

Dit artikel bleef ook geheel onveranderd, behalve dat aan het slot, ten gevolge een amendement van den heer MEEUSSEN, nog eene nieuwe alinea kwam: „*De bepaling, vervat in het laatste lid van het voorgaande artikel, is mede toepasselijk wanneer het Nederlanders geldt.*"

Art. 51. „In de gevallen, bedoeld in de art. 48, 49 en 50 wordt, tenzij gewigtige redenen zich daartegen

verzetten, door den Gouverneur-Generaal niet beslist, dan nadat de betrokken persoon in zijne verdediging is gehoord."

De heer THORBECKE maakte bezwaar tegen de uitdrukking *„tenzij gewichtige redenen zich daartegen verzetten."* Dit bezwaar werd echter opgeheven, aangezien de Minister er toe overging die woorden weg te laten.

Verder diende de heer THORBECKE een amendement in, strekkende om aan het slot van dat art. nog de volgende bepaling te maken: „Van het verhoor wordt proces-verbaal opgemaakt."

Spreker vond deze bepassing nuttig, zoowel voor hem, die verhoort, als voor hem die verhoord wordt. De overheid, zeide hij, moet niet bloot gesteld zijn aan valsche aantijgingen, aan onjuiste beweringen voor hem die hier heet „de betrokken persoon."

Na langdurige discussien werd dit amendement aangenomen.

Ten slotte bracht de minister, op verlangen van den heer VAN RAPPARD, nog eene verandering in ons artikel, door aan het slot de volgende woorden toe te voegen: *„of daartoe behoorlijk opgeroepen."*

Het aldus gewijzigde artikel werd met groote meerderheid van stemmen aangenomen.

HOOFDSTUK III.

Hebben wij ons in de vorige bladzijden, hoofdzakelijk bepaald tot een historisch overzicht van de politieke uitzetting, zoowel in ons Vaderland als in de Oost-Indische bezittingen, thans willen wij nog een oogenblik stilstaan bij de verschillende beschouwingen over dit onderwerp.

Wat de politieke uitzetting in de Republiek betreft, ruimschoots zijn wij in de gelegenheid geweest te zien, dat deze maatregel, gedurende ongeveer twee eeuwen, een bron van twist en verdeeldheid is geweest.

Aan de eene zijde de Hoven van Justitie zich beklagende, dat men hunne rechtsmacht verkortte, door hun te verbieden kennis te nemen van klachten over onrechtvaardige uitzetting.

Aan de andere zijde de Magistraten der Steden zich beklagende, dat de Hoven van Justitie hun gezag verkortten, door kennis te nemen van de klachten der burgers, welke zij, oordeelende dat ze schadelijk waren voor de rust en veiligheid hunner steden, hadden uitgezet.

Terwijl bovendien de uitgezetten zelven, zich voort-

durend beklaagden, dat men hun onrechtvaardig den weg der Justitie afsneed.

Verder zagen wij, hoe een deel der schrijvers, welke over dit onderwerp handelen, en wel voornamelijk die uit de 17de eeuw, de onbeperkte macht der Steden in dezen voorstaan, terwijl wederom een ander deel, en wel in 't bijzonder die uit de 18de eeuw, het gevoelen zijn toegedaan, dat de kennisneming van klachten over vermeende onrechtvaardige uitzetting, tot de competentie der Hoven van Justitie behoorde.

Tot de eersten behooren vooral HUGO DE GROOT, P. BORT en D. GRASWINCKEL; tot de laatsten S. H. VAN IDSINGA, THYMON BOEY en E. LUZAC. [1])

De van beide zijden aangevoerde argumenten hebben we hierboven vermeld. Allen zijn het er over eens, dat de maatregel van politieke uitzetting bij den aanvang van den strijd met Spanje, noodzakelijk en wettig was. VAN IDSINGA zelfs, die zich het sterkst tegen dien maatregel uitlaat, erkent dat de bijzondere omstandigheden van die dagen, bijzondere maatregelen noodzakelijk maakten.

De wettigheid wordt dan ook eerst betwist bij het begin der 17de eeuw.

De gronden hiertoe aangevoerd door de voormelde schrijvers schijnen echter vrij onbestemd en algemeen.

---

[1]) Zie nog BAVIUS VOORDA, Verh. over de Crimin. Ordonnantien van Koning PHILIPS, bl. 464 (1792).

VAN IDSINGA zegt o. a. de uitzetting te handhaven zonder dat men bij iemand dan bij de Staten zijn beklag kan indienen „is geen voorstaan van Privilegiën, maar van ongerymdheden, tegenstrydigheden, eigenheerigheid, onafhangelykheid en tyranni, die van de aller gevaarlykste gevolgen in een Republiek als deze is."

Allen zéér krasse woorden, maar ze bewijzen niet, dat de uitspraak over klachten wegens onrechtvaardige uitzetting, den Hoven van Justitie toekwam.

Mr THYMON BOEY zegt, hiervoren pag. 44, de Souvereine Staten hebben iets van hunne Legislative magt aan de Magistraten der Steden afgestaan, zooals . . . . . — „maar dit heeft men nog geëxtendeert tot het uitzetten van onrustige burgers."

Hoe kan hier van „*extendeeren*" sprake zijn? De Souvereine Staten toch hadden uitdrukkelijk dit recht, bij herhaalde Resolutien, aan de Magistraten geschonken.

Verder zegt hij: „En al eens onbetwyfelbaar vastgestelt zynde, dat de Magistraat als Burgervaders bevoegt zoude zyn, willekeurig onrustige burgers uit te zetten, zoude de beoordeelinge van de gronden, waarop die verleent zyn, behooren tot de cognitie van de ordinaire Regters, die alleen van de Souverain ontfangen hebben de magt en het vermogen om recht te oefenen over de Ingezetenen."

Ook dit beweren is onjuist. De Staten toch hadden aan zich zelven de macht gereserveerd, om over die gronden te oordeelen. Wat verder de stelling aangaat,

dat de Resolutien, waarbij aan de Hoven van Justitie de beslissing van politieke zaken ontnomen werd, slechts ten doel zouden hebben, deze Hoven te verbieden de Steden te hinderen in het maken van keuren en ordonnancien, die meening is al te ongerijmd.

De schrijver erkent zelf, aan het slot van zijn betoog, (pag. 46) dat, niettegenstaande dit strijdig scheen met de algemeene vrijheid, „het aan de Hoven van Justitie verboden is kennis te nemen van diergelyke uitzettingen, als blykt by meer dan eene Resolutie van Haar Ed. Groot Mog.", en vernietigt alzoo met weinig woorden, zijne geheele voorafgaande redeneering.

Het betoog van Mr E. Luzac is meer overeenkomstig de waarheid. Hij tracht niet te betoogen, dat de Staten dergelijke Resolutien niet konden nemen, noch dat het den Hoven van Justitie, niettegenstaande die Resolutien, vrij stond zich te mengen in geschillen omtrent de uitzetting, maar hij vergenoegt zich met te zeggen, dat het nemen er van onbillijk was en strijdig met de algemeene vrijheid.

Voorzeker niemand zal tegenwoordig betwisten, dat maatregelen als die der politieke uitzetting door de Magistraten der Steden, ten zeerste af te keuren zijn, vooral daar, waar men zijn beklag niet aan de Justitie kan indienen, maar gedwongen was dit te doen bij de Staten, samengesteld uit de afgevaardigden dier zelfde Steden, welke er bijna nooit toe overgingen elkanders daden af te keuren.

Heilzaam zijn dan ook op dit punt de gevolgen der Revolutie. Zij toch maakte aan dezen toestand een einde, hoewel ook niet dadelijk door haar het kwaad met wortel en tak werd uitgeroeid. Het ging hier gelijk het gewoonlijk gaat, de zegevierende partij maakte gebruik juist van die maatregelen, waarover men zich vroeger zoozeer beklaagde, ten opzichte van de meest gevreesde leden der onderliggende partij.

We vinden hiervan een treffend voorbeeld in de uitzetting van W. BILDERDIJK. Als Advokaat n.l. werd van hem, na de omwenteling, gevorderd, dat hij den navolgenden eed zou afleggen:

„Ik verklaare te erkennen en te eerbiedigen de onvervreemdbare Rechten van den Mensch en van den Burger, zoodanig als dezelve door de Provisioneele Representanten van het Volk van Holland plegtig verklaard zyn by derzelver Publicatie van 31 January 1795, en zweere dezelve in myn Ampt of Bedieninge voor zooveel in my is, te zullen handhaven; ook zweer ik, dat ik den Volke van Holland, in welks boezem ik erkenne de eigenlyke oppermagt te berusten, als ook deszelfs Vertegenwoordigers gehouw en getrouw zal zijn, en voorts, dat ik alles zal doen wat een goed en getrouw . . . . . schuldig is, en behoort te doen."

Hiertoe niet genegen zijnde gaf de beroemde man bij schriftelijk adres, zijne bezwaren te kennen aan de Gecommitteerden van Holland. Deze droegen

het adres in dezer voege voor ter vergadering der nieuwe revolutionair gezuiverde Staten-Generaal. [1])

Hoog Mogende Heeren!

De Gecommitteerden van Holland zyn door hunne Principaalen gelast, ter tafel van U Hoog Mogende te brengen, zeker schandelyk adres, aan hun gepresenteerd door den befaamden WILLEM BILDERDYK, houdende quasi gemoedelyke bezwaaren tegen den Eed, by welgemelde Vergadering op den 9 deezer vastgesteld, en welke, by aldien zy waarlyk gemoedelyk zyn, steeds gehoor en égards verdienen; maar in de daad nederkomende op niets meer en niets minder, dan op eene geleerde wartaal, waardoor, ô wonder! WILLEM BILDERDIJK zig niet alleen wil opdoen als schrander, doorsleepen en kundig, maar ook als Godsdienstig en als een waar Christen; en daarenboven op eene ingekankerde verkleefdheid aan het vernietigd stelsel van list en geweld, en op eene ontkenning der wettigheid onzer gezegende Revolutie en der eeuwige waarheden, waarop zy steunt.

Het is dan, Hoog Mogende Heeren! dat onze Committenten, na rype overweging besloten hebben, derzelver Committé van Algemeen Welzyn te gelasten, om des anderen daags, zynde geweest gisteren, den Procureur-Generaal van Holland aan te zeggen, dat hy

---

[1]) Zie Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken. Maart 1795, pag. 1777.

den gemelden WILLEM BILDERDYK voor zig zou doen ontbieden, en hem gelasten om binnen den tyd van 24 uuren den Haag, en binnen dien van 8 dagen geheel Holland te verlaaten. En zyn wy al verder gelast, U Hoog Mogende voor te stellen, om dadelyk eene Missive aan de Bondgenooten te doen afgaan, waarby Copie van hetzelve Request zou kunnen worden gevoegd, en waarin dezelve tot gelyke voorziening tegen zulk een gevaarlyk en schadelyk mensch zouden kunnen worden geëxhorteerd, of liever, waarin hun eenvoudig onze voordragt zou kunnen worden gecommuniceerd [1]); want wy behoeven niet aan te merken, dat hy ook sugilleert het Placaat van U Hoog Mogende van den 4den deezer, en dat over het algemeen gezonde Staatkunde en onbetwistbaar recht voorschryft, om dergelyke Leden uit eene vrye maatschappy te weeren.

Een fraai voorstaan, voorwaar, van de onvervreemdbare rechten van den mensch en van den burger.

Ook de macht aan de Bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie en aan de Gouverneurs-Generaal in den eersten tijd geschonken, was zeer uitgestrekt.

---

[1]) Zelfs te Groningen werd BILDERDIJK dientengevolge ook uitgezet. Verg. Mr W. BILDERDIJK's Eerste huwelijk, naar zijne briefwisseling, medegedeeld door J. C. TEN BRUMMELER ANDRIESSE. (Leiden 1873), bl. 200.

Zij toch konden de dienaren der Compagnie ontslaan, wanneer zij bevonden dat ze zich „*kwalijk en ontrouwelijk gedroegen*, maar mochten hen niet beletten zich naar het Vaderland te begeven, om hunne „*doleantiën en klachten*" bij de Staten-Generaal in te dienen.

Ook degeenen, welke *voor zich zelven of particulieren eenigen handel deden*, moesten opgezonden worden.

Nog grooter was de macht verleend bij art. 32 van den Artikelbrief van 1747, hetwelk zoo als we gezien hebben bepaalde, dat het dan alleen den opontbodene of opgezondene vrij zou staan zich te beklagen bij de Justitie, wanneer bij het opontbod of bij de opzending was gevoegd „*eenige infamerende reden van dien, of wel stilstand van qualiteit en gage.*"

Deze macht van de Bewindhebbers strekte zich uit over alle dienaren van de Compagnie, „*van de eerste tot de laatste*", dus ook over den Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië.

Herhaaldelijk maakten dan ook de Bewindhebbers van dit hun onbeperkt gezag gebruik, daar er van verantwoordelijkheid bij zulke bepalingen, als die van art. 32, haast geen sprake meer was.

Een ongenoemd schrijver, uit dien tijd, van een werkje getiteld: „Nederlandsch-Indie in haare tegenwoordige toestand beschouwd. Batavia 1773" — laat zich aldus uit:

„Zeker zoo de menschen het wel in Europa wisten, zy zouden zich wel wagten, van zo ligt na Hollandsch-

Indie te gaan, en zag men eens van naby in Europa, de aldaar aangedaan wordende allervernederendste en tirannische behandelingen; ik vertrouwe vast (of alle billykheid moest ook daar vaarwel gezegt zyn), dat de daar zynde Oppergebieders, in die zaak wel eens order zouden stellen. Men kan hier vry uitroepen: Groote God! nimmer is een Hollander meer gedrukt en veracht geweest onder het Spaansche juk, als onder dit in Indie gezagvoerend gebroedsel."

Onder de belangrijkste gevallen van opontbod naar het moederland mag zeker wel gerekend worden, dat van al de rechters, welke zitting hadden gehad in den bekenden Ambonschen moord. [1]) Verscheidene gevallen van opontbieding worden nog vermeld bij VAN DIJK, o. a. bewerkten, in 1633, de vuilaardige beschuldigingen van zekeren A. VAN DEN HEUVEL, dat A. GIJSELS, Gouverneur van Amboina, teruggeroepen werd. [2]) GIJSELS verdedigde zich, in het moederland teruggekomen zijnde, echter zoo goed, dat VAN DEN HEUVEL zelf, die in zijn plaats aangesteld was, opontboden werd. VALENTIJN in zijn Oud- en Nieuw Oost-Indien, II d., 2de st., pag. 93, verhaalt verder van dezen VAN DEN HEUVEL, dat hij over het

---

[1]) Zie Mr L. C. D. VAN DIJK, Specimen politico-juridicum inaugurale continens historiam inquisitionis in delicta, a praefectis atque officialibus in India cum Orientali tum Occidentali commissa. Utrecht 1847, pag. 1.

[2]) Zie VAN DIJK, t. a. p. pag. 11.

gedaan opontbod zoo zeer verbitterd was, dat hij niet na kon laten eenige smadelijke woorden en lasteringen tegen de Hooge Regeering te uiten, hetgeen hem zeer kwalijk bekwam, aangezien hij, daarover door den Adv. Fisc. in rechten betrokken, veroordeeld werd zijn schendtaal en lasteringen openlijk op het schavot te herroepen en gegeeseld te worden, terwijl bovendien zijn tong met een zilveren priem zou doorstoken worden, welk een en ander hem nogtans kwijtgescholden werd.

Ook verbanningen naar andere eilanden waren niet vreemd, zoo werd b. v. in 1662 F. COYET, [1]) de ongelukkige, maar dappere verdediger van het fort Zeelandia naar Amboina verbannen.

Beschuldigd van verboden handel gedreven te hebben, werden, in 1705, JURRIAAN BEECK, Heer van STREVELSHOEK, ARENT PLEMP-FONTEYN, C. BERENBERGH en H. WOLFFRAET naar het vaderland opgezonden. [2]) In 1718 werd ABRAHAM KERVEL, zonder eenige reden te vermelden, naar het vaderland opgezonden. [3])

Dat de Bewindhebbers zich ook niet ontzagen een Gouverneur-Generaal terug te roepen, blijkt uit het geval van D. VAN DURVEN. [4]) Hardnekkig weigerden

---

[1]) Zie VAN DIJK, t. a. p. pag. 85.

[2]) Zie VAN DIJK, t. a. p. pag. 46, en Bijv. op de Ned. Jaerb. 1753, pag. 368.

[3]) Zie VAN DIJK, t. a. p. pag. 60.

[4]) Zie VAN DIJK, t. a. p. pag. 78.

de Bewindhebbers hem opheldering te geven over dit gedaan opontbod, waarop hij zich den 21 Nov. 1736 tot de Staten-Generaal wendde, welke echter het gedaan opontbod niet weder vernietigden.

Bekend is verder de onrechtvaardige opzending der Raden van Indie, VAN IMHOFF, VAN SCHINNE en DE HAAZE, door den tirannieken Gouverneur-Generaal VALCKENIER in 1740.

Dezelfde VALCKENIER werd echter later, ter zake van den afschuwelijken moord op de Chinezen, toen hij reeds op de terugreis naar Holland aan de Kaap de Goede Hoop was, gevangen genomen en naar Batavia terug gezonden, waar hij deswege heeft terecht gestaan. [1])

Uit de 18de eeuw blijven ons nog te vermelden de uitzettingen van 3 leden van den Raad van Justitie des Kasteels, waaronder Mr C. H. C. WEGENER, welke de Commissarissen-Generaal bij Missive van 24 Mei 1795, van hunne bedieningen ontsloegen, met bepaling dat zij met het eerst vertrekkende schip, met behoud van qualiteit en gage, naar Nederland zouden worden gezonden, om redenen Hen daartoe moverende. [2])

Uit de vermelde gevallen blijkt ons ten duidelijkste dat de uitzetting uit Indie, gedurende de beide vorige eeuwen, niet zelden tegen alle waarborgen van recht indruischten.

---

[1]) Zie VAN DIJK, t. a. p. pag. 82.

[2]) Zie P. MIJER, t. a. p. pag. 168.

Zoo men iemand zijn qualiteit en gage slechts liet behouden, kon men hem elk oogenblik wegzenden.

In het Moederland stond wel is waar de weg open tot beklag bij de Staten-Generaal of bij de Justitie, maar dit baatte ook al zeer weinig. WEGENER o. a. beklaagde zich over zijne opzending bij het Committé tot de zaken van den Oost-Indischen handel, hetwelk daarop aan de Commissarissen-Generaal zijne afkeuring hierover te kennen gaf, en hun tevens aanschreef dat het voortaan dergelijke opzendingen afgeschaft en geïnterdiceerd wenschte te zien. Toen echter WEGENER wederom als extra ordinaris Raad in Indie kwam, werd hij toch weder naar Patria opgezonden.

De ommekeer van zaken na de opheffing der Oost-Indische Compagnie, bracht hierin gelukkig veel verandering. De uitzetting werd langzamerhand met meerdere waarborgen omkleed.

Vooral hebben we deze verbeteringen te danken aan de reeds vermelde mildere beschouwingen van de Commissie tot de Oost-Indische zaken, in hare Consideratien en Advys van 1803, welke de grondslag hebben uitgemaakt van de tot nu toe van kracht geweest zijnde Regeerings-Reglementen.

Zelfs onder de Constitutionele Monarchie na 1815, heeft de uitzetting ook nog enkele malen plaats gehad. De Gouverneur-Generaal VAN DEN BOSCH o. a. paste ze, in 1831, toe op een zekeren VAN DRESSEL, kroeghouder te Samarang, welke zich met nog twee anderen tijdens

de Belgische revolutie oproerig had uitgelaten. Tegelijkertijd zou ook zekere LOUIS, een gewezen officier en landeigenaar, uitgezet zijn, zoo dit niet door zijn vrijwillig vertrek noodeloos was geworden. [1])

Onder de gevallen van uitzetting, welke in het Moederland de meeste opspraak hebben veroorzaakt, mag voorzeker wel dat van L. VAN VLIET genoemd worden.

Genoemde VAN VLIET werd, na in Juli 1843 reeds, op last van het Plaatselijk Bestuur [2]), uit de Preanger Regentschappen verwijderd te zijn, den 22 Aug. 1845, op schriftelijk bevel [3]) van den waarnemenden Gouverneur-Generaal REIJNST, aan boord van een schip gebracht en naar Nederland gevoerd.

Talrijk zijn de geschriften, waarin VAN VLIET zich in het Moederland beklaagde, niet alleen over het onrechtvaardige zijner uitzetting, maar ook over zijn ontslag als Procureur bij den Raad van Justitie te Soerabaya, in 1842, over de mishandeling, ondergaan bij gelegenheid zijner uitzetting uit de Preanger Regentschap-

---

[1]) Zie E. DE WAAL, Nederl.-Indië in de Staten-Generaal, pag. 12, en de Staats-Courant van 31 Aug. 1831.

[2]) Tegenwoordig kunnen zelfs degenen wier toelatingskaart in Indië is ingetrokken, door de Hoofden der gewestelijke besturen, uit Nederlandsch-Indië verwijderd worden. Zie Staatsblad van Nederlandsch-Indië, voor 1872, nº 38 Regt van verblijf. Nieuwe regeling betreffende de toelating en vestiging in Nederlandsch-Indië van Nederlanders, andere Europeanen en daarmede gelijk gestelde personen, artt. 5 en 6.

[3]) Volgens art. 24 van het toen van kracht zijnde Regeerings-Reglement van 1836, was dit mogelijk.

pen [1]), over zijne bejegening in het proces tegen de Javasche Banken. [2])

Bij herhaalde verzoekschriften, diende hij zijne klachten in bij de Staten-Generaal, hetgeen tot zeer onlangs zonder gevolg is gebleven, als wanneer hem toegestaan is zich wederom op Java te vestigen. De uitzetting van den Bisschop GROOFF en zijne vijf Adsistenten, door den Gouverneur-Generaal ROCHUSSEN bij besluit van 19 Jan. 1846, en de uitzetting van S. E. W. ROORDA VAN EYSINGA en J. J. NOSSE door den Gouverneur-Generaal L. A. J. W. SLOET, bij besluit van 3 Sept. 1864, zijn uitvoerig met de daarbij behoorende stukken vermeld door J. TIJL. [3])

Ten slotte blijft ons nog over te vermelden de uitzetting van Mr C. P. K. WINCKEL [4]) door den Gouverneur-Generaal LOUDON, bij besluit van 2 Mei 1873. Ook deze uitzetting is echter onlangs weder ingetrokken en Mr WINCKEL het verblijf in Indie weder toegestaan.

---

[1]) Bijdragen tot de kennis der Ned. Oost-Ind. Bezittingen, door L. VAN VLIET, 2de deel. Inleiding.

[2]) Autocratie of het bij de Indische Rechterlijke magt aanhangige proces tegen de Javasche bank, door L. VAN VLIET

[3]) Academisch Proefschrift over het regt van verblijf, naar aanleiding van Artikel 105 van het Reglement op het beleid van de Regering in Nederlandsch-Indie. Utrecht 1867. Bijlage, pag. 199 en volgg.

[4]) Zie zijn werkje „Mijne uitzetting uit Indie," hetwelk het met redenen omkleed besluit bevat, alsmede zijn verzoekschrift aan de Staten-Generaal.

Dat de uitzetting in Nederlandsch-Indie een nu en dan nog onontbeerlijke maatregel is, bleek vooral uit de discussien in de Staten-Generaal bij de behandeling van het tegenwoordig Regeerings-Reglement. Niemand toch verzette zich tegen het verleenen van deze bevoegdheid, aan den Gouverneur-Generaal. Hoofdzakelijk liep de strijd over de waarborgen welke tegen een mogelijk misbruik van die macht dienden gesteld te worden.

Zij bestaan thans in:

1ste de kennisgeving der verwijdering aan de Staten-Generaal, wanneer ze Nederlanders geldt;

2de het hooger beroep bij het Opperbestuur in het moederland;

3de het omkleeden met redenen van het besluit tot uitzetting;

4de het hooren van den betrokken persoon en het opzenden van het proces-verbaal naar Nederland;

5de de overeenstemming van den Gouverneur-Generaal met den Raad van Indie.

Deze waarborgen achtte de Regeering voldoende tot het waken tegen misbruiken.

Desniettemin blijft het steeds de groote vraag, wanneer personen kunnen geacht worden „gevaarlijk voor de openbare rust en orde te zijn."

Men diene hierbij vooral in het oog te houden, dat de toestanden in Oost-Indië zoozeer verschillen van die in het moederland, dat daden, welke daar zeer gevaarlijk zijn, het hier volstrekt niet zijn.

We vinden hiervan een voorbeeld, waar de Regeering er op wijst, hoe bij de meeste rustverstoringen, de kwalijk gezinde inlanders zich eerst een aanhang verschaffen door het uitleggen van wonderdroomen, het voorspellen van vreemde gebeurtenissen en het voorwenden van bovennatuurlijke begaafdheden. Zulke personen toch zouden hier slechts onze spotlust of medelijden kunnen opwekken, in Oost-Indie daarentegen zijn ze hoogst gevaarlijk, en is hun spoedige verwijdering wenschelijk.

Ook wachte men zich wel maatregelen van het Indische Bestuur lichtvaardig als onbillijk, of eigendunkelijk te brandmerken. Hetgeen zulks hier ten zeerste zou zijn, is het daar niet. Merkwaardige voorbeelden vinden we hiervan medegedeeld door den Generaal-Majoor Baron NAHUYS VAN BURGST.[1])

Hij zegt o. a. „Welke rechtbank in mijn vaderland, zou mij niet, aan misbruik van gezag hebben schuldig verklaard, toen ik in Junij 1830, met mijn ambtgenoot, wijlen den heer MERKUS, een Keizer van Souracarta van zijn troon vervallen verklaarde, en gevankelijk uit zijn rijk voerde, ofschoon dien Vorst alleenlijk kon worden bewezen, dat hij, zonder mijn verlof als Resident en Commissaris der Hoven, vergezeld van vier zijner volgelingen, de graven zijner voorouders en het

---

[1]) Zie zijne beschouwingen over Nederlandsch-Indië. 's Gravenhage 1848, pag. 111.

Zuiderzeestrand bezocht had. Die schuldigverklaring zou het loon zijn geweest voor eene daad, die door den Gouverneur-Generaal VAN DEN BOSCH met zijne bijzondere dankbetuiging is vereerd geweest, uithoofde van de energie en het beleid, waarmede, in eene zoo moeielijke zaak is gehandeld geworden.

En welk nog ongelukkiger lot zou mij niet ten deel gevallen zijn indien mijne handelingen, bij gelegenheid van uitgebarsten onlusten in de provincie Bagaleen, ten jare 1821, aan het oordeel van eene vaderlandsche regtbank hadden moeten onderworpen worden?

Die regtbank zoude toch voorzeker niet hebben kunnen goedkeuren, dat ik, nadat ik een der hoofdaanleggers dier onlusten had gevangen genomen, denzelven door buitengewone Javasche regters, daartoe door mij benoemd, dadelijk liet vonnissen en ter dood veroordeeld zijnde, zijn schuldig en met moorden bevlekt leven, aan een noodgalg voor zijne eigen woning geplaatst, deed ten zoenoffer brengen."

Het is en zal voorzeker altijd wenschelijk blijven, dat de Gouverneur-Generaal van de bevoegdheid hem bij de artt. 45, 46, 47 en 48 van het Regeerings-Reglement verleend [1]), met omzichtigheid gebruik make, aangezien gevallen van intrekking der uitzetting niet dan schadelijk voor zijn gezag en dat van den Staat zelf, kunnen zijn.

---

[1]) Zie de Staatsinstellingen van Nederlandsch-Indië door Mr P. A. VAN DER LITH en J. SPANJAARD 's Gravenhage 1871, pag. 65.

STELLINGEN.

I.

In het vóór Justiniaansche recht is als regel aan te nemen, dat de verhuurder geen pandrecht door een lasthebber kan bedingen.

II.

Hij, van wiens land een stuk door het geweld van den stroom losgerukt en tegen dat van een ander geworpen en aangegroeid is, kan de waarde van het stuk van den eigenaar van dat land eischen.

III.

De schuldeischer krijgt interdicten bezit van het met de actio quasi-Serviana opgeëischte pand.

IV.

De verkooper van een onroerend goed is, behalve tot de eigendoms-opdracht, ook tot de bezitslevering gehouden.

V.

Het recht van gebruik is deelbaar.

VI.

Privilegie is *geen* zakelijk recht.

VII.

Aan hem, die eene zaak onder de voorwaarde *si placuerit* gekocht heeft, kan de eed over het al of niet *placere* aangeboden worden; niet aan hem, die gekocht heeft *si non displicuerit.*

VIII.

De verhuurder kan het voorrecht, hem bij art. 1188 B. W. toegekend, niet tegen den kooper uitoefenen.

IX.

Verbindtenissen ten voordeele van een derde, worden niet geldig door strafbepaling.

X.

Hij, die eene zaak onder eene ontbindende

voorwaarde heeft gekocht, kan, zoo zij toevallig is vergaan, vóórdat de voorwaarde vervuld is, den daarvoor betaalden prijs niet terug vorderen.

XI.

De wijzigingen in den vrachtbrief der bij de wet bepaalde aansprakelijkheid, zijn ook verbindende voor den geadresseerde, die het goed aanneemt.

XII.

Het recht van abandon der reeders gaat niet verloren door eene reis, al is deze vóór de dagvaarding begonnen.

XIII.

Indien de eerste verzekeraar, ten gevolge van een met zijne crediteuren getroffen accoord, slechts een gedeelte der geleden schade betaalt, is de réassuradeur ook slechts gehouden dat bedrag te voldoen.

XIV.

De houder eener assignatie heeft eene actie tegen den acceptant.

XV.

Het openbaar ministerie eischt de failliet-verklaring niet in het belang van afwezige crediteuren.

XVI.

Alternatieve dagvaarding van twee personen is toegelaten.

XVII.

Art. 139 Gemeentewet laat niet toe, dat de raad kwijtschelding of vermindering verleene van de bij publieke verpachting bedongen pachtsom, op grond dat deze som te hoog zou zijn.

XVIII.

Het lid der Gedeputeerde Staten, hetwelk in strijd handelt met art. 1506 B. W. wordt in zijne functie niet geschorst.

XIX.

Wenschelijk ware het dat de verkiezing van candidaten voor de Staten-Generaal en Provinciale-Staten niet geschiedde in districten, maar in het geheele rijk en in de provincie.

XX.

Art. 354 C. P. is niet toepasselijk als het een persoon betreft, die den leeftijd van 21 jaar reeds bereikt heeft of vroeger geëmancipeerd of gehuwd is.

XXI.

Art. 296 C. P. is toepasselijk op doodslag, gepleegd op verzoek van den gedoode.

XXII.

Poging tot bigamie is strafbaar.

XXIII.

De uitgever van een lasterlijk geschrift, kan ook dan, wanneer de schrijver er van binnen 3 maanden bekend is, strafbaar zijn.

XXIV.

Art. 229 C. P. is in strijd zoo al niet met den tekst, althans met den geest van art. 6 der wet van 29 Juni 1854 en alzoo niet meer toepasselijk.

XXV.

Het ware wenschelijk dat, onverminderd de bepaling in geval van betrapping op heeter daad, bij vermoeden van bankbreuk huiszoeking mocht worden gedaan vóór de verleening van rechtsingang.

XXVI.

Loterij-leeningen zijn in alle opzichten af te keuren.

XXVII.

Uitgebreide, regelmatige armenzorg voedt de armoede.

XXVIII.

Het pensioneeren der ambtenaren en van hunne achtergelaten betrekkingen is als algemeene regel af te keuren; dubbel af te keuren, wanneer de ambtenaren verplicht worden, de middelen daartoe zelven bijeen te brengen.
